

REJİM KRİZİ, SOSYALİST SOL VE SEÇENEK

SOL FİKİRLER SEMPOZYUMU
15-16 OCAK 2022

SOL
fikirler

ÖNSÖZ

Bu kitap SOL Parti tarafından düzenlenen “Rejim Krizi ve Sol Çıkış” başlıklı SOL FİKİRLER Sempozyumu’nda gerçekleştirilen sunuşlardan derlenmiştir. Öncelikle sempozyumu muza değerli katkıları için tüm katılımcılara teşekkür ederiz.

Bu kitapta ülkenin çok kritik bir döneminde muhalefet hareketi ve sosyalist solun izlemesi gereken politikalara ilişkin önemli tartışmaları okuyacaksınız. Meclis muhalefetine sağ eğilimli restorasyon programıyla kapsayamadığı toplumun çok geniş emekçilerinin, ezilenlerinin toplumsal taleplerinin taşıyıcısı olacak bir sol siyaset zeminin oluşturulması bugün acil bir görev olarak ortada duruyor. Bu kitap böyle bir SOL çıkış programının temel eksenlerini siyasal, ekonomik ve örgütsel boyuttaki üç başlık etrafında inceleyerek çok önemli bir tartışma zemini oluşturuyor.

SOL Parti’nin SOL bir mücadele programını oluşturma çabalarının da parçası olarak gerçekleştirilen bu Sempozyum’u farklı konulardaki tartışmalarla devam ettireceğiz.

SOL Parti
Politika Çalışma Grubu
Nisan 2022

SOL Parti üyelerine ücretsiz dağıtılmak üzere basılmıştır.

SOL Parti Genel Merkezi

Mithatpaşa Caddesi 45-15 Kızılay - Ankara

www.solparti.org

Rejim Krizi ve Sosyalist Sol Siyaset

İktidar, Muhalefet ve Sosyalist Sol

Bülent Forta

Son günlerde muhalefetin nasıl bir ton tutacağı, nerelere yöneleceği, iktidara karşı nasıl bir mücadele hattı örüleceğine dair süren tartışmalar var. Siyasal hat nasıl kurulmalı? Nasıl tavır ve tutum almalı?

20 yıllık AKP iktidarında ve 2010 Referandumu, Gezi İsyanı, Başkanlık Referandumu, Başkanlık Seçimi, Yerel Seçimler gibi tercih dönemeçlerinde siyasal hareketlerin sürekli sınıandığı sınavlar yaşandı. Bütün bu eğriye bakacak olursanız bugünkü iktidarın başlangıcından beri bir muhalif çizgi yaratmaya çalışmış sosyalist solun onurunu kabul etmek zorundayız. Geldiğimiz noktada bizim önümüzde ikili siyasal görev var. Bu siyasal görevler hayatın kendisi tarafından da test ediyor. Kavranması gereken siyasal halka, yani öncelikli siyasal görev AKP-MHP blokunun ve onların kurmak istediği düzenin son bulmasını sağlamaktır. Sol hareketin çeşitli kesimleri iki burjuva klik arasında ne işimiz var gibi teoriler geliştirseler de bugün sosyalistlerin ana görevlerinden birisi bugünkü iktidara son vermektir, bunun için mücadele yürütmektir.

Mevcut iktidara karşı çok geniş bir muhalefet hareketi vardır; bu geniş muhalefet kesimlerinden bir kısmı mevcut iktidarın karşısında farklı bir blok oluşturarak kendilerine Millet İttifakı diyor. AKP'nin iktidardan indirilmesiyle sınırlı bir siyasal programa sahip olan, hatta bir restorasyon süreci görevi görebilecek bu ittifak; kendisini AKP'nin politikalarından sorumlu olan Babacan, Davutoğlu gibi insanları da içerebilecek yeni bir restorasyon programıyla ifade ediyor. Sosyalistlerin buradaki görevi toplumsal ihtiyaçları ve talepleri ifade edebilen, bunların temsilcisi olmaya soyunan, öncüsü olmaya çalışan bir hat olmaktır. Eğer bu olmazsa Türkiye'nin rakamlara indirgenen denge siyasetinde bir çıkış yolu bulabilmek mümkün değildir. Mesela yüzde 51 ile bir cumhurbaşkanlığı seçiminde Recep Tayyip Erdoğan'ın kaybettiğini düşünelim. Bu kayıpla bugüne kadar yaratılmış tahribat ortadan kaldırılamaz. 20 yıldır iktidarda olan bir partinin devlet içinde kadrolaşması çok daha kapsamlı bir mücadelenin gerekliliğini ortaya koyuyor.

3. İttifak Önerileri

“Millet İttifakı diye bir blok var bir de Cumhur İttifakı diye bir blok var, biz bu ikisine dahil olamıyoruz biz de üçüncü bir blok oluşturalım, solcular, HDP bir arada davransınlar, parlamentoda ciddi bir güç elde edelim” gibi başlayan bir tartışma var. Hiçbir manası ve varlığı kalmamış bir parlamento tartışmasıyla başlayan bir şeyin başarılı olma şansı yok. Türkiye’de mevcut iktidarın gerilemesi karşısında halka umut olabilecek, halkın taleplerini karşılayabilecek bir dalga yaratmaksızın, yani Cumhur İttifakı’nın yüzde 40’larda karşı tarafların yüzde 60’larda olduğu bir siyasal tablo yaratılmaksızın Türkiye’nin çıkış yolunu buradan kurabilmek mümkün değil.

Sadece Cumhur İttifakı'na karşı olmakla elde edilebilecek bir şey de değil bu. Çünkü bu iki ittifakı da aşan talepler var. En son hayatına son veren Enes Kara'nın toplumsal talebi ortada. Özelleştirmelerle tarikatlara bırakılmış yurttan intihar eden bir gençten söz ediyoruz. Türkiye'de şu an binlerce Enes bu baskıyı yaşıyor. Laik, kamucu bir devletin olmadığı, buraların tarikatlara bırakıldığı koşullarda binlerce genç çok zorlu hayatlara sürükleniyor. Laikliğin yeniden kazanılması, kamunun toplumsal çıkar için kurgulanması bunlar çok ciddi ihtiyaç olan talepler. Bu taleplerin taşıyıcısı da sosyalistlerden başkası değil. Bu klasik CHP'nin laiklik kekelemesiyle de çözülemez, Davutoğlu, Karamollaoğlu gibilerin anlayışıyla da. Özelleştirmelerde de aynı şey geçerlidir. Kamuculuğun, laikliğin, barış mücadelesinin, sınıf mücadelesinin kritik olduğu bir aşamaya geliniyor ve bu taleplerin sahiplenildiği bir güç olarak siyaset sahnesine çıkılmazsa mevcut Cumhur İttifakı'nın yüzde 47'lerde yüzde 48'lerde oy aldığı, karşısının yüzde 50'lerde yüzde 51'lerde oy aldığı ama emekçi halklar için en ufak bir iyileştirme olmayan bir restorasyon süreciyle karşı karşıya kalabiliriz.

Sosyalist Sol Toplumsal Mücadeleye Talip Olmalı

Sosyalist solun sorması gereken soru en başta budur: Bu toplumsal taleplerin öncülüğünü, taşıyıcılığın yükseltebilecek bir devrimci dalganın koşulları nedir? Birlikte ne yapabiliriz? Soruyu buradan sormadıkça sanki normal koşullarda yaşamış gibi, sadece milletvekilliği elde etmeyle bu sorunları çözebilecekmiş gibi bir yanılgıya düşmek çok da sağlıklı değil. Bugünlerde 1965'lerdeki Türkiye İşçi Partisi'nin yüzde 3 oy aldığı parlamenter başarısını ön plana koyan göndermeler yapılıyor. Bugün de bu yapılırsa sosyalist grup kurulabilir

gibi fikirler var. Buradaki temel yanlışlı süreçleri tepetaklak etmekten kaynaklanıyor; arabayı atların önüne koşma gibi bir yöntem izleniyor. 1965 Türkiye'si solun ve sosyalistlerin yükseldiği, toplumsal mücadelenin toplumun her alanına sirayet ettiği, yükselen gençlik hareketinin olduğu bir Türkiye'dir. Bunun sonucu olarak Türkiye İşçi Partisi hatiplerinin güçlülüğü ve burjuva düzeni karşısındaki çağrıcılığıyla böyle bir başarı elde etti. Burada unutulmaması gereken bir şey daha var o da seçim sistemi. Milli Bakiye Sistemi adındaki bir sistem söz konusuydu ve tek bir oy dahi boşa gitmiyordu. Ama esas olan TİP'in başarısı toplumsal mücadelelerin bir sonucuydu. Bugüne bakılacak olursa Türkiye'de sosyalistlerin, mevcut seçim sisteminde, parlamentoda grup kurmasını gerektirecek ölçüde bir toplumsal birikim söz konusu değil.

Solun ve sosyalistlerin gözünü dikmesi gereken yer de burası: Bu toplumsal birikimi nasıl yaratabiliriz? Çok uzun süredir solun yitirdiği bazı özellikleri nasıl yeniden elde edebiliriz? Bunlar ufak ufak öğrenci hareketlerinde, işçi hareketlerinde, derin yoksulluk ve işsizliğe karşı halkın tepkisinde uç vermeye başlıyorlar. Bizi çağıran yer esas olarak bu mücadeleyi sokakta, bir kitle çizgisiyle örgütleyebileceğimiz yeni bir siyaset anlayışı olmalıdır. Bu siyaset anlayışının yarattığı ortam bize milletvekili, ittifak gibi konuları getirirse bu başka bir etapta üzerinde konuşabileceğimiz bir şeydir. Çünkü sol, kitle siyaseti olarak ifade edilen bu şeyin ezildiği, solun zengin ve entelektüel bölgelere sıkıştığı bir dönemi geride bıraktı. Sol geçmişten gelen birikimin içinden yeniden taşralaşıyor, yeniden çeşitli mücadelelerin içine giriyor. Bu birikimi es geçen, sorunu sadece parlamentoda nasıl var olabiliriz üzerinden tanım-

lamaya çalışan bir siyaset anlayışı, kısa vadede başarılar elde edebilme görüntüsü sergilese de solun yeniden sağlıklı bir zemine oturtulmasında olumlu bir rol oynamayacak gibi görünüyor.

Medeniyet Seçimi

20 yıldır siyasal İslamcı rejim var, çeşitli devlet kademelerinde, silahlı bürokraside elde ettiği güç açıkça görünüyor. Kamuoyunda ekonomik kriz ve çeşitli nedenlerle kaybetmiş olduğu itibar oy desteğini eritiyor. Türkiye gibi ülkelerde, sicili açıkça belli olan ve bu kadar büyük bir devlet gücünü elde etmiş topluluğun iktidarı kolayca bırakabileceği, tıkr tıkr seçime gidiyormuşuz yanılışına düşmeleri doğru değil. Türkiye’de hangi koşullarda seçim olacağı kestirilemiyor, hatta seçimin olup olmayacağı kuşkusu bile var. İktidarın adımlarını göz önüne getirecek olursak: HDP’nin kapatılma süreci, iç savaş tehdidi, her türlü mafyatik ilişkiler ve her gün yarattıkları tehditlerle muhalefeti baskı altına alma. Ana muhalefetin 5 tane ölü yıkayıcısı üzerinden teröristlikle suçlandığı bir baskı süreciyle karşı karşıyayız. Türkiye 1-1,5 sene içerisinde seçime girecekse, bunun normal koşullarda gerçekleşecek bir seçim olmayacağı konusunda hiç kimsenin kuşkusu olmamalı. İktidarı götürebilecek bir seçim süreci içinde onları ancak örgütlü bir mücadeleyle dengeleyebilmek, örgütlü bir mücadeleyle iktidarın planlarını boşa çıkarmak durumundayız. Yoksa seçimlere gidiyoruz, kimle ittifak yapalım, kaç milletvekili elde ederiz gibi bir yerden Türkiye’nin bu dönemine bakmamak gerekiyor.

Türkiye belki de Cumhuriyet tarihinin en kritik yıllarından birine giriyor. Bu en kritik yıl sosyalistler, geniş halk kitleleri, toplumsal muhalefet açısından son derece net bir tercihi or-

taya koyuyor: Basit bir Cumhurbaşkanlığı yerine Türkiye'nin gelecek on yılında nasıl bir siyasal rejimle yönetileceğine karar vereceğiz. Bazı yazarlar Türkiye'nin rejimi için bir medeniyet seçimi olacak bile diyor. 2023 yılında yapılacağı varsayılan seçimler Türkiye'nin büyük bir dönüşümünün seçimi olacak. Dolayısıyla bugünkü mevcut iktidara ne kadar örgütlü, ne kadar donanımlı, ne kadar halkın yükselen taleplerine sahip çıkar bir biçimde hazırlanabilirsek Türkiye bu eşiği o kadar net bir biçimde aşabilme şansına sahip olacak.

Sosyalist Solun İkili Görevi

SOL Parti önerdiği siyasetle bu ikili görevi Türkiye'deki tüm sol-sosyalist kesimlerin önüne koymuş durumda. Her türlü ortak mücadele, beraber hareket SOL Parti'nin ana perspektiflerinden birisi. Bize düşen ise mevcut toplumsal taleplerin taşıyıcısı olma konusunda nasıl bir tavır ve tutum sergileyeceğimiz. Laiklik konusunda ne yapacağımız, kamuculuk ihtiyacını, yani bütün bu kötülüklerin özelleştirmelerden kaynaklandığını ortaya koyabilme, laiklik mücadelesi ile sınıf mücadelesini birleştirme, Türkiye'de çok büyük toplumsal sonuçlara yol açmış Suriye krizi ve göçmenlerin ülke içerisinde yarattığı toplumsal sorunu nasıl çözebileceğimiz gibi devasa sorunlarımız var. Bu devasa konulardan hiçbirine fikir ifade etmeksizin, sadece bir parlamento ittifakının nasıl kurulabileceği üzerinden başlayan bir tartışmanın bu kritik eşikte bizi doğru bir yere götürmeyeceği çok net ifade edilebilir.

Sonuç olarak bağlayacak olursak, 20 yıllık mücadelenin çeşitli etaplarında siyasal duruş olarak yeterince toplumsal güç elde etmemiş olsa bile, ideolojik doğruluk öncülüğünü ortaya koymuş sosyalist solun bir kere daha uyarıcı bir göreve kalkışmasında fayda var. Gelineen noktada bu ikili görevi üst-

lenmeme, yani hem Millet İttifakı'nın restorasyon politikasına karşı eleştirel bir tutum takınmama hem de ana siyasal görevi olan bugünkü mevcut iktidara son vermeye girişmeme Türkiye'nin bu kritik döneminde solun bir kere daha fırsatı kaçırmaması anlamına gelecek. Bundan önce referandum süreçlerinde, AKP'nin iktidarının yükselmesini engelleme konusunda pek çok eylem örgütlendi ama başarılı olunamadı. Bunu kabul etmek gerek. AKP iktidarı hâlâ varlığını sürdürüyor. Ama önümüzdeki dönemde iktidara son verebilmek, hakikaten yenilgiye uğratabilmek, geniş halk kitlelerini seferber edebilecek bir siyasal çizgi örebilmek için önümüzde çok kritik bir yıl daha var. Bu bir yılı mücadele çizgimizi derinleştiren, halkın toplumsal taleplerine sahip çıkan bir süreç olarak örgütlenme görevi önümüzde duruyor. Bu görevi artık başarmamız şart, zira Türkiye solunun onurlu tarihi bunu başarabilecek bir alını aklığı da içeriyor. Bu noktada üstlenilmesi gereken misyon bunun sağlanması olmalı. Bu noktada bu siyasal çizgiler ve siyasal mücadele konusunda kim kitle mücadelesini, çalışmasını derinleştiriyorsa; örgütlü mücadeleyi sağlayacak bir ilerleme yaratabiliyorsa onlarla birlikte bu görevi üstlenmek ve başarmak bir tarihsel misyon durumunda.

Sermaye, Restorasyon ve Sol Siyaset

Bahadır Özgür

Şu sorularla başlayabiliriz; Türkiye’nin yaşadığı kriz çerçevesinde sermaye fraksiyonlarının birbirleriyle ve iktidarla ilişkileri nedir? Bu ilişki ve fraksiyonel çatışmalar siyasete nasıl yansıyor?

Tek tek sermaye gruplarının iktidarla ilişkilerine bakarak, örneğin Koç Grubu’nun Erdoğan’la buluşması ve Koç’a verilen bir teşvik üzerine, “herkes yandaş oldu” gibi değerlendirilebiliyor. Veya AKP bir ihaleyi beşli çeteye verdiğinde, AKP’nin sadece kendisine yakın sermaye kesimini kolladığı türünden yorum yapılabilir. Her iki bakış açısının da denk düştüğü bir siyasal konum var: AKP’nin mutlak bir sermaye iktidarı olduğu düşüncesi genellikle sosyalist cephede karşılık bulan fikir. Onlara göre sermaye devlet aygıtını amacı doğrultusunda dönüştürmüş ve baskıcı bir rejim kurmuş. İkinci görüş ise sol, sosyal demokrat cephenin bakışına tekabül ediyor. Bunun çerçevesi de Beşli Çete, yandaş sermaye, kamusal rantın aktarımı şeklinde çiziliyor. Geline nokta ve krize bakıldığında ne sermaye fraksi-

yonları arasındaki ayrımın silikleştiğini ne mutlak uzlaşıyla hareket ettiğini ne de bütünüyle iktidara tabi olduklarını görüyoruz. Bunun yanında AKP'nin bu sıkışmışlığına rağmen sınıfsal tabanını bütünüyle yandaşlarından oluşturduğunu düşünmek de büyük bir hata. Neredeyse muhalefet bloğunun pek çoğu AKP'yi, inşaatçı şirketlere sıkışmış ve onlara kaynak aktaran bir mekanizmaya indirgemiş halde, bu da büyük oranda geçerli değil.

Muhalefetin Tespiti Yanlış

Bugün özellikle TÜSİAD'ın temsil ettiği sermaye sınıfıyla iktidar arasında keskin bir kopuşun yaşanması dikkat çekiyor. Çelişki sadece TÜSİAD ile iktidar arasında da gerçekleşmiyor. Bir nevi geleneksel büyük sermaye grupları ile ulusal pazara üretim yapan orta ölçekli, siyasal iktidarın himayesinde ve uyguladığı politikalarla gelişmiş sermaye fraksiyonları arasında Türkiye kapitalizminin nasıl yönetileceği sorusu çerçevesinde bir uzlaşmazlık söz konusu. Haliyle iktidarın bu sermaye grupları arasındaki çıkar çatışmasını uzlaştırma konusunda manevra kabiliyetinin daralmaya başladığı görülüyor. İktidara karşı çıkan muhalefet de açıkçası sermaye arasındaki bu çelişkiyle siyaset yapmaya çalıştığı için topluma daha köklü bir değişim politikası önermek yerine, kendisini tamamıyla bir restorasyonla sınırlamak zorunda kalıyor.

Burada şunu da vurgulamak gerek; muhalefet sanki hal-
kın yoksulluğunu, emekçilerin durumunu, köylünün ekolojik mücadeleye katılmasını görmediği için böyle bir politika inşa edemiyor şeklinde bir algı var. Tam aksine AKP'nin artık sermaye sınıfları arasındaki uzlaşmayı sağlayamamasının yarattığı çelişkiler içerisinde hareket etmesinden dolayı muhalefet programını buraya konumlandırıyor, yani sınıfsal

konumlanışının getirdiği zorunluluktan dolayı böyle bir pozisyona mahkûm durumda. Bu zorunluluğun temelinde ise Türkiye'nin yaşadığı kötü algılama biçimi bulunuyor.

Hem iktidarın hem sermaye gruplarının ayrışmasında hem de muhalefetin bu pozisyonu almasında Türkiye'nin yaşadığı krizi nasıl algıladıklarıyla ilgili bir sorun bulunuyor. Bugün iktidardan bütünüyle kopan sermaye kesimleri de bu kesimlerin temsilciliğine soyunan resmi muhalefet de Türkiye'nin yaşadığı krizin sebebini, sermaye birikim rejiminin kendisinde değil de esasında bu birikim rejiminin yeniden üretimindeki tıkanıklıkta, yani devlette görüyor. İşin özü şöyle formüle ediliyor: Devletin kurumsal yapısı çökmüş, bu yüzden kendini yeniden üretemiyor, kendini yeniden üretemeyen devlet toplumu, siyaseti, hukuku da yeniden üretemiyor, haliyle sermaye birikim rejiminin de yeniden üretim kanallarını işletemiyor. Bunu işletememesinin nedenini de AKP'nin bütünüyle devlete el koyması olarak görüyor. Dolayısıyla restorasyon programının çerçevesi, mesela inşaatçıya değil de sanayiciye kaynak aktarmayla kaynak dağılımını yeniden düzenlemek, liyakatli kadroları yönetime, bürokrasiye getirmek, karar mekanizmalarının şeffaflığı, yolsuzluğun kesilmesi, sosyal yardımların yapılması veya hukukun işletilmesi ile tıkanıklığın aşılabacağı şeklinde çiziliyor.

Restorasyonun temelinde yatan düşünce; en başta AKP'nin artık uzlaştıramadığı sermaye grupları arasındaki çelişkilerde konumlanması, yani bu çelişkilerin bir ürünü olması. İkinci si ise krizin nedeninin sermaye birikiminde değil de sermaye birikim rejiminin yeniden üretim mekanizmalarında aranması. Toplumun kutuplaştırılması, eğitimin çökmesi, torpille insanların bürokrasiye getirilmesi gibi esasında yeniden üretim araçları üzerindeki siyasal İslamcı hâkimiyetten kaynaklı

krizin yaşandığına dair bir yargı bulunuyor. Çözümü ise Erdoğan gittiği anda sermaye gelecek, yatırım yapacak, yatırımlar artacak dolayısıyla işsizlik çözülecek gibi bir düz mantıkta sunuyorlar.İktisatçıların Erdoğan'ın faiz meselesiyle dalga geçmesinin ardında da bu yatıyor aslında. Muhalefet, faiz üzerinden oynama yaparak sermaye birikiminin yeniden üretim ve yönetim sürecinin düzeleceğini iddia ediyor, oysa Erdoğan da tersinden aynısını yapıyor. Kısacası restorasyon fikri de Erdoğan'ın çıkmazı da TÜSİAD ve MÜSİAD'ın çıkar ayrışması tam da krizi nasıl gördükleri üzerinden şekilleniyor.

Sorun; krizi birikim rejimi krizi olarak değil de birikim rejiminin yeniden üretim krizi olarak görmelerinde düğümleniyor. Hepsini hem ayırıştıran hem de uzlaştıran zemin burası. Muhalefetin restorasyon programın 2010 öncesine dönüşle sınırlamasının anlamı da bu. Bunun nedeni, krizi bir şekilde devlet mekanizmasının işlevini yerine getirememesi, sermaye birikiminin önünü tıkaması şeklinde tanımlamalarından kaynaklanıyor. Dolayısıyla devlet mekanizması el değiştirdiğinde krizin aşılabacağı düşüncesi ağırlık kazanıyor.

Neoliberal Yağma Döneminin Sonu

Neoliberal yapılanma çoğunluğun görüşünün aksine iktidarın ilk on yılında değil 2000'lerin başında tamamlanmıştı. 15 günde 15 yasa, tarım kanunu, özelleştirme kanunu, kamu ihale kanunu, tüm bunlar AKP öncesi yapılanmanın tamamlandığını gösteriyor. Bu programı yönetecek kadro da 28 Şubat sonrası ortaya çıkmıştı. Bu süreçten bir de AKP çıktı. AKP eldeki politikaları hızla uyguladı. 2002 ve sonrası dönem neoliberal dönüşüm değil neoliberal yağ-

ma dönemidir, kamusal varlıkların yağmalanması sürecidir. İlk yıllarda Koçlara, Sabancılara, Zorlulara American Tobacco'ya ülkenin varlıkları dağıtıldı. Kısaca büyük sermayenin 80'lerden bu yana istediği yapılanmanın sonuçlarının alındığı bir dönemdi.

Sermaye grupları arasındaki büyük uzlaşma, 2006 gibi dağılmaya başladı. Bunun temelinde sadece AKP'nin kendi sermaye gruplarını oluşturma hevesi yoktu. Türkiye kapitalizminde arzulanan temel dönüşümün gerçekleştirilememesi de yatıyordu. Neoliberal yağma dönemi sürerken ekonominin değişmesi öngörülüyordu. Mesela Rahmi Koç 2001 krizinden 'çok önemli bir güverte temizliği' diye bahsediyordu. Devletin kredi dağıttığı grupların yerine güçlü sermaye gruplarının ayakta kaldığını söylüyordu.

Büyük sermaye AKP iktidarından ana başlıklarda dört büyük dönüşüm bekliyordu: Birincisi devletin içsel mimarisinin dönüşümüydü. Piyasa ekonomisinde aktif rol alması, teknokratlaştırarak bölüşüm sürecinde söz hakkı almaması.

İkincisi emeğe nitelik kazandırılması ve bunun teknolojiyle desteklenmesi. Üçüncüsü tarımın endüstrileşerek arta kalan nüfusun da emek gücüne eklenmesiydi. Ancak tarım endüstrileşmedi, market zincirlerine bağımlı kılındı. Kırdan çözülen nüfus ise kentin çeperinde biriken mahallelerde, sosyal yardımlarla, tarikat ve cemaatlerin hegemonyasına bırakılan bir sürece girdi. Dördüncüsü ise Türkiye'de büyük sermayenin batı sermayesine entegrasyonunun hızlandırılmasıydı. Hızlandırılmak bir yana neredeyse kesildi. Daha çok AKP'nin Körfez ülkeleri ve Afrika ağırlıklı politikaları sayesinde açılan yeni ihracat pazarları, büyük oranda kendi sermaye tabanının ihtiyaçlarına dönüktü.

Büyük Sermayenin Kopuşu

Dolayısıyla neoliberal yağma sürerken sermayenin istediği dönüşüm tam anlamıyla yaşanamadı. Onun yerine AKP kendi dönüşümünü başlattı. Bu uzlaşmayı sürdürebilmek için iktidarın önerebildiği şey, hızla emek üzerinden baskı uygulamak ve ucuz emek deposu oluşturmak oldu. Bunun için de devleti güçlendirdi. Ancak bu güçlendirme kamu ihaleleri, inşaat ve turizm gibi sektörlerde yoğunlaşmış kendi etrafındaki sermaye gruplarına kaynak aktarımına yaradı. Bir kredi mekanizması oluşturuldu. Emek yoğun sermaye gruplarıyla sermaye yoğun grupları, devlet otoritesini güçlendirerek ucuz emek üzerinden uzlaştırma çabası ise kısa vadede etkili olsa da sürdürülebilir değildi. Bunu da 2009 sonrasında açık şekilde gördük. Aydın Doğan'ın tasfiyesi, TÜSİAD'ın darbecilikle vb. suçlanması gibi bildiğimiz olaylar sermaye uzlaşmasının dağılmasının tezahürleriydi. Bu kırılma 2013'ten sonra hızlanmaya başladı. Erdoğan faiz politikasının değişmesini ilk olarak Gezi öncesinde açıklamıştı. “Merkez bankası bağımsızlığı bir yere kadar faizleri düşüreceğiz” açıklaması bu dönemdeydi. Türkiye'ye giren sermaye akımları azaldığı için Erdoğan bir tercih yapmak zorunda kalıyordu. TÜSİAD bunu 2012'de “ucuz dolar dönemi sona erdi, eğer gerekenler yapılmazsa Türkiye krize girecek” diye duyurmuştu. Erdoğan Gezi sonrasında bunu bir siyasi kalışma olarak açıklama yoluna gitti.

Elbette bu süreçte TÜSİAD'ın belli başlı büyük sermaye grupları da yeni dönemde iktidarın politikalarından fazlasıyla yararlandı. Zorlu, Doğuş, Sabancı gibi gruplara enerji ihaleleri, kamu ihaleleri, köprü ve havayolu ihaleleri dağıtıldı. Ancak bu uzlaşma uzun vadeli bir ekonomik programda uzlaşma anlamına gelmiyordu. Nitekim 2010'lardan beri sermayenin

farklı fraksiyonları arasındaki çıkar çatışması, siyasette de art arda yaşanan krizler şeklinde gösteriyor kendisini. Özellikle 2016'dan sonra iktidarın bir koalisyona dönüşmesi, bölgesel politikalar, içerideki otoriterleşme dozunun artması, yalnızca toplumsal meşruiyet erozyonunun yanında tam da büyük sermaye uzlaşısını sağlayamamanın da bir sonucu.

Bugün büyük sermaye istediği dönüşüm gerçekleşmediği için iktidardan kopmuş durumda. İktidarın çeperindeki sermaye ise bağımlılık ilişkilerinden dolayı tamamen kopamamış durumda. Burada muhalefetin restorasyon programı ortaya çıkıyor. Muhalefet, devletin kendisi tıkanıdığı için kriz olduğu tespitini yapıp buna yönelik bir restorasyon politikaları öneriyor. Emekçi kesimlere bir çözüm üretememesi de bu tespitten ileri gelen bir sınıfsal tercihtir. Kısaca bugün toplumun önüne konulan rejim restorasyonunu, büyük sermaye kesiminin öncülüğünde Türkiye kapitalizminin yönetim şeklinin değiştirilmesini olarak görmek gerekir.

Sermayenin Temsil Krizi

Hakkı Özdal

Necmettin Erbakan'ın TOBB başkanlığına seçildiği 1969 yılı, zeminde yatan bir çatışmanın yüzeye yansımasydı. Erbakan, KOBİ'lerde öbeklenmiş ve genellikle taşra menşeli bir sermaye kesiminin temsilcisi olarak TOBB başkanlığına seçildikten sonra, Demirel tarafından neredeyse 'darbe' denebilecek bir yöntemle görevden uzaklaştırıldı. TOBB'daki yenilgi, bu sermaye fraksiyonunun bir siyasi harekete dönüşmesi üzerinde etkili olmuş, MNP-MSP ile başlayan yol, 90'ların özgül koşullarında Refah Partisi ile iktidar ortaklığına kadar yükselmiştir. Aynı hareket, nihayetinde AKP'yi doğurarak, ülkenin son 20 yılını dönüştürmüştür.

12 Mart darbesiyle sonuçlanan süreç, Türkiye'de egemen sınıf olan sanayi burjuvazisinin tekelleştiği, fakat bir yandan da büyük halk muhalefeti ile karşı karşıya olduğu bir dönemdir. Bu kriz, burjuva siyasetinin "doğal" araçlarıyla çözülemeyince 12 Mart darbesi ile aşılmaya çalışılmıştır.

Benzer bir durum 1970'lerin sonunda da ortaya çıkmıştır. Hızla yükselen işçi sınıfı hareketi, giderek siyasal taleplerle genişleyen grevler ve başta faşist saldırılar olmak üzere siyasal

baskılara karşı gelişen halk direnci, solun, oldukça güçlü bir hegemonya kazanmasını sağlamış, iki büyük burjuva partisi olan AP ve CHP, egemen sınıflar açısından ortaya çıkan krizi çözemeyince bir kez daha askeri diktatörlük devreye girmiş ve kriz, 12 Eylül darbesiyle çözülmeye çalışılmıştır. Dinsel söylemin merkezi düzeyde siyasallaşması, bir devlet ideolojisine dönüşmesi de bu süreçte olmuştur.

Büyük Sermaye Siyasal İslam Yakınlaşması

Vehbi Koç, darbe sonrasında Kenan Evren'e yazdığı mektupta mealen, "takunyalı laflarına takılmayın, biz Özal'ı istiyoruz" demişti. Bu yaklaşım, yaşanacak siyasi dönüşümü de özetlemektedir. 1983'de kurduğu parti iktidar olduğunda Özal'ın etrafında siyasal İslamın önemli temsilcileri vardır. Orada burjuvazinin iki projesi birlikte yürür. Birincisi, emeğin bir politik güç olarak ezilmesi ve aynı anda da ücretlerin geriletilmesi; ikincisi, Türkiye kapitalizminin uluslararası neoliberal denkleme göbekten bağlanması ve öncelikle de kamusal varlıkların, özelleştirme başta olmak üzere çeşitli yollarla tasfiyesi. Fakat 60'lar ve 70'ler sonunda olduğu gibi 80'ler sonrasında da emekçi sınıfların itirazıyla bir "kriz" ortaya çıkmıştır. İşçi sınıfının kamu işletmelerindeki örgütlü kesiminin öncülüğünde gelişen eylemler, ücretlerdeki erimeyi telafi etmeye yönelik önemli kazanımlar elde etmiş ve sınıfın bir kez daha politik alanda önemli bir faktör haline gelmesini sağlamıştır. 1988 sonrasında, Özal iktidarının gerilemesi şahsında burjuvazi bir hegemonya krizine doğru sürüklenmiş, 89 Baharı olarak bilinen süreç ve ardından gelen 90-91 Büyük Madenci Grevi ve yürüyüşü krizi derinleştirmiş, Ekim 1991'deki seçime bu koşullarda gidilmiştir. İşçi sınıfı, hareketi yönlendirecek güçte bir politik örgüte sahip olmadığından, onun taleplerini

de doğrudan kendi vaatleri arasında zikreden bir burjuva koalisyona çıktı ortaya: DYP-SHP... SHP, işçi sınıfının Özal hegemonyasını yıkan eylemlerinin istimiyle yükselirken, burjuvazi de kendi sandığından bir kez daha Demirel'i çıkarmıştı. Bu süreçte Demirel'in "Kürt realitesini tanıyoruz" lütfu ve HEP milletvekillerinin SHP listelerinden Meclis'e girmesi, yeni burjuva hegemonik blokun toplumsal sorunlar karşısındaki "duyarlılığını" işaret etmektedir. 1991 seçimi ortaya çıkardığı bu sonuçlarla birlikte, aslında hemen sonraki yıllara damga vuracak politik-ekonomik sorunları temsil eden bir seçimdir. 1993'te Sabancı şahsında büyük sermayenin "Kürt sorununa demokratik çözüm" başlığı altında liberal bir dönüşüm yolunu yoklaması, "devlet"in buna bir yanıtı olarak görülebilecek Özdemir Sabancı suikastını da içeren karmaşık olaylar zinciriyle akamete uğradı. Bundan sonrası, burjuvazinin bir kez daha yeterince temsil edilmediğini düşündüğü bir süreçtir. Aynı süreç, Türkiye'nin 'merkez' burjuva siyasetinde giderek büyüyen boşluğun içine dolma sürecidir.

Siyasal İslamcı siyaset, önce merkez soldaki bölünme sonucu büyükşehir belediyelerini kazanmış (1994), ardından da yine 'merkez'deki dağılma sebebiyle, yüzde 20'ler civarındaki oyuyla genel seçimlerde birinci parti olmuştur (1995). Fakat Türkiye'de hâkim blok, kendi beklentisine göre henüz yeterince 'olgunlaşmamış' bulunan ve siyasal rejimi ele geçirecek birleştirici bir vizyona da sahip olmayan bu fraksiyonu, organize bir hamleyle etkisizleştirdi. Toplumsal rıza açısından dikey tutmayan neoliberal Türkiye kapitalizmi, siyasal bir krizi, yine askeri basıncın da kullanıldığı bir yöntemle donduruyor (28 Şubat süreci) ve kozasında AKP'nin doğacağı bir restorasyona yöneliyordu. Büyük burjuvazi AB çıpasına dayanan, Batı kapitalizmiyle tam bir entegrasyonu hedefleyen dönüşümü

beklerken, D8 gibi hayaller öne süren Erbakan'ın devre dışı bırakıldığı koşullarda 'gömlek değiştirenler' devreye girecekti.

Sermayeyle Uzlaş

Fazilet Partisi içerisinde Aksakallılar ve Yenilikçiler, Erbakanlar ve Erdoğanlar arasındaki kırılma sadece bir gelenekçilik-yenilikçilik kırılması değildir. “Yenilikçi” olarak anılan hizip, büyük burjuvazinin talepleri yönünde bir pozisyon almıştır. Bu pozisyon, uluslararası pazarlara giderek daha çok açılan ve kendi çıkarlarının siyasal takibini de eskisinden daha etkin sürdüren taşra burjuvazisinin ve kentlerdeki emekçilerin, yoksulların rızasını büyük burjuvazinin talepleri hizasında örgütlediği ölçüde içeride ve dışarıda önemli bir destek sağladı.

İlk yılların ardından gelen ve sivil-asker bürokrasisinde önemli bir tasfiyeyi de içeren Ergenekon, Balyoz gibi operasyonlarda büyük burjuvazinin “seyirci” kalmayı tercih etmesi bu ilişkinin doğrudan bir sonucu olarak görülebilir. Ancak 2010'dan sonradır ki Erdoğan, sermaye kesimini açık siyasal pozisyon alma konusunda zorlamaya başladı. 12 Eylül referandumuna giden süreçte TUSİAD şahsında (taraf olmayan bertaraf olur) yaşanan bu rest, doğrudan karşılık görmese de büyük sermayenin AKP ile ilişkisinde ilk büyük kırılma olarak görülebilir. 2011 seçim zaferi bu tartışmayı sandık zoruyla ötelemiş olarak görüldü. Ancak yine paradoksal görünmekle birlikte en güçlü olduğu an, Erdoğan için en kırılğan ana dönüştü. Sözelimi, uzun yıllar bir müttefik ilişkisi içinde davrandıkları Gülecilerle, nihayetinde kanlı bir hesaplaşmaya kadar varacak olan yol ayrımının 2011 seçimlerinden sonra, hatta bu seçim sürecinde başladığı biliniyor artık.

Bugün geldiğimiz noktada başka bir kırılmanın ortasındayız. 7 Haziran sonrasında başlayan, 15 Temmuz darbe girişimiyle önemli bir eşiği geçen, hâlâ fiilen sürmekte olan OHAL rejimini üreten siyasal kırılma, ekonomik olarak da sert şekilde sınanmaya başlandı. Erdoğan kendisini neredeyse yüzde 50 oranında oylarla iktidarda tutan hegemonyasını kaybetme noktasına geldi. Bugün ortaya çıkan tabloda büyük sermayenin bir projesi var, bu da Erdoğan ile sürdürülebilir görünmüyor. Tekelci burjuvazi, “ikiz dönüşüm” diye formüle ettiği, çeşitli iktisadi dönüşümlere ve buna eşlik edecek bir siyasal dönüşüm projesine sahip. Bunun karşısında Erdoğan ve onun düşük faiz esaslı, üretim-yatırım-istihdam diye sloganlaştırdığı alternatif büyüme projesinin dayanıklılığı geniş kesimlerde şüpheyle karşılanıyor. İslami sermaye ile geleneksel büyük sermayenin Erdoğan’ın 2002’de yaptığı gibi bugün artık birlikte yürüyemediği bir sürece girdik.

Endişeli muhafazakar diye bahsedilen meselenin kendisi de AKP’nin verdiği ekonomik siyasal ayrıcalıkları kaybetme endişesidir. Başörtüyle okula gidebilme değil, maddi kazançlar meselesidir. Enes Kara’nın ardından yürütülen tartışmalar, Davutoğlu, Babacan gibi figürlerin kendisini endişeli muhafazakâr adı verilen belirsiz bir kesimin sözcüsü ilan etmesi de aslında bu gerilimin bir sonucudur.

AKP Sonrasına Geçiş ve Sosyalist Sol

Korkut Boratav

AKP 2015 genel seçimlerindeki yenilgisini telafi etmek için olağandışı yöntemler uyguladı. 2016'daki darbe teşebbüsü ve-sile edilerek anayasanın değiştirilmesi bunlardan biri oldu. Anayasa Referandumu, YSK'nın aldığı ara karar nedeniyle tartışmalıdır. Bizzat Erdoğan bile "atı alan Üsküdar'ı geçti" ifadesini kullanarak referandumun şaibeli olduğunu örtülü olarak itiraf etmiştir. Sonraki aşamalarda Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve OHAL düzenlemeleri Türkiye'yi rejim değişikliğine taşıdı. Muhalefet çevrelerinde "tek adam rejimi" deniliyor; ama bana kalırsa neofaşizmi yaşıyoruz. Kritik bir adım daha atılırsa faşizme tam geçmiş olabiliriz.

Tutucu Restorasyonun Tehlikeleri

Parlamente muhalefetin ana blokunu oluşturan Millet İttifakı 2015'e dönüşü hedefliyor. Bu problemli bir tasarımdır. Demokratik bir restorasyon, 1961 Anayasası'ndan hareket etmelidir. 12 Eylül'ün ürünü olan 1982 Anayasası, AKP iktidarı sırasında revizyonlardan geçmiş ve her birinde ilave defor-

masyonlar içermiştir. Bu çerçeveden hareket eden bir yeniden yapılanma, ancak tutucu bir restorasyon olur.

Anayasal sorunlar bir yana, AKP yıllarında Türkiye siyasetine, kamu yönetimine, toplumuna ek bozulmalar yüklenmiştir. Birincisi, laik birikimin aşınması rejimin İslamcılaşması ile ilgilidir. Bu doğrultuda ilk adımlar AKP öncesine, 12 Eylül'e, ANAP'ın iktidar yıllarına gider. Ama asıl deformasyon AKP dönemine aittir. Eğitim sisteminde başlayan çeşitli alanlarında Cumhuriyetçi birikimin en kritik kazanımlarından biri olan laiklik ciddi boyutlarda aşınmıştır. İmam hatip okullarının yaygınlaşması ve cemaat /tarikat yapılanmalarının katılımıyla eğitimdeki bozulma, kontrol edilemez bir noktaya gelmiştir.

“2015'e dönüşü” hedefleyen bir restorasyon AKP iktidarının önceki döneminde birikmeye başlayan bu bozulmayı özümseyecektir. Bazen semboller önemlidir. Diyanet İşleri Başkanı'nın kamu yönetiminde merkezi bir rol oynaması, mevzuata dayanmadan gerçekleşmektedir. Tipik bir örnek, yeni yargı yılının DİB Başkanı tarafından duayla açılmasıdır. Duaya Cumhurbaşkanı, Yargıtay Başkanı, diğer yüksek yargı mensupları ve CHP Genel Başkanı'nın katılması sembolik bir aşamadır. Bir diğer örnek Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesiyle kılıçla çıktığı minberde Atatürk'ü açıkça suçladığı bir açılış konuşmasıdır. Tuhaftır ki muhalefet liderleri içinde konuşmaya tepki gösteren, CHP değil, Meral Akşener olmuştur.

Genç bir insanın, Enes Kara'nın tarikat ve cemaat kontrolü altında gördüğü baskıya dayanamayarak intihar etmesi sonrasında siyasetçilerin tepkilerine göz atalım. Millet İttifakı'nın Cumhuriyetçi kanadının temsilcisi olması beklenen CHP lideri, bu olay karşısında “gençlerimizle ilgili canımızı

yakan olgular söz konusu olunca, paylaşacağımız içeriklerde hepimiz sorumlu davranmak zorundayız. Bana kızanları anlıyorum ama etik sebeplerden dolayı paylaşım yapmayacağım” dedi. Bu siyasal İslamcılığın yarattığı ağır baskı ortamının sineye çekilmesi anlamına geliyor. Daha önce, Ekim ayında Genel Başkan’ın parti kadrolarına “Diyanet İşleri konusunda sorular gelirse cevap verin, ama polemığe girmeyin” diye talimat verdiğini de biliyoruz.

İttifakın doğal katılımcısı gibi görülen üç parti var: DEVA, Gelecek, Saadet. Bunlar siyasal İslam’ın türevleridir. Örneğin Ali Babacan, Enes Kara’nın intiharına karşı tepkilerle, “beğenmedikleri her şey kapatılsın istiyorlar. AYM kapatılsın diyenlerin ardından Enes’in ardından da bir şeyler kapatılsın diyorlar...” gibi bir açıklama yaptı. Ana muhalefetin büyük ve küçük ortaklarının açıklamaları böyle. Akşener bu konuda da ana muhalefette “Cumhuriyetçi” tepki gösteren tek lider oldu: “Beğenmediğiniz eski cumhuriyetin en önemli gücü eğitime eşit katılımdı. Sosyal devlet sorumluluğu cemaatlara tarikatlara bırakıldı”.

CHP Yönetiminde Tutuculuk

CHP yönetimi, kendi tabanında yer almayan tutucu, hatta gerici çevrelerle “helalleşiyor”. Bu yöneliş, liberallerin Türkiye soluna AKP’nin ilk yıllarında taşıdıkları şu yanlış anlatıdan esinlenmiştir: Türkiye toplumunun çoğu Müslümandır, bu değerlerin siyasete taşınması doğaldır. Bu eğilimde bir partinin seçimleri kazanıp iktidar olması halinde, Türkiye’yi de bu değerlere göre biçimlendirmesi kabul edilmelidir. Bu yorum, Türkiye’nin siyasal İslamcı bir rejime dönüşmesini meşrulaştırır. Hata, CHP yönetiminin, siyasal İslam ile Müslümanlık arasında ayırım yapmamasından kaynaklanıyor.

Türkiye toplumunda, halkında, hepimizde Müslümanlık kültürel bir birikimdir, edimdir. Hiçbir siyasal akımın Müslümanlıkla kavgası veya problemi yoktur. Toplumumuzun Müslümanlık birikimi, Cumhuriyet devrimlerine bir engel olmamıştır. Türkiye halkı, medeni kanunu da içeren bu devrimi benimsemiş; özümsemiştir. Şeyh Said İsyanı istisnasını göstererek toplumun Cumhuriyet devrimlerine direndiği söylenemez. Bugün Türkiye halkının müslümanlığını ithal malı bir İslamcılıkla işgal etme girişimi söz konusudur. İhvan'ın İslamcılığı AKP siyasetini biçimlendirmiştir. Bazen de Nurculuk ve Fethullahçılık ile de bütünleşerek...

Siyasette “İslami değerlerle tartışmayalım” titizliği yanlıştır. Güvenilir anketler Atatürk'ün halkın büyük çoğunluğu tarafından benimsenen simgesel bir değer olduğunu gösteriyor. Türkiye’de devletin toplumun laikleşmesi, halk Müslümanlığı ile bütünleşmenin esnekliklerini ve nimetlerini yaşatmıştır. Bu algılama CHP kadrolarına taşınmadı, bu önemli bir kayıptır.

Laiklik Mücadelesi Sosyalistlerin Sorumluluğunda

Ana muhalefetin laiklik konusunda duyarsızlığı sorumluluğu sosyalist sola yüklemektedir. Sosyalist sol 1980 Darbesi’ne kadar laiklikle ilgili bir mücadeleye öncelik vermiyordu. 2007’de başlayan Cumhuriyet Mitinglerine sosyalist solun katılımının marjinal kaldığını hatırlayalım. AKP’nin siyasal İslamı rejime taşımaya başlaması sonrasında, bu duyarlılığı öncelikle sahiplenene sosyalistler oldu. Açıkçası laiklik bayrağını bugün ayakta tutan siyasal akım sosyalist soldur. Türkiye’nin tüm sosyalistleri bu duyarlılığı diğer siyasi akımlara da aktarmak zorunluluğunu üstlenmelidir. CHP’nin aydınlanmacı tabanı da

laiklik mücadelesine davet edilmelidir. Parlamenter siyasette zayıf kalan sosyalist sol, Türkiye'nin düşün dünyasında önem taşır; bu ağırlığı diğer siyasal akımlara taşıyacak dinamik rolü üstlenecek durumdadır.

Bu mücadele, sol siyasetin zorunlu bir gereksiniminden de kaynaklanıyor. Laiklik, sınıfsal önem taşır. Siyasal İslam'ın emekçi sınıflara taşınması sınıf mücadelesini felce uğratmakta; sınıf bilincinin zayıflamasına sebep olmaktadır. Bu dönüşüm sosyalizmin 1980'li yıllarda baskı altına alınması sayesinde başladı; 21. yüzyılda da süregeldi. AKP'nin neoliberalizmine halk sınıflarının önemli bölümleri dinsel tevekkül sayesinde teslim olmaktadır.

Bugün önemli bir dönüm noktasındayız. Siyasal İslamcı rejimin sonunu getirme fırsatı var. Bu seçimler Türkiye'ye kayıplarını telafi etme olanakları sunacaktır. Ana muhalefet akımlarındaki yörünge eksikliği ve tutucu restorasyon eğilimi sosyalist sola ek sorumluluklar getiriyor. En başta gündemdeki restorasyonun demokratik olma gereksinimi yer alıyor. Bu da laiklikteki kayıplar telafi edilmeden gerçekleşmez. İkinci sorumluluk sermayenin tahakkümü anlamına gelen neoliberalizmin yarattığı toplumsal ve ekonomik kayıpların da telafi edilmesidir. Neoliberalizmden ve siyasal İslam'dan kaynaklanan kayıpların telafi mücadelelerinin sorumluluğu sosyalist soldadır. Siyasette sosyalizmin temsiliyeti bu nedenle önemlidir. Bu gereksinim anayasa değişikliği sürecinde öne çıkacaktır.

Anayasa Sürecinde Şili Deneyimi

Şu anda Millet İttifakı'nın dışarıdan katkılarla 6 partiyle sürdürdüğü bir anayasa çalışması var. Yeni anayasa nasıl hazırlanacak; kabul edilecek? Önümüzdeki seçimde oluşacak olan

TBMM'nin anayasayı değiştirmesi tasarlanıyor. Seçimlerle ilgili usulsüzlükleri, ihlal olasılıklarını bir yana bırakalım. Diyelim ki Millet İttifakı çoğunluğu aldı ve yeni TBMM anayasa çalışmasını başlattı. Bu çalışma, 12 Eylül Anayasası'nın ilaveten bozulmuş biçimini taşıyan bugünkü anayasanın kuralları içinde sürdürülecektir. Demokratik bir dönüşüme önemli engeller getiren bir kısıtlama söz konusu olacaktır

Türkiye parlamenter rejimi boyunca en demokratik anayasasını 1961'de hazırladı. Bu anayasayı iki organ birlikte oluşturdu. Biri Milli Birlik Komitesi, diğeri Temsilciler Meclisi'ydi. İkincisi, toplumsal sınıfların, meslek örgütlerinin temsilini gözetten bir seçme süreci içinde oluşmuştu. Bu temsiliyet 1961 Anayasası'nın demokratik içeriğini de etkiledi. Bu örnek, yeni anayasanın da bir Kurucu Meclis'le yapılması seçeneğini hatırlatıyor. Çeşitli toplumsal örgütlerin, siyasal partilerle birlikte katılacağı barajsız bir seçim sonunda oluşacak ve yeni anayasayı hazırlayacak bir Kurucu Meclis hedeflenmelidir.

Güney coğrafyasında Şili, Pinochet darbesi sonrasında neoliberal dönüşümü ilk yaşayan ülkedir. Şu anda Şili'de Pinochet Anayasası da değiştiriliyor. Nasıl değiştiriliyor? Halk sınıflarının etkili bir kalkışması sonunda yapılan bir referandumda Pinochet'nin darbe anayasasının değiştirilmesi kararlaştırıldı. Referandumda seçmenlere iki soru soruldu. Birinci soru: Mevcut anayasa değiştirilsin mi? İlk soru “evet” çıkarsa geçerli olacak olan ikinci soru: Yeni anayasayı mevcut parlamento mu hazırlasın? Yeni seçilecek bir Kurucu Meclis mi? Şili halkı anayasa değişikliğini ve Kurucu Meclis seçeneğini tercih etti. Türkiye'den birkaç yıl önce neoliberal düzene ve bizimki gibi bir darbe anayasasına geçen Şili, şimdi sola dönmektedir. Başkanlık seçimini sol kazandı. Yeni anayasayı ha-

zırlayan Kurucu Meclis'in bileşimi de büyük ölçüde sol ağırlıktadır. Türkiye'de de sosyalist sol yeni anayasa için Kurucu Meclis seçeneğini gündeme getirmelidir. Kamuoyunda destek sağlanırsa, Millet İttifakı'nın içinde bu seçeneği benimseyebilecek taban oluşabilir. Ve bir referandum çağrısı gündeme gelebilir. Tüm halk örgütleri, dernekleri sendikalar, meslek birlikleri, Kurucu Meclis seçimine katılabilmelidir.

Neoliberalizm ve Tutucu Restorasyon

Tutucu restorasyonun neoliberal boyutu üzerinde tekrar durmak istiyorum. Ana muhalefetin neoliberalizmin ana öğelerini koruyacağı anlaşılıyor. Kırk yılı aşkın neoliberal uygulama sonunda Türkiye sermaye sınıflarının en önemli kazanımı işçi sınıfının ve tüm emekçi katmanların örgütlenme düzeylerinin dağılması; büyük ölçüde etkisizleşmesi olmuştur.

12 Eylül rejiminin getirdiği zorbalıklarla başlatılan neoliberal dönüşümün ilk aşaması sonrasında Türkiye, emeğin büyük kayıplarını telafi eden bir ara dönemden de geçti. 1989'da ANAP iktidardan uzaklaşırken işçi sınıfının sendikal tabanından gelen büyük bir direnme dalgası, siyasete yansıdı; ekonomiyi bir süre etkisi altına aldı. 12 Eylül ve ANAP yıllarının bölüşüm kayıpları kısmen telafi edildi. Köylülük de destekleme politikalarının felce uğradığı dönemde bölüşüm kayıpları yaşamıştı; aynı ara dönemde bu kayıplar da telafi edildi.

Bu telafi aşaması, Türkiye'de 1998'de başlayan on yıllık IMF programları ile son buldu. 2001 krizinde IMF programına karşı duyulan toplumsal tepki AKP'yi iktidara getirdi. Ne var ki aynı AKP 2015'e kadar IMF programını aynen uyguladı. Sonraki yıllarda programın emek-karşısı ana öğele-

rini korumaya özen göstererek, kısmî kaçamaklar yapmaya çalışmaktadır. Örgütsüz emek, AKP yıllarında yerleşik hale geldi. 1980 öncesinde Türkiye’de sendikalaşma oranları Avrupa’ya yetişmiş; bazı Batı ülkelerini geçmişti. Bugün sembolik düzeydedir. Asgari ücret ortalama ücrete yaklaşmıştır. Kamu hizmetlerinde sözleşmeli statü yaygınlaşmaktadır. Sosyal devlet kurumlarının büyük ölçüde dağıldığı, en temel kamusal hizmetlerin, eğitimin ve sağlığın ticarileştiği aşamalardan geçtik, bunun bedelini yaşıyor ve ödüyoruz.

Tutucu restorasyonun koruyacağı anlaşılan neoliberal teslimiyet bilançosunun telafisini, büyük ölçüde sosyalist sol üstlenebilir; gündeme getirebilir.

Rejim Krizi, Devlet Krizi ve Üç İhtimal

Güven Gürkan Öztan

Uzun yıllardır sermaye sisteminin krizi içerisindeyiz. Pandemi bu krizi daha da büyüttü. Bu kriz dünyada kendisine popülist özellikler gösteren sağ ve sol isimler ortaya çıkardı. Halkın sağında aslında neofaşist demek gereken Trump, Modi gibi isimler gördük. Trump'ın yenilgisi de bu yüzden bir başka döneme mi geçiş olarak düşünüldü. Bugün için önümüzde üç seçenek var, neoliberalizmin tekrardan tamiri, neofaşizm ve 21. yüzyıl sosyalizmi. Neofaşizmi de sadece isim olarak düşünmemek gerek, tabanı da olan bir tehdit.

Restorasyon burada olabilecek en gerici liberal dönüşüme işaret ediyor. Türkiye'deki kriz de dünyadaki dönüşümden bağımsız gelişmedi. Türkiye'deki siyasal kriz de toplumsal buhrana dönüşme imkânı taşıyor. Türkiye'deki mevcut rejim krizi temsili rejim içerisinde çıktı. 12 Eylül Anayasası'nın getirdiği temsiliyet rejiminin yönetilme tercihinin sonucudur. Saray rejiminin kurulmasının arkasındaki tartışma 12 Eylül'den beri yapılan bir tartışmaydı. 7 Haziran sonrası krizden sonra Türkiye'deki egemenlerin ciddi bir kısmı böyle bir dönüşüm-

de mutabık kaldı. Neoliberal krizin tahribatını yönetebilme, kaynak aktarımını sorunsuz halletme ve emek rejimini yönetebilmek için böyle bir rejim ekonomi politiği kurmak zorundalardı. Bunun yürütülemediğini görüyoruz bugün. Bunun yolu başka alanlardaki düzenlemelerden geçiyordu; siyasi partiler kanunu, yeni anayasa vs. Fakat bunlar geride kalan 5 yılda gerçekleşemedi. En somut örneklerden biri önümüzdeki seçim yasası konusunda bile mevcut iktidar hemfikir olamadı.

Türkiye'nin Önündeki Üç Seçenek

Önümüzdeki seçimde saray rejimi bir daha kazanırsa bu rejim kendisine dair yeni bir anayasayla bu rejime istediği şekli verecektir. Saray rejimi tamamlanacaktır. Saray rejimi diye tarif edilen rejimin krizi rejimin mimarisinde saklı. Bütün devlet bürokrasisi üzerinde bir saray bürokrasisi kurup burada kaynak dağıtımını yapan, aynı zamanda kritik kararların kararnamelerle gerçekleştirilip bu bürokratik sistemle yürütüldüğü bir sistem. Bakanlık bürokrasileri ikincil bir duruma gelmiş durumda. Asıl bürokrasi saraya sıkışmış. Bu bir çeşit ikili yapı anlamına geliyor. Bu rejim aynı zamanda kendi varlığını, Saray içi mücadeleler üzerine kurmuş durumda. Kartları bu kliklerin beklentisine göre dağıtıyor ancak pasta küçüldükçe katlar daralıyor mücadele büyüyor. SETA, Soylu, Peker gibi sorunların çok ciddi bir kısmı bunun kavgasıdır. Sebebi de Saray rejiminin her tarafı tatmin edebilecek bir paylaşımı becerememesi. Dolayısıyla Saray rejimi krizi bir devlet krizi haline gelmiş durumda. Bugün devlet üzerinde nüfus sahibi olanlar sadece siyasiler değil aynı zamanda cemaatler, tarikatlardan oluşan bir koalisyon.

Bu Saray fraksiyonlarının birbirlerinin bileğini bükme için çok kolay provokasyona, toplumsal fay hatlarına oyna-

maya hazır olduğunu da görüyoruz. Bu kriz eğer ekonomi rayında gitse yönetilebilirdi. Bugün iktidarın ciddi bir oy kaybı varsa sebebi krizin halk kesimlerini çok geniş şekilde yatay kesmesidir. Dolayısıyla daha önce görmezden gelinebilen birçok mesele bugün halkın gündemindedir. Her krizde Saray'ın etrafındaki bir kesim zenginleşiyor, halkın gerisi daha çok yoksullaşılıyor. Bu kriz hem devlet içi çatışmaları derinleştiriyor hem de toplumsal rızayı üretemiyor. Zor gücü daha fazla devreye giriyor. Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki rejim krizi bir devlet krizine dönüşmüş durumdadır. Dolayısıyla dünyada olduğu gibi Türkiye'de de aynı üç seçenek mevcuttur:

İlki açık faşizme geçiştir. Seçimden ne çıkarsa çıksın bu seçenek var ve ciddiye almak gerekiyor. 20 yıldır devlet içerisine ciddi şekilde yerleşmiş ve kendi bekasını ülkenin geleceğinin önünde tutan bir siyasi iktidarla karşı karşıyayız.

İkincisi tutucu restorasyondur.

Üçüncüsü ise toplumsal muhalefetin, iki güce de birine “seni uzaklaştıracamız” diğetine de “dikensiz gül bahçesi vadetmiyoruz” diyebilecek bir şekilde yükselmesi.

Açık faşizme gitme meselesine dair birkaç not düşmek istiyorum. Sistem içi mevcut iktidar blokunun hayatta kalabilmek için yaptığı hamlelerin hepsi kısa sürede miadını doldurdu. En son dolar üzerinden yapılan hamlenin de çok beklendiği gibi bir sonuç doğuramadığı ortada. Yeni anayasa halkın önüne atılmıştı konuşulsun diye bugün unutuldu. Diğer yandan fezlekeler, HDP'yi kapatma bunların da hiçbirisi istediği sonucu doğuramadı. İktidar psikolojik üstünlüğü kaybetme eğilimini fark ederse Türkiye OHAL içerisinde seçime gidebilir. Bu risk ortadadır. Buna karşın henüz muhalefetin deklare edilmiş bir çözümü yoktur.

İkinci seçenek, merkez siyaseti tekrar ayaklandırma meselesi, çok ciddi risklerle karşı karşıya bir süreç. Diyelim ki seçim zaferle sonuçlandı Millet İttifakı cumhurbaşkanlığını aldı. O durumda bile parlamenter sisteme dönüş çok kolay olmayacak. Üstelik mevcut muhalefet bugüne kadar yan yana durmayı görece başarmış olsa da bu mesele sürekli bir sağcılaşma momentiiyle birlikte yürüyor. Küçük ortakları kitle desteklerinin çok ötesinde düzen muhalefeti üzerinde bir güce erişmiş durumdalar. Toplumsal muhalefete bariyer olabildiği gibi hiç istemediğimiz gerici tutucu başka ajandaların gündeme gelmesine sebep olabilir.

Pazarlık Değil Mücedele Süreci

Çıkış nerede? Burada birkaç noktanın altını çizmek gerekiyor. Bunlardan bir tanesi; OHAL ile seçime girişe karşı nasıl bir hazırlık yapılabilir diye düşünmek. Vekil pazarlıkları yerine bu seçim 7 Haziran-1 Kasım sürecine tekrar nasıl dönmez diye düşünmek gerek. Sadece sandık korumaya, sandığa girenin çıkanın aynı olmasıyla yetinmeyen bir siyasal stratejinin belirlenmesi önemlidir. Mühürsüz zarf meselesinden sonra sokakta sosyalistlerden başka kimse yoktu. Diğer örneğimizde atı alan Üsküdar'ı geçmişti, muhalefetin adayı ortada yoktu.

Kim ne yapacak meselesi ise daha önemli. Kılıçdaroğlu dostlarıyla yapacakmış. Biz kimle yapacağız sorusundan önce nasıl yapacağız meselesi önümüzde duruyor. Seçim sathı mahalline girilmiştir, yarın seçim varmış gibi çalışmak gerekir. Aday belirlemek ittifak tartışması yapmak değil, sokakta olmak mahalle mahalle iş yeri iş yeri gezmek gerekir. CHP tarikat meselesinde sessiz kaldı. Pandemide mağdur olan halk konusunda sessiz kaldı. Dolayısıyla neoliberalizmin ve gericiliğin mağduru olan halkı muhalefet temsil etmiyor, sol temsil ediyor.

Yüzyıllık Kapışma

Seçime gelince, bir pat durumu var. Çok ciddi bir kesim kararsız durumunda, bunlar Cumhur İttifakı içerisinde. Bir de hangi vaat ile oy vereceği belli olmayan bir kesim var. Millet İttifakı kararsızları kendisine çekmenin yolu olarak mümkün olduğu kadar endişeli muhafazakârların endişesini ortadan kaldırmak üzerine yanlış bir siyaset izliyor. Buradaki hata ne? Mevcut kararsız toplumun ciddi kısmı kentli genç seçmen. İlâveten iktidardan elini çekmiş bir seçmen. Bu ikinci kısmı, iktidarın ciddi bir güç gösterisinde tekrardan iktidar cephesine yönelebilir. Bunu başörtü vs. gibi konularla ikna ederek çekmenin yolu yok.

SOL Parti tartışmalarında öne çıkan anti-emperyalizm, kamuculuk, demokrasi başlıklarını, bugünün sorunlarıyla uygun bir dille geliştirecek program tamamlanıyor. Bu programı toplumsallaştırıp ev ev gezdirmek gerekiyor. Biz ne karamsar olmalıyız ne de “geliyor gelmekte olan” iyimserliğinde olmalıyız. Eğer Türkiye yüz yıllık bir kapışmaya gidiyorsa, bunun çiçek böcek geçmeyeceğini tahmin edip buna göre bir hazırlık içerisinde olmalıyız.

Parlamenteer Sisteeme Dönüş ve  tesii

Aysun Gezen

Giderek derinleşen ekonomik, siyasi, toplumsal kriz karşısında AKP-MHP iktidar blokunun g   kaybettiği, artık yönetme kapasitesini yitirdiği ve bu nedenle ilk seçimde gideceği yönündeki söylem Millet  ttifakı'nda cisimle en muhalefetin politikalarını da belirliyor. Özellikle son dönemde gündeme gelen ve birbirine karşıt olarak konumlandırılan sandık-sokak tartışması bu bakış açısının uzantısı olsa da böyle bir karşıtlık kurup demokratik olanın seçim/sandık olduğunu ifade etmenin kendisi bize siyasete, yurtta lı a, devlete bakış açısıyla ilgili oldukça önemli şeyler de söylüyor. Bunun yanı sıra siyasi partilerin cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin, nam-ı diğer tek adam rejiminin yarattığı yıkımı değerlendirerek yeni anayasa ile birlikte önerdikleri parlamenteer rejimin yazılı olduğu kendi belgeleri de sundukları çözümün neden restorasyon olarak ele alınması gerektiğine dair önemli tespitler barındırıyor. Bu politika belgeleri siyasi partilerin geçmiş süreçleri hangi perspektifle değerlendirdikleri, nedenselliği nasıl kurdukları, buna bağlı olarak da hangi politikaları önerdiklerini

takip edebileceğimiz bağlayıcı metinler olduklarından özellikle Millet İttifakı'nın iki temel bileşeni CHP ve İYİ Parti'ye daha yakından odaklanan bir okuma bu metinler üzerinden yapılacaktır. Böylece güçlendirilmiş parlamenter sistem önerisinin restorasyoncu olarak nitelendirilmesinin gerekçeleri de ortaya konmuş olacaktır.

CHP'nin yayımladığı “Demokratik Hukuk Devleti İçin Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem–Bağımsız ve Tarafsız Yargı– Raporu”nun giriş yazısında cumhuriyetin demokrasiyle taçlandırılmasının mimarı olma, cumhuriyeti demokratik hukuk devletine dönüştürme hedefi yer almaktadır. Bu hedefin dayanağı olan tespit önemlidir. Buna göre, özellikle darbe girişimi ve sonrasında ilan edilen OHAL'den istifade, yargının bağımsızlığını yitirmesi, kuvvetler ayrılığının yok edilmesi, erkin tek elde toplanması, meclisin işlevsiz kılınması, hukuksuzlukların artması, liyakatsiz atamalar gibi müdahalelerle AKP-MHP iktidarının siyasi rejimi değiştirmesi cumhuriyet tarihinden ve parlamenter sistemden bir sapma olarak ele alınmaktadır. Gerek CHP gerekse İYİ Parti ve hatta Gelecek Partisi 2018'de resmiyete bürünen ve kurumsallaşmasını hızlandıran tek adam rejimini, parlamenter sistemin, temsili demokrasinin krizinin yarattığı bir sonuç olarak değil, bu sisteme bir darbe olarak görmektedir. CHP'nin raporunda tek adam rejiminin yasama-yürütme-yargıyı tek elde toplayarak Türkiye Cumhuriyeti'ni hukuk devletinden uzaklaştırmış olduğu tespiti yer almaktadır. Bunun sonucu da tek adam rejimi öncesine dönülerek kısmi iyileştirmelerle cumhuriyetin kaybettiği demokrasiyle yeniden buluşmasının, restore edilmesinin tüm sorunları çözeceği yaklaşımı olmaktadır.

Bu yaklaşıma İYİ Parti'nin “İyileştirilmiş ve Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem” önerisinde de rastlamak müm-

kündür. Nitekim İYİ Parti'nin raporunda cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin “devletimizin kadim yönetim anlayışına uygun olmadığı” ve ülkede bugün yaşanan ekonomik krizin uzun zamandan beri yaşanan hukuk krizinin neticesi olduğu yönünde tespitleri söz konusudur. Temsili ya da parlamenter demokrasinin üretim tarzı ve ilişkileri ile bağını koparan bir yaklaşım söz konusudur. Bu tespitlerin örtük olarak içerdiği şey, serbest piyasa ekonomisinin işleyişinde bir sorun olmadığı, sorunun kişiselleşmiş iktidar ve hukukun ortadan kaldırılması nedeniyle yaşandığı (cahil, liyakatsiz yöneticiler, iktisat biliminin temel kurallarını uygulamama gibi liberal bir yaklaşım vb.), dolayısıyla bu sapma ortadan kalkınca işleyişin de düzeleceğidir. Başka şekilde söylemek gerekirse bu programlar kapitalizmin sonu olmayan, ölümsüz bir sistem olduğunu, serbest piyasa ekonomisini veri kabul etmekte ve önerilerini burjuva demokrasisinin klasik liberal ilkelerine dönüldüğünde (devlet güvenlik işlevine geri çekildiğinde) sorunu çözmek üzerinden şekillendirmektedir. Hal böyle olunca da başlıca sorun, kapitalizm ve onun tüm toplumsal görünümleri, yarattığı ilişkiler değil, “hak ve özgürlüklere ilişkin saygı, koruma ve ilerletme yükümlülüklerini yerine getirmeye elverişli bir devlet örgütlenmesi” olarak konulmaktadır.

Burada bir parantez açarak Millet İttifakı'nda yer alan partilerin devlete ilişkin yaklaşımına kısaca bakmakta fayda var. Özellikle CHP ve İYİ Parti devletli bir gelenekten gelmekten onur duyarak devletin işlevine ilişkin tartışmalarla sınırlı bir değerlendirme yapar, ve bu ittifaktaki hiçbir parti – tam da sağ politikadan beklendiği üzere – devletin sınıfsal karakterini sorunsallaştıran bir yaklaşıma sahip değildir. Devlet daha ziyade sözleşmecî geleneğe benzer bir yaklaşımla ele alınır; devletin işlevi herkesin güvenliğini sağlamak, şiddet tekeli

elinde tutmak, “gerisine karışmamak”tır. Zira herkesin yetkisini kendisinden üst bir otoriteye devretmesiyle ortaya çıkan devlet, toplumun bütünü üzerindeki tarafsız bir alan olarak görülür. Devlet, işlevini genişlettiğinde, sınırları ihlal edip ayrı bir alan olarak kurgulanan ekonomiye – ki bahsedilen serbest piyasa ekonomisidir – müdahale ettiğinde krizler oluşur; hak ve özgürlükler ihlal edilir. Kriz kapitalizme içkin bir şey değil, onun kendiliğinden işleyişine müdahaleden kaynaklı bir olgu olarak görülür. Dolayısıyla da sorun vesayet, darbecilik, devletin ceberrutluğu olarak tanımlanır. Bu bakış açısidir ki CHP raporunda Türkiye cumhuriyet tarihinde kritik öneme haiz iki darbeyi değerlendirirken kendisini gösterir: İlk olarak, rapora göre 12 Eylül 1980’de “darbe yapanlar ara dönemde yaptıkları hukuki düzenlemeler ve kurumsal müdahaleler yoluyla ‘çoğulcu toplum’ yerine bireylerin birbirinden soyutlandığı (atomize) bir toplumsal yapı yaratmayı hedeflediler.” Tocqueville esintilerinin hissedildiği sivil toplumcu yaklaşımla demokrasinin garantisi güçlü sivil toplum ve burada da çoğulcu yaklaşım temelinde eleştiri konusu olabilmıştır darbe sadece. Oysa bu değerlendirme yokluğuyla müsemma olan husus açısından çok daha fazla şey söyler bize. 24 Ocak 1980 kararlarına karşı çok ciddi bir işçi direnişi yıl boyunca söz konusu olmuş, Haziran ve Ağustos aylarında yüzlerce iş yerinde yüzbinlerce işçi greve gitmişti ve darbe aslen neoliberal politikaların uygulanması önündeki engelleri kaldırmak, işçi direnişini ezmek, işçi sınıfının örgütlü gücünü dağıtmak için gerçekleşmişti. Tarihsel bir olguyu belirli bir konumlanma üzerinden değerlendirerek sınıfsal yönüne gözünü kapatmak, salt kimliklerin çoğulcu temsili üzerinden meseleyi sorunsallaştırmak devletin sınıfsal karakterinin üzerini örten liberal bir yaklaşımdır.

Oysa bilimsel çalışmaların da ortaya koyduğu üzere kapitalizm ve modern (ulus) devlet birbirine koşut bir gelişim göstermiştir ve kapitalizm büyük ölçüde devletin düzenleyici gücü aracılığıyla gelişebilmiştir. Zira Marx da devleti, sınıflı toplumlarda insanın kendi faaliyetine yabancılaşmasının bir biçimi olarak ele alır. İnsanın toplumsal etkinliklerinden biri olan siyaset ondan koparılıp ayrı bir faaliyet biçimi olarak özgül bir alanda toplanmış, devlet ve toplum ayrılmıştır. Sınıflı toplumlarda demokrasi de belirli sınıf ilişkileri üzerinde yükselen, bu sınıf ilişkilerini yeniden üreten bir yapıya sahiptir; hatta bunun tek mümkün biçimi de Marx'a göre temsili parlamento sistemidir, ki bu sayede burjuvazinin farklı kesimleri bir bütün olarak ortak egemenliklerini tesis edebilir ve kendi çıkarını genel çıkar olarak sunabilir.

Sermaye birikim krizi, üretim ilişkileri ile darbeler arasındaki nedensellik bağının koparılması durumu 15 Temmuz darbe girişimi için de söz konusudur. 15 Temmuz darbe girişiminin peşi sıra 20 Temmuz'da ilan edilen OHAL ile AKP'nin sivil darbesi totaliter siyasal yönetim aygıtı kurmaya yönelmekle karakterize bir şekilde ele alınmaktadır. Yine sermaye birikim rejimi, bunun krizi, emek rejiminin otoriterleşmesiyle, ekonomi-politikle hiçbir bağlantı kurulmaksızın Erdoğan'ın iktidar hırsına indirgenmiş bir bakış açısı söz konusudur; parti-devlet bütünleşmesinin liderin bedeninde cisimleştiği, kişiselleşmiş ve ceberrutlaşan "iktidar", sermaye birikiminin yeniden üretiminin tıkanma nedeni olarak ele alınır, bu krizi aşmak için geliştirilen bir politika olarak değil.

Benzer açıklama çabaları kuşkusuz tarihsel olarak mevcut. Özellikle Hitler'i resimleri beğenilmediği için intikam almaya ant içmiş bir çılgın, çocuklukta travmalar yaşadığı için nefret dolu bir diktatör olarak ele alıp kişisel iktidar hırsını (Alman

halkının kaderiyle kendininkini özdeşleştirip, bu dünyaya bu kaderi gerçekleştirmek üzere geldiği iddiası) onun psikopatolojik durumuyla açıklamaya çalışan çabalar vardı. Fakat bunlar, Weimar demokrasisini kapatılması gereken bir parantez olarak gören büyük sermaye ve büyük toprak sahiplerinin Hitler'in iktidara taşınmasındaki müdahalesini de Hitler'in neden ve nasıl bu kadar çok Alman tarafından desteklendiğini de açıklamaktan yoksun, hatta bu etkileri gizlemeye yönelik işliyordu. Bugün de meseleyi kişiselleşmiş iktidar hırsı üzerinden okumak, bu hırsı mevcut sistemin işleyişini tıkayan şey olarak konumlandırıp tek adam rejimi öncesine dönmeyi öneren tespit ve politikalar Erdoğan'ı ve onun bedninde cisimleşen rejimi yaratan ekonomik, politik, ideolojik, toplumsal koşulların silikleşmesine katkıda bulunuyor.

Açtığımız parantezi kapatarak yeniden Millet İttifakı'ndaki partilerin güçlendirilmiş parlamenter sistem değerlendirme ve önerilerine dönmek yerinde olacaktır. CHP'nin raporunda neden yeni bir anayasaya ihtiyaç olduğu ve bunun temel ilkelerinin ne olacağı yönündeki tespitlerin temelinde yatan düşünceyi yukarıda kabaca açıklamaya çalıştık. Bu doğrultuda, Millet İttifakı'nı oluşturan diğer partilerle de oldukça benzer şekilde CHP'nin önerileri en genel hatlarıyla şu başlıklarda özetlenebilir: Cumhurbaşkanının yetki ve sorumlulukları, kuvvetler ayrılığı, yargı bağımsızlığı, siyasal partiler kanununda değişiklik, seçim sisteminde değişiklik (barajın kaldırılması, İYİ Parti'de ise %5 baraj), liyakat, TBMM iç tüzüğünün demokratikleştirilmesi, Anayasanın sivil toplum temsilcilerinin de katılımı ile "en geniş mutabakatla hazırlanması".

Partiler arasında kimi farklar olmakla birlikte bu farklılıklar, sorunun tespitindeki anlayışı değiştirmemektedir. Dolayısıyla program tek adam rejimi olarak da nitelenen

AKP dönemi öncesine, kimi iyileştirmelerle dönmek üzerine kuruludur. Yani program, kelimenin tarihsel kullanımıyla da restorasyondur. Marx parlamenter demokrasiyi, burjuvazinin bir sınıf olarak egemenliğinin tek mümkün biçimi şeklinde ele alırken onu küçümseyip bir kenara atmaz; salt burjuvazinin tüm kesimlerinin değil, oy hakkının genelleşmesiyle toplumun tüm kesimlerinin de siyasal mücadele arenasına katılmasına olanak vermesi, halkta kendi iradesini ortaya koyma eğilimi doğurması açısından önemli de görür. Elbette ki, bu öneriler toplumun biraz daha nefes almasına olanak sağlayacak ve örgütlenmeye daha elverişli bir ortam yaratabilecektir; ancak gerek sandık-sokak tartışmasında siyasal katılımı salt seçimde oy kullanmaya, seçmeni sayıya, istatistiklere, halk egemenliğini alttan alta devleti, siyasal iktidarı meşrulaştırmaya yarayan bir nesneye indirgeyen tutumla CHP tek “meşru” siyasete katılım biçimini oy vermek olarak gördüğünü defalarca ifade etmiştir. Her ne kadar programa İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ne referansla direnme hakkını bir cümle ile alsa da örgütlenme, düşünce ve ifade özgürlüğü ile ilgili maddede meseleyi daha geniş kesimlerin mecliste temsili ile sınırlı ele aldığını göstermektedir. Nitekim aynı maddenin devamında “mevcut temsilcilerin seçmenlerini değil, parti genel başkanlarının çıkar, istek ve politikalarını temsil ettiği”nden hareketle temsilde bir eksen kayması saptaması yapar.

İktidarın ilkesi ve kaynağı olan halk ile iktidarın kullanımı arasındaki ilişkiyi temsil dolayımıyla sağlamanın kendisinin yarattığı açığı ve krizi es geçerek temsilin çoğulculuğu sağlayacak şekilde genişletilmesini önerir; her yurttaşın kendisi olarak, kendi adına konuştuğu ve siyasetin toplum-sallaştığı bir katılımdan söz etmek mümkün değildir. Temsil

krizine yeniden döneceğiz; ama önce CHP ve İYİ Parti'nin önerilerinde dikkat çeken diğer noktalara bakmaya devam edelim.

Pandemiyle birlikte derinleşen ekonomik kriz ve işsizlik tüm kesimlerde temel yurttaşlık geliri tartışmalarının yeniden gündeme alınmasını beraberinde getirmiştir. CHP de güçlendirilmiş parlamento sistemi önerisinde aile sigortası biçimiyle bir öneri getirmiştir. Sosyal politika açısından her aileye belirli bir gelir güvencesi sağlanması kuşkusuz önemli bir öneridir ancak bunun finansmanının nasıl sağlanacağı da en az bunun kadar önemlidir. CHP'nin bu konudaki önerisi asgari ücret üzerinden alınan gelir vergisinin mali yıl boyunca %5 gibi sabit bir oran ile sınırlandırılmasını, asgari ücreti aşan kısmın artan oranlı vergiye tabi tutulmasıdır. Emeğiyle geçinmek zorunda olanların finansmanı yine emeğiyle geçinenlerden karşılanmakta, servet vergisi söz konusu dahi edilmemektedir.

Planlı bir ekonomi için gerekli örgütlenmenin oluşturulmasına dair öneri olsa da piyasa ekonomisinin işleyişinin garanti altına alınması için “siyasetten bağımsız” özerk bir Merkez Bankası'nın yanı sıra kimi serbest piyasa kuruluşlarının da uzman ve özerk kuruluşlar olarak düzenlenmesi gerektiğini söylemektedir: “Başta TCMB gelmek üzere, küreselleşme ile birlikte giderek karmaşık hale gelen ‘piyasa ekonomisi’nin düzenleme-denetim ve yaptırım zincirinde kendi kurallarına göre işleyebilmesi için bir dizi kuruluş, Avrupa devletlerinde olduğu gibi, bağımsız idari otoriteler statüsünde uzman ve özerk kuruluşlar olarak düzenlenmelidir”: BDDK, SPK, Kamu İhale Kurumu, EPDK gibi...Burada daha önce bahsi geçen serbest piyasa ekonomisini verili ve değişmez kabul etme anlayışının yanı sıra devletin işlevine dair kabullerin izini sürmek de mümkündür. Nitekim özellikle “iktisat biliminin

temel kuralları” diye yaldızlanıp sunulan liberal tezlere karşı başka bir hayatı mümkün kılacak ekonomi-politik düşünceyi üreten bilim insanlarının sıklıkla altını çizdiği gibi merkez bankası bağımsızlığı, devletin, piyasanın işleyişine müdahale etmemesini güvence altına alacak, siyasetin emek lehine ekonomiye müdahale araçlarını sınırlandıracak bir işlev görür.

İkinci bir husus ise son günlerde gelen zamların ardından çokça tartışılan enerji alanına ilişkindir. Elektriğe yapılan zamların ardından doğalgaza da fahiş zamlar yapılmış, söz konusu zam teklifleri mecliste görüşülürken CHP milletvekilleri evet oyu kullanmıştı. Enerji dağıtımının özelleştirilmesiyle birlikte devletten aldığı elektriği en az 3-4 kat fazlasına vatandaşa satarak enerji şirketlerinin karlarını nasıl büyüttüğü de istatistiki verilerle ortada. Enerji dağıtımının özelleştirilmesinin iptal edilmesi, kamusal bir hizmet olarak verilmesi için bir politika önerisi yerine CHP, raporunda tıpkı Merkez Bankası’nda söz konusu olduğu gibi enerjiyi de piyasa işleyişi içinde ve devlet müdahalesinden azade kılmak üzere Enerji Piyasası Denetleme Kurulu’nun bağımsız ve özerk bir kuruluş olmasını önermiştir.

Benzer bir öneri İYİ Parti’nin metninde de mevcuttur. MB, EPDK, BDDK, SPK gibi kurumların yanı sıra İYİ Parti Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Sigortacılık ve Özel Emeklilik gibi alanlarda da özerk ve bağımsız kurumlar önermektedir. Enerjinin yanı sıra emekliliğin de kamusal bir hak olarak düzenlenmesi, piyasa işleyişine bırakılmaması son derece önemlidir. Ancak içinde eyledikleri paradigma ve restore etmeye çalıştıkları iktisat politikası ile bu hizmetlerin kamusal olarak sunulmasıyla halihazırda çelişiktir.

CHP’nin hazırladığı raporda bizim için değerlendirilmesi gereken bir diğer husus da özelleştirmeye ilişkin yaklaşımdır.

CHP özelleştirme politikalarına karşıt bir tutum geliştirmekte; sadece stratejik öneme sahip teşekküllerinin devlet kontrolünde olmasını, özelleştirilmemesini savunmaktadır. “Özelleştirmenin bazı kayıt ve şartlara bağlı kılınması, özelleştirilemeyecek temel kamu hizmetlerinin gösterilmesi ve özelleştirilen kamu kuruluşlarının faaliyetlerinin sürdürülmesi hususunda özel girişimcinin yaptırıma bağlanacak bir taahhütte bulunması, Anayasa’nın özelleştirmeye ilişkin hükmünde öngörülmelidir” önerisi getirilmektedir. Özelleştirmenin ideolojik, politik, toplumsal ve ekonomik etkilerini bir bütün olarak değerlendirmekten ve karşı çıkmaktan uzak bir yaklaşım söz konusudur. Özelleştirme, kamu kurum ve kuruluşlarının, kamu iktisadi teşekküllerinin, kamusal hizmetlerin salt piyasaya devrinden çok daha büyük etkileri olan bir araçtır. Söz konusu mal ve hizmetlerin çok daha yüksek fiyatlara satılmasından, vergi gelirlerinin, istihdamın azalmasına, güvencesizleşme, kuralsızlaşma, düşük ücretler üzerine kurulu otoriter bir emek rejiminin tesisinden emekçilerin sosyal ve kültürel olanaklardan, barınma imkanından yoksun kalmasına, dayanışma ilişkilerinin parçalanmasından uluslararası emperyalist güçlere bağımlılığın derinleşmesine kadar birçok işlevi vardır.

İYİ Parti ise güçlendirilmiş parlamenter sistem önerisinde cumhurbaşkanlığına bağlı bütçe ve strateji başkanlığının Devlet Planlama Teşkilatı olarak yeniden yapılandırılacağını belirtirken, planların kamu kurumları ve özel sektörle birlikte “katılımcı” şekilde yeniden hazırlanacağını taahhüt etmiştir. Yokluğu ile müsemma olan, bize bir kez daha açıkça gösterir ki emekçiler, işçi sınıfı bu katılım hakkından yoksun bırakılmıştır. Piyasa işleyişine müdahaleyi engelleyecek özerk, bağımsız kuruluşların yanı sıra İYİ Parti bütçe gelir-giderleri

ile bütçe dengesi büyüklüklerini Maastricht Kriterleri esas alınarak kural bazlı, performans ve kaynak verimliliği odaklı bir bütçeleme anlayışı ile oluşturup uygulamayı önerir. Maastricht Kriterleri mali disiplinin Avro bölgesinde ülkeler için de kurumsallaştırılmasını getiren, mali disiplinin sağlanması için belirli kriterler koyan (genel devlet bütçe açığının yüzde 3'ü aşmaması, kamu borç stokunun yüzde 60'la sınırlandırılması vb.), Mali Anlaşma ile de tamamlanarak ulusal parlamentoları işlevsiz kılan, ulusüstü bir tür hegemonya projesidir. Bir anlamda bütçe hakkının ortadan kaldırılmasıdır. Bütçe hakkı halkın yüzyıllar süren çetin ve kanlı mücadele tarihi sayesinde kazanılmıştır; bütçeler toplumun ihtiyaçlarının belirlenmesini, bu ihtiyaçları karşılamak üzere kaynakların nasıl toplanacağını ve dağıtılacağını düzenleyen siyasal metinlerdir; dolayısıyla devletin sınıfsal karakterine dair de en önemli göstergelerdir. İktidarın kaynağı olan halkın söz sahibi olmadığı, iktidarı kullanan temsilciler aracılığıyla bile denetleyemediği bir bütçe bu hakkın gaspıdır.

CHP, halkın parlamentoya belirli bir imza toplayarak yasa önerisi yapmasını ve bazı yasaların halk tarafından veto edilmesini sağlayacak halk oylamasını taslağına dahil ederek önermektedir. Ancak özellikle veto hakkı konusunda istisnalar oluşturulabileceğini belirtirken İtalya'dan örnek vererek bütçe yasasının, vergi yasasının, af yasasının, uluslararası antlaşmaların onayının istisna tutulduğunu ifade etmiştir. Özellikle bütçe ve vergi yasaları, kaynakların kimden nasıl toplanacağını ve kime nasıl dağıtılacağını belirleyen çok önemli siyasal, sınıfsal belgeler olmaları hasebiyle çok kritiktir. Halk açısından bu derece önemli yasaların salt mecliste görüşülen teknik metinlere indirgenmesi ve katılımcı olmaktan uzak olması da neyin restore edilmek istendiğinin açık göstergele-

rindendir. Kaldı ki İYİ Parti, en temel hedefini, “ülkede siyasi, ekonomik, hukuki istikrar bulunmadığı müddetçe ülkeye ne yerli sermayenin ve müteşebbisin yatırım yapması ne de yabancı sermayenin gelmesi mümkün değildir” tespitine uygun olarak “ekonomik hayatta işçiyi ezdirmeyen, [...] üretimi, üreticiyi, esnafı, ülkemize yatırım yapan sermayedarları destekleyen bir sistemin kurulması” şeklinde ifade etmiştir. Aynı cümlede uzlaşmaz çelişkinin taraflarına taahhüt, bu çelişkinin giderilmesi için işçinin tüketim gücünün bir miktar arttırılması yeterli görülmüş gibidir.

Sermayeye güven verme düşüncesinin bu raporların ruhuna karakterini verdiğini söylemek doğru olacaktır. Nitekim Gelecek Partisi de anayasa taslağını hazırlarken akademisyen, bürokrat, siyasetçilerin yanı sıra iş insanlarının görüşünü de almış – emekçiler görüşü alınacak kesimlerin dışında tutulmuş, CHP defalarca TÜSİAD’a çağrı yapmış, nihayetinde ekonomi politikalarının Ali Babacan’a emanet olduğu şeklinde bir açıklama gelmiştir. Özellikle 2002-2013 arası dönemde uygulanan ekonomi politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında kritik görevleri olan Babacan’ın bu konuda ittifak içinde “yetkili” kılınması restore edilecek olanın yine neoliberal reçeteler olacağını göstermektedir. Zaten Deva Partisi de ekonomiyi düzeltmenin yolunun hukuktan, iktisat bilen (!) liyakatli kadrolardan geçeceğini tekrarlayarak aynı paradigma içinden konuşmaktadır. Yani sorunu hukuksuzluğun, liyakatsizliğin serbest piyasa işleyişini, sermaye birikiminin yeniden üretimini tıkamasında, çözümünü de tek adam rejimi öncesinde dönüšte görmektedir. Millet İttifakındaki partilerin bugün ülkemizde yaşanan ekonomik, siyasal, toplumsal krizden çıkış önerisi en başta bu krize yol açan politikalara dönüştür. Halkın karşısına iki kötünden daha iyi olanı seçme dışında bir

seçenek konulmamaktadır; iki kötüden daha iyi olanı seçmek, o seçeneğin de kötü olduğu gerçeğini perdeleyemez.

Temsil Siyasetinin Açmazları: Kimdir Bu Halk Denen?

Millet İttifakı'nın bileşenlerinin raporlarında genellikle iktidarın meşruluğunu aldığı kaynak olarak “millet”e referans verildiği görülür. CHP yeni anayasayı, “gücünü milletten alan yeni bir anayasa” diye tarif ederken İYİ Parti metni “Türkiye milletinin evinde, Türk milleti ile birlikte yönetilir” şeklinde başlar. Modern devletin ortaya çıkışının temelinde de olan halk egemenliği düşüncesindeki halkı ikame eden millet, ulus gibi kavramlar, halkı sadece meşruiyet kaynağı olarak pasif bir nesneye, daha homojen bir birliğe indirgemek, halkın siyasetteki belirleyici rolünü masnetmek üzere bir kitle teknolojisi olarak işler adeta. Temsili demokraside iktidarın kaynağı ile kullanımı arasındaki temel ilişkiden doğan açmaz aracılığıyla temsil, kitleleri yönetilebilir kılmanın, kontrol altında tutup çerçevelemenin yolu olarak da işler. Sağ popülizmler de bu açmazın yarattığı çatlağa yerleşerek iş görür ve etki alanı kazanır. Bu yanılla bugün dünyanın pek çok yerinde otoriter bir liderde cisimleşmiş sağ popülist siyasetin modern demokrasinin yapısal krizlerine üretilen, bu krizi yönetilebilir kılan bir yanıt olduğu söylenebilir.

Sağ siyasetler halk kavramından ziyade belirli niteliklerle çerçevelenip (Türkiye söz konusu olduğunda beyaz-Türk-erkek-Sünni niteliklere haiz bir ulus/millet tanımından bahsedebiliriz) homojen bir birliğe indirgenen millet, ulus gibi kavramları kullanmayı tercih ederler. Bu kavramlar aynı zamanda homojenleştirilmiş bir birlik tasavvuru üzerinden sınıfsal çelişkileri, çatışmayı ve ekonomik, siyasal, toplumsal eşitsizlikleri gizlemeyi sağlayan soyut bir eşitlik yanılsaması

üretmek üzere de işler. Temsili demokrasinin kendi açmazlarına yerleşip işleyerek siyasete katılım biçimini oy verme işine, halk denilen, düzen açısından istikrarsızlığı da içinde taşıyan, siyasette belirleyici olan çokluğu çözerek onu oy veren bireye, meşruiyetin pasif kaynağına indirgemeye çalışır. Halkı bir sayı ve seçmen olarak temsil edildiği an kuran, çerçeveleyen bu anlayışla halkın toplumsal, siyasal bir özne olarak varlığı arasındaki bu yarık sayesinde temsilin ikili işlevi etkili olur: bir yandan iktidarın meşruluk kaynağı iken diğer yandan halkın massedilmesi, çerçevelenmesi, düzen için tehlike oluşturmayacak şekilde kontrol altında tutulması.

Gerçekten de Millet İttifakı bileşenlerinin siyasal söyleminde millet kendisine referans verilen “iktidar kaynağı”dır; Kemal Kılıçdaroğlu’nun söylemlerinde açığa çıktığı üzere siyasete tek meşru, demokratik katılım biçimi seçimden seçime oy vermek olarak kurgulanmakta, siyasetin toplumsallaşması, halkın siyasete doğrudan katılımı üzerinde bizzat temsil mekanizması eliyle bir tür dizgine dönüşmektedir. Benzer yaklaşım İYİ Parti için de söz konusudur: “Milletin iradesi gün gelir de seçimlerde iktidardaki partiyi iktidardan düşürür ise o koltuğu yeni sahibine devretmeyi bilmek gerekir. Seçimle gelip seçimle gitmek demokrasinin özüdür”. Yani milletin iradesinin tecelli edeceği yer salt seçim sandığı, yegane katılım da seçmen olmaya indirgenir. Halkı seçmene, sayılara, meşruiyetin pasif kaynağına indirgeyerek çoğunluğu ele geçirmeye, “millet” adına karar verme yetkisini elde etmeye dayalı bu anlayış müesses nizamı yüceltip kitleleri siysetsizleştirmeye, depolitize etmeye yarar. Sandık-sokak tartışması bu açıdan çok daha anlamlı olmaktadır.

Nitekim güçlendirilmiş parlamenter sistem önerisinde partiler, anayasanın en geniş toplumsal mutabakatla hazırlan-

ması önerisini de temsilin bu ikili işlevi üzerinden kuruyor görünmektedir. Bunun için sivil toplum örgütlerinin temsilcileriyle görüşmeler ve “sivil anayasa emeği” önerileri getirilmiştir. CHP raporundaki tam ifadeyle “sivil anayasa emeği, sivil toplum örgütleri ve demokratik kitle kuruluşları tarafından hazırlanan raporlar ve Anayasa taslaklarının ortak paydaları olarak görülebilir.” Bir kez daha vurgulamak gerekir ki bir masa etrafında “masanın eşit öznesi olarak oturup” sivil anayasa emeği de içine sos olarak eklenecek bir anayasa yapım tekniği önermek, siyasetin toplumsallaştırılmasından ziyade temsilin daha çoğulcu bir hale getirilmesinden ibarettir.

Sol, sosyalist, devrimci düşünce ise daha çok halk kavramını kullanır ve kavram daha ziyade ezen/ezilen, sömüren/sömürülen gibi ikiliklerde artık değeri üreten, emeğiyle geçinen herkesi kapsayacak şekilde ele alınır; popüler ifadeyle söyleyecek olursak halk %99’dur. Bugün sol, sosyalist, devrimci düşüncenin önündeki en önemli görevlerden biri siyasetin toplumsallaştırılması, halkın toplumsal, siyasal bir özne olarak kurulmasıdır. Siyasetin salt temsilciler aracılığı ile sadece mecliste yapılan bir tür uzmanlık olmaktan çıkarılması, siyaset yapmanın temsil ettiği çokluk adına/yerine konuşmaktan çıkıp kendisi konuşan öznelerin toplumsal etkinliği haline getirilmesi, bunun için gerekli örgütlenme biçimlerinin geliştirilmesidir. Bu sorumluluğun en önemli gereklerinden biri halkın ne anlama geldiğini sarıh bir şekilde tanımlamak, insanın kendisine yabancılaşmış olan siyaset etkinliğini ona yeniden kazandıracak, onu siyasetin kurucusu ve yürütücüsü kılacak, daha kestirmeden söylersek doğrudan demokrasiyi de mümkün kılacak idari, hukuki, siyasi formları düşünmek, tasarlamak, oluşturmaktır. Özellikle tarihsel deneyimler ışığında iş yerlerinde, fabrikalarda, mahallelerde oluşturulacak komite-

ler, konseyler, bunların koordinasyonunun sağlanacağı merkeze kadar bir örgütlenme yapısını da düşünmek zorundayız. Aksi durumda bugünün krizini, o krizi yaratan temel ilkelere geri dönerek aşmaya çalışan fasit daireye sıkışıp kalırız. Marx burjuvazinin egemenliğinin tek mümkün biçimi olarak parlamentar demokrasiyi eleştirirken onun daha çok bu masnetme, dizgin olma işlevini hedef aldığı söylenebilir; asıl eleştirdiği, işçi sınıfının toplumsal değışim potansiyelini kuvveden fiile çıkarmasının önüne geçmedeki suç ortaklığıdır.

Daha önce de millet, ulus gibi kavramların homojenleştirici etkisinin, sınıflı toplum yapısının üzerini örterek eşitsizlikleri gizlemek yönünde işlediğine değinmiştik. Millet, ulus daha ziyade etnosa, farklı kimliklere referansla kurulur. Bu kuruluştta işçi sınıfı kendi varoluşuyla yer almaz. Bugün sol, sosyalist ve devrimciler olarak işçi sınıfının kurucu öznesi olduğu demokratik, devrimci bir cumhuriyetin inşası için sorumluluk almak, emekçiler adına, yerine, onları temsilen siyaset yapmayı değil, emekçilerin siyasette belirleyici olacağı biçimleri ve örgütlenmeleri oluşturmak zorundayız. Dolayısıyla temsil kavramının kendisini de sornsallaştırmamız gerekiyor.

Dinselleşme ve dinin siyasallaşması meselesini, işçi sınıfının özneleşmesini engellemek için işleyen bir ideolojik aygıt olarak işlev görmesi üzerinden de değerlendirmek gerekiyor. Müftülüklerin verdiği fetvalar bu açıdan oldukça çarpıcı somut örnekler: İstanbul Müftülüğü’nün 2014 yılında iş güvenliği önlemlerinin fazlaca alınmış olmasının “Allah’ın güvenini sarsacağı” fetvası; Düzce Müftülüğü’nün 2011’de işten atılan işçiler için yapılan greve dair işi yavaşlatmanın günah, haram olduğu, patronun karını azaltacak davranışlarda bulunmanın çalışanları ağır mesuliyet altına soktuğunu söylediği fetva;

2014 yılında Kayseri Müftülüğü'nün 1 Mayıs'ta isyan yerine ibadet edin çağırısı; Gaziantep'teki Telekom grevinde greve çıkmanın günah olduğu açıklaması; ve nihayet cumhurbaşkanının da sıklıkla tekrarladığı “bu dünyada açlık ve yoklukla sınanılıyorsunuz” ayeti... “Biz OHAL'i grev olan yerlere anında müdahale etmek için kullanıyoruz” söyleminden 11. Kalkınma Planında açıkça yer verildiği üzere Türkiye'yi ucuz iş gücü sağlayan ülkelerle rekabet eder hale getirerek sermaye çekme politikasına emeğin hakları bir bir gasp edilirken emekçilerin karşı koyma ve değiştirme potansiyelini yok etmek üzere işler siyasal İslamcı ideoloji. Laiklik bu nedenle de sınıfsal bir taleptir.

Meselenin bir diğer yanı da iktidarın kaynağına ilişkin tartışmadır. Özellikle 15 Temmuz darbe girişimiyle birlikte Erdoğan'ın tanrısallaştırılması, liderin bedeninde kutsal bir görevle cisimleşmiş iktidar anlayışı, Erdoğan'ın kendi kaderini ülkeninkiyile eşitlemesi, her cümleye “Allah'ın izniyle” diye başlanması iktidarın ilkesi, kaynağı olarak halkın yerine ilahi, aşkın bir gücün geçirilmesi, yurttaşlık yerine tebaa, kul anlayışına “geri dönüşmesi” tehlikesini de potansiyel olarak bağrında taşır. İktidar bloku içinden bazı kişilerin zaman zaman sarf ettiği “bana bunları Allah yaptırıyor” gibi söylemlere kendini kurtarma çabası olarak gülünüp geçilse de laikliğe yönelik saldırılar, halifelik tartışmasının gündeme getirilmesi gibi birçok durumla birlikte ele alındığında asıl meselenin iktidarı mutlaklaştırmak üzere işleyen, iktidarın meşruiyet kaynağına dair bir tartışma olduğunu da görmek gerekiyor.

Laiklik ilkesi, iktidarın kaynağının aşkın olmaktan çıkarılarak yeryüzüne indirilmesini, halk egemenliğini, eşit yurttaşlığı mümkün kılmıştır; en geniş anlamda kamu hukukunun, iktidarı sınırlandıran ve denetlenmesini sağlayan yasal düzen-

lemelerin oluşmasının, kamusal alanın kurulmasının temel ilkesidir. Laikliği sadece ve sadece inanç özgürlüğü boyutu ile ele almak son derece eksiktir. Ancak muhalefet açısından bunu bile söylemek zordur. Özellikle Enes Kara'nın intiharı ile başlayan tartışmada Kemal Kılıçdaroğlu'nun "bilimin gerekleri" bahanesine sığınarak herhangi bir açıklama yapmamış olması, "endişeli muhafazakarların" endişesinin seçim siyasetinde daha önemli bulunması, çocuklar için okul öncesi Kuran kursunun zorunlu hale getirilmesi tartışmalarında "5 yaşındaki çocuk da tabii ki Kuran'ı öğrenebilir" açıklaması, sürekli kul hakkına referans veren hitaplar muhalefetin, iktidarın oluşturduğu hegemonyayı kıramadan bu hegemonyanın sınırları içerisinde siyaset yapmaya devam ettiğini gösteriyor. Oysa Enes'in kaybı özellikle gençlerde kendi hayatları üzerinde söz ve karar sahibi olmaya, özneleşmeye dönük bir tartışmayı da yükseltti. Eğitimin giderek parası olanın alabildiği bir hizmet haline gelmesi, özelleştirilmesi, yoksullaştırılan çocukların, gençlerin tarikat-cemaat yurtlarına yönlendirilmesi, müfredat değişikliğiyle, zorunlu "seçmeli" derslerle dinselleştirilen eğitimin protokoller eliyle tarikat ve cemaatlere taşere edilmesi, işsizlik, sömürü ve insanlık dışı koşullarda çalışma şartları dışında kendini bekleyen bir gelecek olmadığını bilmek, geleceksizlik, umutsuzluk... Bu intihar (ki aslen cinayet) AKP'nin 20 yılda yarattığı karanlığa ışık tuttuğu, dindar, kindar, itaatkar nesil yaratma projesinin özne ve yurttaş olmayı nasıl aşındırdığını gösterdiği için onu yaratan koşulları tartışmak gerekiyor.

Ez cümle iktidarın oyunu kurduğu alanın sınırları dışına çıkmadan, toplumu en başta yaşadığımız ekonomik, siyasal, toplumsal krizi yaratan sistemin fabrika ayarlarına geri fırlatan programlarla köklü bir dönüşüm sağlamayacağı açıktır.

İşçileri her tür bedensel potansiyelinden soyarak, toplumsal faaliyet olarak siyaset yapma hakkını elinden alan, onları yalnızca patron için biyolojik hayatını yeniden üretmeye yetecek ücretlerle çıplak yaşama indirgemeye çalışan bu sisteme karşı asıl olan, işçilerin, halkın söz, yetki ve karar sahibi olduğu örgütlenme formlarını her düzeyde idari, siyasi, hukuki biçimleriyle de birlikte yaratmaktır. Birlikte kurma, birlikte inşa etme pratiği olarak halk egemenliğini, halk iktidarını gerçek anlamda inşa etmenin yolu da devrimci, demokratik cumhuriyetin programını birlikte oluşturmaktan geçer. Asıl mesele AKP'yi, Erdoğan'ı ve bu rejimi ortaya çıkaran koşulların doğru tespiti, bu tespitlerden hareketle kurulacak devrimci bir siyasetin ta kendisidir.

Devlet Biçimi, Kriz ve Ötesi

Galip Yalman

Türkiye’de ve dünya kapitalist sisteminde olan meselelere değinmek istiyorum. Rejim değişikliğine ilişkin olarak, ülkemizde anayasa değişikliği tartışmaları her zaman bir rejim sorunsalı çerçevesinde yürütölüyor. 1982 Anayasası’nın bizi hapsettiğı tartışma bu sorunsala bağlandığı sürece çözüm-süzlükleri de beraberinde getiriyor. Rejim sorununa sıkıştıkça meselenin özüne inilmiyor. Toplumsal güç ilişkileri dışarıda bırakılıyor. Halbuki siyasi rejimi devlet biçimi ile birlikte düşünmek gerekiyor. Devlet biçimi tartışmanın dışında bırakıldığı sürece toplumsal kesimlerin mücadele olanakları da gündem dışında kalıyor.

Kapitalizmin 20. yüzyıldaki tarihi farklı devlet biçimlerinin de tarihi. Bu noktada son yarım yüzyılın Marksist çerçevede sürdürölen tartışmalarının önemli bir unsuru olan Polantzas’ın yol gösterici katkılarını anmak gerekiyor. Onun vurguladığı gibi devlet biçimi tartışmasını birlikte değerlendirmek gerekliliğı bu sorunları daha net ele alabilmek için, eksik kalan önemli bir boyut olan toplumsal yaşamla siyaset

arasındaki bağlantının kurulabilmesi için önemlidir. Günümüzde farklı ülkelerde yeniden gündeme gelen faşizm tartışmaları açısından da önem kazanıyor. Faşizm bir yönetim biçimi; demokratik rejimden faşizme geçiş sınıf mücadelesi sonunda toplumsal düzene tehdit olarak görülen yükselen sol tehlikeye yanıt olarak ortaya çıkıyor.

Solun düzene tehdit olmaması için sınıf temelli siyaseti gündemden düşürmekte başarılı oldu neoliberal sistem. Buna bağlı olarak şunu da vurgulamak gerekiyor; 1930’larda Latin Amerika’da da Avrupa’da da iktidara geliş ve iktidarda kalma biçimleri çok tartışmalı olan yönetimlerin varlığı da bir gerçek. Örneğin Brezilya’da, Meksika’da iktidara gelen ve kıta bağlamında popülist diye tanımlanan hareketler de otoriterlerdi ancak faşist değillerdi. Popülist denmesinin sebebi çalışan sınıfların toplumsallığını doğrudan doğruya dışlayan değil; hayat standartlarının ve istihdamın gelişmesine yarar sağlayan ama otoriter olan, sol popülist niteliklerdi. Franco’nun iktidara geldiği bir İspanya’da yine otoriter sağ yönetimler söz konusuydu. Devlet biçimine yönelik tartışmada demokratik nitelik kadar toplumsal hayatla kurulan ilişki de önemli.

1930’lar dünya kapitalizmi için bir kriz dönemiye 1945-70 dönemi de özellikle kimi sanayi ülkeleri için altın çağ olan, demokratik, çalışma hayatına ilişkin çok ciddi ilerlemelerin olduğu ama sistem içi bir süreçti. 1970’lerde ise krize giriliyor. Polantzas, bu süreçte güçler ayrılığı çerçevesinde yeni bir devlet biçimini işaret ediyor. Bu tanımın özelliği yürütme sürecinde devletin otoriter şekilde güçlenmesidir. Otoriter devletçilik yeni bir devlet biçimi olarak gündeme geliyor. Krizin sermayenin lehine emeğin aleyhine itici güç olarak ortaya çıkmasını gündeme getiriyor. Polantzas; İtalya, Almanya, Portekiz, İspanya gibi örnekleri istisna sayarken, bu otoriter

yeni devlet biçimlerini istisna olmayan bir biçim olarak görüyor. Thatcher ile simgeleşen, devletin ekonomideki rolünün Keynesyencilik'ten piyasa devlet zıtlığı çerçevesinde emek aleyhine yeni bir düzenin getirildiği bir sürecin olabileceğine ilişkin bir tanımlama yapıyor. 1930'larda da 1970'lerde de olduğu gibi kapitalizmin krize girdiği dönemlerde devletin biçiminin otoriter şekilde değişmesi ve düzenlenmesi fikri öne çıkıyor. 1980'lerden sonra belirginleşen neoliberal uygulamalar iktidarlar değişse de devam ediyor. İngiltere'de 18 yıllık muhafazakâr iktidarın yerine Blair geldiğinde de değişen pek bir şey olmuyor. Bu değişiklikler rejim değişikliği olmadan parlamenter çerçevede devam ederken, emek sermaye güçlerinin toplumsal güç olarak değişimini anlamak açısından devletin demokratiklikten otoriterliğe geçişini kavramak anlam kazanıyor.

Belli bir otoriter devletçiliğe geçiş bazı üçüncü dünya ülkelerinde, örneğin Şili'de ve Türkiye'de gerçekleşmişti. Birinin 1973 Eylül'ünde diğerinin ise 1980 Eylül'ünde gerçekleşen darbeler hem rejim değişikliğini hem de otoriter bir devlet biçimine geçişi ifade ediyordu. Askeri diktatörlükler bittikten sonra da bu ülkelerde otoriter rejimler devam etti. Bu tarihsel sürecin değerlendirilmesi açısından, 1980'ler Brezilya'sında askeri yönetimden sivil yönetime geçildiği zaman meclisin 3 yılda neoliberalizme belli açılardan ters düşen yeni bir anayasa yapmasını örnek verebiliriz. Bu, seçilmiş meclisin kurucu meclis olarak çalışmasının da bir örneğidir. Otoriter devlet biçimi Polantzas'ın dediği gibi istisna değilse, günümüzde farklı örnekleri de bu çerçevede değerlendirdiğimiz zaman; 1983 ANAP iktidarıyla başlayan, kendilerine göre güçlendirilmiş parlamenter sistemin, emeğin aleyhine şekilde toplumsal güç dengelerinin kesin olarak değiştirildiği otoriter devletin devamı olarak görmek mümkün.

Bu süreç belli bir dönemde kalmadı. Ancak bu sistem ekonomik olarak krizden krize sürüklenmeye de engel olmadı. Günümüze geldiğimizde neoliberal süreçte en önemli kriz 2008’de yaşandı. Sanki 2008 öncesi ve sonrasında neoliberal politikaların ortaya çıkışında bir fark varmış gibi neoliberal otoriterleşme analizleri görüyoruz. Bu yanlış, çünkü 1980’ler itibariyle devlet biçiminin de analiz dışı kaldığını gösteriyor. Kemer sıkma politikalarının çalışanlara yüklenmesiyle de başka bir durum ortaya çıktı: Seçilmemiş unsurların, IMF, AMB ve AB üzerinden kurulan Troyka’nın ülkelerin toplumsal bölüşümüne doğrudan müdahale eden bir konuma geldiğini görüyoruz. Bunun ulus devlet düzeninde de ne kadar güçlü olduğunu gösteriyor.

Otoriter devlet biçimi sadece ülke sınırlarıyla yetinmeyen, hükümetlerden de öte devam eden bir anlam kazanıyor. Teknokratlar ülkenin bir parçası haline geliyor. Aslında sermayenin uluslararasılaşması 1945 sonrasında dair olsa da sonraki süreç stratejik değişim anlamında devlete ilişkin politikaların nasıl belirlendiği açısından çok önemli. Rejim değişikliği olmadan da otoriter devlet biçiminin ulus devlet sınırları dışına da çıkarak nasıl mümkün olduğunu gösteriyor. Tek bir otoriter devlet biçimini düşünmememiz gerekiyor. Doğru Avrupa ve benzeri yerlerde yaşananlar daha farklı durumların da gündemde olduğunu gösteriyor. Bu anlamda baktığımızda da herhangi bir yönetimi rıza-zor üstünden değerlendirdiğimizde otoriter devletin rızadan yoksun olduğunu düşünmememiz gerekiyor. Çünkü ekonomik, sosyal politikaların varlığını sürdürmesi, olumsuzlarının seçilmemesi üzerinden de bir siyasi rıza üretimi niteliği kazandırıyor. Fakat bu ekonomik niteliğin değiştiği anlamına da gelmiyor.

Ülkemize baktığımızda 1980 sonrasını nasıl tanımlarsanız tanımlayın, sınıf temelli bir hegemonya Cumhuriyet tarihinde ilk kez kuruldu. Bunun da kimi savrulmalarla devam ettiğini tartışmaya değer buluyorum. 1975-80 arası kriz sürecinde, emek gücüne ilişkin korkuların gündeme geldiği bir zamanda bu tercih yapıldı.

1980’de çizilen yolda devam edildiği sürece Derviş ile anılan değişimleri de hesaba katarak düşünüldüğünde, 1998-2008 dönemi tek siyaset iki hükümet olarak değerlendirildiğinde; mesele bir hegemonya krizi değildir. Alternatif arayışlar söz konusudur ama idam cezasının kaldırılması ve benzeri önemli değişikliklere rağmen çalışma yaşamına dair düzenlemeler sürdüğü sürece otoriter devlet biçimi devam eder. 1980’ler sonunda değişim olmuştur ama ana eksen değişmemiştir.

1990’larda Türkiye’de sınıf mücadelesi gündemden düştüğü anda kimlik eksenli mücadele gündeme gelmiştir. Laiklik-siyasal İslam meselesi ve Kürt sorunu problematiği tartışılmaya başlandı. Bugün de gündemimizde bu sorunlar var. Bunlar, otoriter devlet biçimi açısından sol siyasetlerin önem vermesi gereken konular. Muhalefetin gündemde çok yer tutmaması, iktidarın da Kürt sorununu baskı altında aldığı bir süreçteyiz. Ne yapılabilir sorusunu sordüğümüz zaman sınıf temelli siyaset gündem dışında tutulmak zorunda onlar açısından. SEKA, TEKEL direnişleri de oldu, bu başka bir konu. 2016 darbe meselesine giden süreçte de günümüze kadar gelen süreçte de epey rejim tartışmaları yapıldı. Ama hep emek sermaye boyutu arka planda kaldı. Bugün geldiğimiz noktada demokratik mücadelenin hayata geçirilmesi için ne yapabiliriz sorusunu sormamız gerekiyor.

Kapitalizmin hala 2008’deki krizinden sıyrılamaması, pandemi döneminde alışılmamış uygulamaların gündeme gel-

mesi, çalışanların işsiz ve ücretsiz kalmaması için devletlerin kaynak aktarması gibi gerçekler var, bunlara bakıldığı zaman şöyle bir manzara ortaya çıkıyor: Kapitalizmin kendi içerisinde krizi nasıl aşabileceği tartışmasında sağdan da soldan da Gramsci'nin "eskinin bittiği ama yeninin doğmadığı" şeklindeki kriz tanımını bir kesişme noktası oluşturuyor. Yeninin ne olması gerektiği tartışılıyor. Önümüzde; sermaye lehine düşünülmesinin şart olmadığı, teknolojik gelişmenin emeğe verdiği zararın değişeceği yeni bir toplumsal düzenin tartışılacağı bir ara dönem gözüküyor. Pandemi kapitalist krizin derinleşen yeni bir yönünü ortaya çıkardı: yeniden üretim krizi. Pandeminin ön cephesi olarak ifade edilen çok geniş bir kesimin kendi yaşamını sürdürebilmesi ciddi bir krize dönüştü. Yoksulluk ve toplumsal eşitsizlikle mücadele ve dönüşüm yeni bir konu haline geldi.

Ancak "acaba neoliberalizm sona mı eriyor", "devlet kapitalizmi yeniden belirgin bir özellik mi kazanıyor" diye soruluyor. Neoliberalizm devletin dışlandığı veya küçüldüğü bir proje değildi, bir devlet projesiydi, devletin merkezde olduğu bir sistemdi. Devlet bir toplumsal mücadele alanı olarak düşünüldüğü sürece buna karşı çıkıp yeni direniş süreçlerinin tartışılacağı bir ara döneme mi girdik? Bu tartışmaların bir de Türkiye versiyonu var.

CHP eğer iktidara gelirse Merkez Bankası bağımsızlığı için mücadele edeceğini söylüyor. Burada bir sorun var; çünkü Türkiye uluslararası finans çevrelerinden kaynak aktarımıyla ayakta kalan bir ülke, bu piyasalara uygun, iştahları karşılayacak, büyük sermayenin de iştahını doyuracak arayışlar meydana getiriliyor. Oysa AKP neoliberalizmden kopuk değil. Tersine finans sektörünün merkezinde olan, toplumsal mekanizmalardan kopan, finansallaşma sürecinin devam edeceğini

müjdeleyen bir iktidarla karşı karşıyayız. Merkez Bankası'nın bağımsızlığına karşı alternatifimiz nedir? Merkez Bankalarının para politikaları yoksullukla mücadeleyi gündeme getirecek şekilde düşünülemez mi? Örnekleri 1980 öncesinde var. Ama bunları düşünülemez gibi gösterdiğiniz zaman hem otoriter devlet rejimi içerisinde kalıyorsunuz, hem de toplumsal desteğini isteyeceğiniz kesimlere bir şey veremiyorsunuz. Solun alternatif önerilerini; emek dünyasını rahatlatacak, güçlendirecek politikaların güçlendirilmesi gerektiğini, bunu oluşturacak siyasi öznenin oluşumunu da bu ara dönemde düşünmek gerekiyor. Demokratikleşmeyi de bu kimlik temelli mücadeleden öte ancak yok saymadan düşünmek gerekiyor. Çünkü geldiğimiz noktada yok saymak mümkün değil. Ancak örneğin İspanya'da kendisini sosyalist olarak nitelendiren bir çalışma bakanının olabildiğince yaratıcı önerileri var, bunların farkında olalım. Şili açısından bakarsak da bir toplumsal devrim süreci söz konusu: Neoliberal dönüşüme öğrenci hareketinin ciddi bir karşıtlığı olması, bugün cumhurbaşkanının o harekette yer alması, ama aynı zamanda o meclisin de hem sınıf hem kimlik mücadeleleri için önemli bir alana dönüşmesi. Otoriterden demokratik bir devlet biçimine dönüşümün gerçekleşmesi sadece sınıf temelli değil aynı zamanda demokratik temelli de olması gerekiyor.

Otoriter devlet biçimi çerçevesinde yaşıyoruz 1982'den beri. Meseleyi sadece parlamenter sistem talep ederek çözebilmek mümkün değil. Ancak zorluklar aşılacak içindir.

Ekonomik Kriz ve Alternatifler

On İlke ve Ekonomide Çözüm

Hayri Kozanoğlu

Bugün sosyalistler nasıl laikliğe, aydınlanmaya, Cumhuriyet değerlerine sahip çıkma sorumluluğunu taşıyorlarsa, nasıl sosyalistler tam bir demokrasiye geçişin sadece parlamenter sistemi güçlendirmekten geçmediğini biliyorlarsa, aynı hususlar ekonomi için de geçerli. Bugün kamucu, eşitlikçi, dayanışmacı ciddi bir adım atmak sorumluluğuyla karşı karşıyayız. Bu iki nedenle önemli. Birincisi insanlarımızın önüne, halkımızın önüne bağımsız bir ekonomi programı koymak. İkincisi de sosyalistlerin toplum üzerindeki etkileri, inandırıcılıkları aldıkları oy sayısının çok ötesindedir. Ekonomik programımız toplumun önüne böyle bir alternatifi koymak açısından ciddi önem taşıyor. Ekonomik program konusunda on temel ilke ve on programatik öğeden bahsedebiliriz.

On Temel İlke

İlk olarak, son zamanlarda özellikle sosyal medyada; AKP'nin, Erdoğan'ın ve Nebati'nin görüşlerine cevap verildiğinde, eleştiri yazıları yazıldığında “bunları ciddiye almama-

hız” şeklinde gelen bir tepki, aslında iktidara hizmet eden bir yaklaşım var. Bunu doğru bulmuyorum. Çünkü bu kişiler uçuk görüşleri dile getiren köşede kalmış insanlar değil, bu ülkeyi yönetenler. Bu yüzden tüm açıklamalarını, tezlerini tek tek muhatap alarak cevaplamalıyız. Hâlâ toplumda belli bir etki güçleri olduğunu biliyoruz.

İkinci nokta ise geçiş talepleri kapsamında düşünülmeli. Çubuğu emekten yana bükten her kazanılan küçük zaferi, ilerlemeyi; büyük bir talebe, daha radikal bir dönüşüme kapı açan örnekler olarak düşünmek gerekir. Gramsci’nin ifade ettiği şekilde sınıfla henüz maddi bir cephe savaşı verme durumunda değiliz belki ama bir mevzi savaşı anlamında ekonomideki önerilerimiz, açılımlarımız önem taşıyacak. Bu noktada Melih Pekdemir’in pireler savaşı metaforuyla her küçük başarı büyük bir önem taşıyor.

Üçüncüsü, bizim önereceklerimiz sınıf odaklı düşünülebilir. Sınıf odaklıyla, sınıf kökenliyi ayırmak gerekiyor. Sınıf odaklı derken bizim gibi akademisyenlerin, aydınların, uzmanların dile getirdiği ama bunların yaşamı ve çıkarı doğrudan etkilenecek emekçiler tarafından doğrudan doğruya sahiplenildiği önerileri, programları kastediyoruz. Hem SOL Parti ve Türkiye sosyalist solu hem de dünyadaki diğer sol partiler genelde; orta sınıf, şehirli, eğitilmiş, hizmet sektöründe çalışan beyaz yakalılarla bağ kurmakta daha başarıyla işçi sınıfıyla bağ kurmakta daha sınırlıdır. O bakımdan bunların sınıfsal bir içeriği olması sınıf tarafından sahiplenildiği, bunun doğrudan doğruya güçlü bir sınıf mücadelesine dönüşeceği anlamına gelmiyor.

Dördüncü nokta AKP rejiminin alaşağı edilmesi, başkanlık sisteminin geride bırakılması perspektifini göz ardı etmeden Millet İttifakı’nın dillendirdiği restorasyoncu Ortodoks

politikanın eleştirilmesidir. Merkez Bankası'nın bağımsızlığı, mali istikrar gibi söylemleri sürekli tekrarlayan, Dervişçi 2000'li yılların başına gönderme yapan anlayışla, ekonomi politikaları zemininde de mücadele etmek gerekiyor. Bunu sağ sapma olarak niteleyebiliriz.

Beşincisi ise pandemi ortamının dünya genelinde sol sapmayı arttırmasıdır. Finans ve teknoloji sektörlerinin politik etkisinin de arttığı oligarşik bir yönetimden söz ediyoruz ama Türkiye'de bunu dikine kesen tarikatların yandaşlık bağlarının çok önem taşıdığı koşullar da söz konusu. O bakımdan solun bir kesiminde yaygın olan sadece kapitalizm eleştirisiyle yetinmek; laikliği göz ardı etmek ve gericilikle mücadele etmemek eksik bir yaklaşımdır. Bu sol sapmaya karşı da tavır almak oldukça önemlidir.

Altıncısı pandeminin önemli bir dönüm noktası oluşturmaktadır, üç noktada bunu somutlayabiliriz. Hâlâ devam eden birinci nokta; kârlılığın ve ekonominin çarklarının işlemesinin insan hayatından daha önemli olduğu bir dünyada yaşadığımızı pandeminin bir kez daha bize hatırlatmasıdır. İkinci si de eşitsizliklerin artmasıdır. Pandemiyle birlikte; geçmişte var olan gelir ve servet eşitsizliklerinin üzerine özellikle kayıt dışı çalışanların, kadınların ve eğitimden uzak kalan yoksul aile çocuklarının daha fazla eklenmesi eşitsizliği derinleştirdi. Üçüncü nokta ise bütün dünyada bir olgu olarak işçi sınıfı mücadelelerinin yükselmesidir. Bunun dünyada çeşitli örnekleri var. Türkiye'de en son buradan selamlayacağımız Çimsataş işçilerinin direnişi buna bir örnektir.

Yedincisi, piyasacılığın liberallerin sunduğu gibi doğal ve alternatifsizlikten kaynaklanan bir süreç olmadığını, sınıf egemenliğinin bir sonucu olarak yaşandığını, uluslararası sermayenin bir politik projesi olduğunu vurgulamamız gerektiğidir.

Bizler meslek icabı bazen teknik detaylarla fazla ilgilenmek durumunda kalıyoruz ama iktisat da toplumsal ihtiyaçlardan kopuk, emekçilerin dertlerini kendisine tasa edinmeyen bir disiplin değildir ve olmamalıdır. Bizim işsizlik, yoksulluk gibi sorunları çözmeyen, kullanım değerini değişim değerinin önüne koyan bir anlayışı sol bir anlayış olarak kabul etmemiz mümkün değil.

Sekizinci nokta ise AKP döneminde de kitle bağlarını sıcak tutmak, tabanın tamamen erimesini önlemek için belli programlar uygulanması fakat bu yardımların millet, itaat temeline yaslanması ve lütuf olarak sunulmasıdır. Bizse hak temelli bir anlayışı savunuyoruz ve bunu savunmak bir zorunluluk haline geldi. İnsanlar yalnızca bu ülkenin yurttaşı olmaları nedeniyle hatta sadece yurttaşlar değil, bu ülkede kaderini arayan göçmenler de eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, temiz su, ısınma, parasız internet gibi hizmetlerden yurttaş olma, bunu hak etme kimliğiyle yararlanmalıdır.

Dokuzuncusu, ekonomi politikası önerilerimiz genel bir çerçeveye dayanmak ve demokratik planlamanın bir parçası olmak durumundadır. Demokratik planlama; bürokratik planlamanın yerine ekonomik kararlardan yaşamı ve çıkarı etkilenen bütün kesimlerin yurttaş kimliğiyle, meslek odalarının, sendikaların, uzmanların katılacakları yönetim ve denetimde de söz sahibi olacakları bir süreç anlamına gelmektedir.

Son nokta ise demokratikleşmeyle ekonomik kalkınmanın birbirini besleyen, güçlendiren birbirinden kopuk düşünülmeyecek olan iki önemli mücadele alanı olmasıdır. Çünkü demokratik bir toplumda daha kolay, korkmadan, çekinmeden sendikalaşabilirsiniz; ekonomik haklarınızı arayabilirsiniz. Bir de ekonomik bir güvenceniz varsa demokratik süreçlere,

siyasi süreçlere daha kolay katılabilirsiniz. Bu ikisinin birbiriyle bağı, birbirini nasıl desteklediğini ve güçlendirdiğini göz ardı etmeden politikalarımızı önermeliyiz.

On Programatik Öge

Oldukça önemli olan birinci nokta, özelleştirilen tüm kuruluşların yeniden kamu mülkiyetine alınmasıdır. Bunun iki boyutu var. İlki; Ereğli Demir Çelik, PETKİM, TÜPRAŞ gibi stratejik kuruluşların tekrar ekonomiye kazandırılması yukarıda bahsettiğim demokratik planlamanın böylelikle uygulanır hale gelmesi açısından önemli. Diğeri de özelleştirmenin bunları aşan bir ideolojik içeriğe sahip olmasıdır. Kendi gemisini kurtaran kaptan zihniyetinin, piyasanın sorununu çözeceği saplantısının mahkûm edilmesi anlamına geliyor bu. Özelleştirilen kuruluşların kamuya kazandırılması ise kuruluşun niteliğine göre ulusal, yerel kooperatifler, farklı mülkiyet biçimleri şeklinde olabilir. Bunlar da detaylı bir şekilde tartışılabilir.

İkincisi, tiksindirici borçlar konusudur. Bu borçlar içerisinde özellikle alınan dış borçlardan toplumun yararına kullanılmayan veya topluma belli bir yararı olsa da maliyetleri ile sunduğu gerçek hizmetlerin bağı kopmuş olan, yolsuzluklara konu olmuş olan borçların gözden geçirilmesi ya iptali ya da iskonto edilerek ödenmesi çok önemli bir konu. Ayrıca tüketici kredileri, öğrenci kredileri hepsinin kendi niteliğine uygun bir şekilde yeniden yapılandırılması gerekiyor.

Üçüncü nokta, yurttaşlık temel geliri veya yurttaşlık hakkı. Bu, insanların bu ülkenin yurttaşı olmaları nedeniyle; emek sürecine katılarak elde ettikleri gelirin dışında kamu bütçesinden bir gelire sahip olmaları anlamına geliyor. Buna yönelik sınıf mücadelesini, sendikal mücadeleleri zayıflattığı şeklinde

bir eleştiri var. Buna katılmıyorum. Çünkü insan, eğer minimum da olsa bir güvenceye sahipse sendikalara daha kolay üye olabilir. Bir işe girerken seçici davranabilir ve sermaye kesimi karşısında pazarlık gücü daha yüksek olabilir. Bilgisi, becerisi, fiziksel koşulları emek sürecine katılmaya uygun olmayan insanlara da en azından sınırlı bir gelir sağlanmış olabilir.

Dördüncü nokta da vergi sisteminin düzenlenmesi gerekliliğidir. Eğer hak temelli taleplerin gerçekleşmesini önemsiyorsak, biraz evvel bahsettiğim yurttaşlık temel geliri gibi ödemeler söz konusuysa birilerinin elini cebine atması gerekiyor. Servet vergisiyle gerek Türkiye'deki gerek dünyadaki bozuk gelir dağılımı ve bunun birikimli etkisini dengelemek gerekiyor. Önerdiğim model çok yüksek servet vergilerinden ziyade, belli bir oranda başlayıp zamana yayılan servet vergilerinin daha etkili olabileceği şeklinde.

Beşincisi, demokratik planlamayla doğrudan doğruya bağlantılı olan katılımcı bütçe önerisidir. Bütçenin hem gelirlerinin oluşturulmasında hem de harcama kalemlerinin belirlenmesinde değişik düzeylerde, kamu genel bütçesinden, yerel yönetimlere kadar her düzeyde yurttaşların, meslek örgütlerinin söz sahibi oldukları demokratik bir sürecin yaşanmasıdır.

Altıncısı, bütün dünyada söz konusu olan ama Türkiye'de daha yakıcı bir sorun oluşturan işsizliğin çözümü. Geçmişte işsizliğe yönelik olarak çalışma saatlerinin halkçı paylaşımı şeklinde bir öneri sunuyorduk. İnsanların gelirleri düşmeden çalışmak isteyen herkesin emek sürecine katılması şeklinde. Bu sadece saat değil, gün olarak da yani çalışma günleri azaltılarak işlerin paylaşılması da söz konusu. Bu artık uzaktan ve hibrit çalışmayla hayatın bir realitesidir. Bunu da olabildiğince emeğin haklarını koruyarak yapmalıyız.

Yedincisi, bilginin demokratikleştirilmesidir. Bunun da en belirgin örneği internetin kamusal bir hak olarak herkese ücretsiz ulaştırılabilmesidir.

Sekizinci nokta, insanların geçim sorunlarına çözüm olmak üzere gelir üzerinden değil; şu anda bazı yerel yönetimlerin yaptığı gibi semt mutfakları üzerinden, okullarda ücretsiz yemek vererek, tanzim satışları düzenleyerek ve temel gıdalardan KDV'nin kaldırılması şeklinde bu ülkede açlığın yoksulluğun giderilmesi yolunda programlar izlenmesidir.

Dokuzuncusu döngüsel ekonomidir. Bu bizim genel ekolojik yaklaşımımızın bir sonucudur, gösterişi ve israfı önlemenin, tüketimin yerine kaynakların etkin kullanılmasını içeriyor.

Son nokta ise yurt dışından gelecek sermaye akışlarına bel bağlanılmasından vazgeçilmesidir. Son zamanlarda faiz ve döviz üzerinden bir tartışma yürütüyoruz. Halbuki sermaye akımlarını denetim altına almanız halinde, yurtdışından gelecek sermaye akışlarına bel bağlamaktan vazgeçmeniz halinde bunları pekâlâ yönetmenizi, kalkınma hedeflerine tabii kılmanızı daha istikrarlı bir şekle getirmenizi de mümkün kılabilir. Kamucu, eşitlikçi, ekolojik, toplumsal refaha dayalı, finansallaşmaya bağımlı olmayan bir ekonomik düzen mümkündür.

21.Yüzyılda Kamulaştırma

Anıl Aba

KİT’lerin toplam ekonomideki payı 80’lerde, 90’larda yüzde 15’e kadar çıkmıştı. Sabit sermaye yatırımlarındaki payı da yüzde 50 idi. Bu bakımdan KİT’lerin büyüme potansiyeli çok yüksekti. İstihdam içindeki payı yüzde 4 ıla 5 civarındaydı. Bu da ekonomideki toplam katkısını yüzde 15’e çıkıyordu. Vergi hasılatı içindeki payı da yüzde 35 civarındaydı. Yani KİT’ler otomatik olarak vergi hasılatı kaynağıydı. Ekonomiye otomatik transfer yapılabilirdi. Öte yandan da bu, özel sektörün vergi vermediğı anlamına geliyor. KİT’lerin amacı özel şirketler gibi kâr maksimizasyonu yapmak değıl tüketici fazlasını maksimize etmekte. Bunu fiyat düşürerek yapıyordu. Marjinal maliyete göre fiyatlandırma tüketici refahını maksimize eder ve insanların yaşam standardını arttırır. Teoride kâr amacı gütmeden marjinal maliyete göre fiyat belirlenebilir. Ama pratikte KİT’lerin çoğı, ortalamada düşük de olsa, bir kâr marjı koyuyordu. Sonrasında çok düşük fiyatlar serbest piyasa rekabetini bozuyor diyerek rekabeti bozmayacak fiyatlama yapması yönünde bir güncelleme de gelmişti.

Sümerbank, TEKEL ve SEKA

Geçmişteki büyük KİT'lere baktığımızda bunlardan biri Sümer Holding idi. SSCB'nin finansman, ekipman ve mühendis desteğiyle kurulmuştu. Bugün plazalarda fabrikalarda çalışan insanların tahayyül edemeyeceği sosyal imkanlar sunan bir girişimdi. Yemekhanesinden kütüphanesine, çay bahçesinden sinema salonlarına, hamamlardan işçilerin kurduğu orkestralara kadar... Fabrikada işçiler çalışırken orkestra da canlı olarak klasik müzik çalardı. Canlı orkestrası olmayan fabrikalar da plaktan müzik çalardı. Bazen bir işçi sahneye çıkıp fıkralar, hikayeler anlatırdı. Bunlara ek olarak fabrikaların ortak alanlarında, iş çıkışlarında kasap manav gibi hizmetler de sunuluyordu. Memurlara yıllık Sümerbank istihkakı, öğrencilere ayakkabı desteği verilirdi. KYK'nın çarşaf ve nevresimleri Sümerbank tarafından üretilirdi. Kapalı devre bir Keynesyen ekonomi uygulamasıydı. Yani halka alım gücü vererek efektif talebi yüksek tutuyor, bunu da askeri harcama yapmak yerine üretken ekonomi üzerinden yaparak sağlıyordu.

Sümerbank mensucat ile bilinse de yıllar içerisinde halı, kilim, porselen, kırtasiye gibi diğer alanlara da geçti. Tuğla bile üretti. 90'ların sonunda 40 binden fazla işçisi, 41 fabrikası, 43 banka şubesi olan bir holding haline gelmişti. Kendi özel finansmanını bile kendi bankası üzerinden sağlıyordu. Müsaade edilseydi bütün bir ülkenin üretimini tek başına yapabilirdi. Bu girişimin gidişatı kapitalizm dışı bir yere gidebilirdi ama olmadı.

Sümerbank'tan sonra özelleştirilen önemli kurumlardan biri TEKEL'di. Tütün, alkollü içecek, tuz gibi 71 markanın üretimini 190 markanın satışını üstlenmekteydi. 2003 yılında özelleştirildi. Öncesinde TEKEL tek başına ekonominin

yüzde 2'sine tekabül ediyordu. Tarım ihracatındaki payı yüzde 5'ti. Sigara pazarının yüzde 70'ini oluşturunuyordu. Yüksek al-kollü içeceklerde bu pazar yüzde 95'ti. Bu da özel şirketlerin piyasaya girişlerini zorlaştırıyordu.

2002 yılı itibarıyla Türkiye'deki en büyük on şirketten biriy-di. Kendi bünyesinde 35-40 bin personel çalıştırırsa da yaklaşık belki yarım milyon çiftçi de, dolaylı olarak, TEKEl için çalışı-yordu. Sigarada yüzde 83, rakıda yüzde 79 kâr marjı vardı. Bu kârlar hazineye aktarılıyor, yani yine topluma sosyal hizmet olarak dönüyordu.

SEKA da Türkiye'nin en büyük şirketlerinden biriy-di. 90'larda dünyanın en büyük 100 şirketi listesine girmiş-ti. Üretkenliği Sümerbank'tan yüksek, TEKEl'den düşüktü. Üretkenliği düşük olmasına rağmen yüzde 30-35 kâr marjıyla çalışıyordu. Ayrıca ciddi Ar-Ge yatırımı yapıyordu. Bu sayede 90'larda üretkenliğini ikiye katlamıştı. Mesela bugün SEKA yok ve döviz kuru sebebiyle artan kağıt fiyatları nedeniyle ilk kez basılamayan dergiler, kitaplar oldu.

Özelleştirme Dalgası

Türkiye'de özelleştirmeler 80'lerde başladı. Turgut Özal, Dünya Bankası yetkililerinin Türkiye'ye yaptıkları her ziyaret-te Sümerbank'ı "halkın sırtındaki kambur" diyerek şikayet etti. Özal'ın politikaları, Dünya Bankası'nın zorlamaları, neoliberal sisteme dönüş, ilk olarak yem fabrikalarıyla başladı. Alternatif yollar denenmedi. Mesela kârlılık ve verimlilik arttırılabilirdi, atıl kadrolar başka işletmelere transfer edilebilirdi. Çay-Kur ve TCDD gibi üretkenliği düşük şirketlerde revizyona gidile-bilirdi. İdari kadrolar yenilenebilirdi. Bunlar yapılmadı. Öte yandan zaten kârlılığı çok yüksek olan şirketler de özelleşti-riliyordu.

Özelleştirmeler ağırlıklı olarak blok satışlarla, halka arz ve varlık satışı şeklinde yapıldı. 90'larda koalisyon dönemlerinde kaçınılmaz olarak ara verildi. Özelleştirme yapmak siyaseten zorlaştı. Fakat 2002'den sonra tek parti iktidarı, hızlı karar almayla Özal politikalarını tekrardan sürdürdü. Dönemin Özelleştirme İdaresi başkanı Kemal Unakıtan'ın "Sat sat bitirmiyoruz, ne komünist ülkeymişiz" demişliği vardır.

Aslında ABD'de ya da batıda özelleştirmeler yapılırken öncelik devlet tekelindeki şirketleri serbest piyasaya açmak oluyor. Örneğin AT&T devlet tekelinden çıkıp yedi küçük şirket şeklinde serbest piyasa rekabetine açılıyor. Türkiye'de ise çoğu zaman devlet tekele özel tekele geçti. Hazineye aktarılan potansiyel rant şimdi sermayedarın yatına, katına, şirketine gitmeye başladı.

Bunun arkasındaki akıl, genelde liberallerden gelen, devletin statik bir kurum olduğu, öyle kalması gerektiği, piyasaya sadece başarısızlık durumlarında müdahale eden, inovatif işleri özel sektöre bırakan küçük devlet perspektifi. Mariana Mazzucato ise bunun aslında böyle olmadığını gösteriyor. Çağ açan inovasyonların hep devlet tarafından üretildiğini, kamu tarafından finanse edilen, devlet üniversitelerinden ya da NASA gibi kamu kurumlarından çıkan araştırmalarla yapıldığını gösteriyor. Bunlar aslında devletin, serbest piyasa yanında pasif aktör olarak değil piyasayı şekillendiren, yön veren, tamamlayan bir rol oynadığını gösteriyor. Özel ile kamu sektörü arasında söylendiği gibi dramatik bir fark yok.

Yeniden Kamulaştırma

21. yüzyılda biz bu kayıpları nostaljiyle anıyoruz. Fakat mesele bunları geri kazanma mücadelesinin ötesine geçme-
li. Günümüzde internet ekonomisi toplam ekonominin, bazı

lkelerde yüzde 10'lara varacak şekilde, önemli bir kısmına tekabül ediyor. Google, Facebook, Amazon, Apple, Microsoft gibi 5-10 internet devi bu büyük ekonomiye reklenmi durumda. Çok büyük bir ekonomik değer yaratılıyor fakat bu değer çok az irket, çok az kişi tarafından paylaılıyor; halka dağılmıyor. Mesela Yemeksepeti'nin kurucu sahibi bu sayede boğazda yalı sahibi oldu. Aynı ekilde Jeff Bezos, kovboy şapkasını takıp uzaya gitti; giderken de "Tüm Amazon çalışanlarına ve müşterilerine teşekkür ediyorum. Bu sizin sayenizde oldu." dedi. Burada çok az sayıda insanı zengin eden müthiş bir rant var.

Biz kamulatırmayı sadece eski fabrikalar üzerinden değil yeni ekonomi üzerinden de dnmeliyiz. Bilet satışını neden düşük kr marjıyla belediyeler yapmasın? Neden Biletix bir tekel olarak fahi kr marjlarıyla bu ii yapsın? Neden yemek getirme iini kamu stlenmesin? E-scooter sektörünün zaten regüle edilmesi gerekiyor. Ama iki kişinin sanal olarak Delaware'de kurduğu irketi buradan para kazanıyor ve Türkiye'ye vergi ödemiyor. Neden e-scooter'ları İETT'ye entegre etmeyelim? Çok pahalı ve çok krlı uygulamalar bunlar haliyle. Kamu bunu entegre ederse İstanbulKart, İzmirKart ya da AnkaraKart ile otobüsten, metrodan sonra aktarmanızı yapıp e-scooter ile iten eve gidebileceksiniz.

Hayalimiz ve vizyonumuz sadece Sümerbank'ın yeniden kamulaştırılması değil, Trendyol ve Hepsiburada ile rekabet edebilen bir cep telefonu uygulaması olarak bir kamu iktisadi teekklne dönüşmesi gerek. Dijitaldeki çoğu hizmetin marjinal maliyeti sıfıra yakın. Muhakkak kamulatırılıp çok düşük fiyatlarla, ki internet ileride bedava olacak, halka sunulması gerek. Sümerbank, TEKEL ve diğerlerinin yeniden kamulaştırılması sosyalist solun saf bir nostaljisi değil Türkiye'nin

gerçek bir ihtiyacı. Kamuyu devreye sokup kitlesel istihdam yaratan fabrikalar, sanayi girişimleriyle işsizlik problemine zaten katkıda bulunması lazım ama biz bunu da aşp 21. yüzyılda kamulaştırmayı nasıl planlayacağımızı düşünmeliyiz. Yani Biletix'i direkt kamulaştırmak mı gerekiyor, yoksa Biletix'e alternatif kamucu rakipler çıkartmak mı gerekiyor? Bunun taktik ve stratejilerini belirlemeliyiz. Fakat nasıl yaparsak yapalım kamulaştırmayı çağın koşullarına uygun ve kitlelere hitap edecek şekilde tasarlamalıyız.

Ekonomik Bunalım ve Sol Alternatif

Oğuz Oyan

Türkiye'deki mevcut duruma ilişkin yapılabilecek saptamalardan ilki, yaşanan ekonomik bunalımının son zamanlarda sadece AKP'nin kötü yönetiminin bir sonucu olarak açıklanması eğilimidir. Kuşkusuz bunda önemli bir gerçeklik payı vardır, ancak meseleyi sadece bir yönetim sorunuyla sınırlamak yanlıştır. Buna bağlı olarak Türkiye'nin içine sürüklediği ekonomik çalkantılar ve toplumsal bunalım salt son dört ayın ve hatta son dört yılın "başkancı rejim" politikalarıyla açıklanamayacak kadar çok yönlüdür. Demek ki meselenin çok daha derin nedenleri olduğunun anlaşılması gerekiyor.

İkinci olarak, yaşanan bu kırılganlığı 2000-2001 sürecinde IMF programıyla birlikte girilen sürecin bir sonucu olarak anlamak gerekir. Dolayısıyla, mevcut bunalım IMF'nin ve daha sonra 2002'den itibaren kurulan IMF-siyasi İslamcı iktidar koalisyonunun kararlılıkla uyguladığı politikaların bir sonucudur. Söz konusu politikalar, bütün cumhuriyet birikimlerinin, kamusal varlıkların ve iç pazarın, emperyalizmin talanına karşı tüm koruma mekanizmalarının ortadan kaldırılmasını

kapsar. Yaşananları, inanılmaz bir dış borç artışı ve ithalat bağımlılığı üzerinden yaratılan bir finansal bağımlılık süreci olarak da okumak gerekir. Tüm bu olumsuz birikimler göz ardı edilerek, her şeyin son 3-5 ayın yanlış kararlarıyla açıklanması mümkün değildir. Kaldı ki AKP 20 yıla yakın iktidarının önemli bölümünde “düşük kur ve yüksek faiz” politikası uygulayarak, özellikle “Cıvalı Ekonomi” dediğimiz başlangıç döneminde, ithalatı cazip hale getirmiş, ülkeyi sıcak para cennetine çevirmiştir.

Üçüncüsü ve hepsinden önemlisi, dışa bağımlı bir çevre ekonomisinde erken sanayisizleşmeyi ve tarımda egemenlik kaybını kabullenerek neoliberal politikalar çerçevesinde bir çıkış olabileceği zannına kapılmak ve bu ideolojik çerçeve dışına çıkabilecek siyasal tercihlere sahip olamamaktır. İşte bu nedenle planlamanın rehberliğinden vazgeçilmiş, ithal ikameci politikalar ancak 19 yıl sonra akla getirilebilmiş, ama iktidar partisi gene de yaratılan sorunlarda kendi rolünü kavrama noktasına gelememiştir. Bunlar tartışmaya açılmadan, meseleyi son aylarda yaşananlarla sınırlamak ya da başkancı rejimden önceki döneme dönüşü vaat eden bir ekonomik/siyasi restorasyon üzerinden bir çözüm sunmak temelsiz olacaktır.

Bugünkü AKP yönetimi 2013 öncesini övmekte adeta Babacan’la rekabet halindedir ancak şu anda uygulanan faiz ve kur politikaları 2013 öncesinin politikalarının tam zıddındadır. Süreç, müthiş bir kafa karışıklığıyla ilerlemektedir, belki de özellikle yaratılmak istenen de budur. Türkiye 2013’ten beri en kırılğan beşlinin bir üyesiyse, haliyle bugün yaşanan kırılğanlık son 4 ayın sonucu olamaz. Ekonominin ithalata ve dış kaynaklara bağımlılığını azaltmak yerine mali emperyalizmin rehberliğinde bu bağımlılığı arttıran sorumsuz politi-

kaların rolü vardır. Dolayısıyla, ciddi bir yapısal sorunla karşı karşıya olunduğu anlaşılmalıdır.

Dördüncü saptama, AKP yönetiminin “asıl sebep faiz” anlayışının son dört yılda üç döviz krizine yol açtığını unutmamak; iktidarın politikalarında bir hikmet olabileceği yanlışına savrulmamak ya da 20 Aralık 2021 kararları sonucunda döviz kurlarının geriye gelmesine bakarak “bir bildikleri varmış” türü kolaylıklara ve ucuzluklara savrulmamak gerektiğini özellikle vurgulamak gerekiyor.

Bugünlerde yeni yeni telaffuz edilen heteredoks politikalara geçiş yapılması gibi temelsiz argümanları da tamamen cevapsız bırakmamak gerekiyor. Dışa açık ve ağır dış borç yükü altında olan bir ekonomide; sermaye hareketlerini kontrol etmeyi, belki de serbest kambiyo rejiminden çıkmayı, dış borçları dondurmayı veya yeniden yapılandırmayı göze almayan hiçbir politikanın “heterodoks” olarak adlandırılmayacağını yüzlerine vurmak şarttır.

Beşinci saptama, “rekabetçi kur” bir tercih olamaz değildir; ama bu, faizleri düşürerek birkaç ayda dış ticaret dengesini sağlayıp oradan yola devam edilebilecek bir politika aracı değildir. Enflasyonist bir süreçte faizleri düşürüp milli parayı değersizleştirmeyi politika sanan akıl, beklemediği ölçekte bir döviz krizi-enflasyon-dolarizasyon sarmalıyla karşı karşıya kalmıştır. “Kur korumalı mevduat” gibi çok yüksek maliyetli birtakım çaresizlik araçlarının devreye sokulmak zorunda kalınışı da, bu hesapsızlığın ve bilgi açığının sonucudur. Bunun yanında, enflasyondaki artışların da dönüp tekrar kur artışlarını besleyeceğini görmek gerekiyor.

Bu konuda bir küçük alıştırma sunalım. TÜİK’in TÜFE verisini doğru kabul edelim ve TÜFE ile faiz ilişkisine bakalım. Ocak-Eylül 2020 döneminde Merkez Bankası faizi enflas-

yonun gerisindedir. Naci Ağbal'ın gelişiyle Kasım 2020- Mart 2021 arasında faizler enflasyonun üzerinde belirlenir (ortodoks politika). Mart 2021'de gelen Kavcıoğlu da bunu Hazi- ran'a kadar sürdürür. Temmuz- Eylül 2021'de enflasyon faizle- ri aşar. Buna rağmen Eylül'den itibaren faiz indirimleri yapılır. Böylece yeni bir döviz krizi patlatılır, TL-döviz kuru paritesi TL aleyhine gelişir. Tepe noktası 20 Aralık 2021'dedir.

Bir de TÜFE ile döviz kuru ilişkisi açısından bakalım. Ocak-Eylül 2021 döneminde TL %20 değer kaybederken Eylül'de yıllık enflasyon da bu düzeydedir. Başka deyişle, bu dönemde TL -dolar paritesi reel olarak sabit kalmıştır. Oysa Ağustos-Aralık 2021 döneminde TL %60 değer kaybederek dolar karşısında reel anlamda değersizleşmiştir. Yılın bütünü açısından bakıldığında TL'de değer kaybı %81'dir. TÜFE ise %36 olduğundan gene TL'nin reel değer kaybı söz konusudur. Ancak bu hesabı 2021 yılı için Yurtiçi ÜFE oranı (%79,89) veya ENAG'ın TÜFE'si (%82,81) veya en doğrusu Yurtdışı ÜFE oranı (%87,64) ile yapsaydık, aslında reel paritenin yılın bütünü açısından dahi korunduğunu görürdük. Başka deyiş- le, ihracatçı veya ihracata dönük sanayici açısından maliyet artışlarının (YD-ÜFE) kur artışlarının bile üzerinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, rekabetçi kur için 1 \$=13,5 TL şimdiden yetersiz kalmaktadır. Kaldı ki, Ocak 2022 için TÜFE'nin yüzde 45'in Yİ-ÜFE'nin de yüzde 90'ın üzerine çıkma olasılığı yüksektir. O halde TL'nin yeni değer kayıpları beklenmelidir. Sonuç olarak yüksek enflasyonun gelip yeni- den TL'nin değer kaybını tetikleyeceği görülüyor. Ve böylece sarmal, bir kısır döngü olarak kendini üretecektir. Dolayısıyla bu sarmaldan bu politikalarla çıkmak mümkün değildir.

Altıncı saptama veya bazı uyarılar: Eğer faizi anti-enf- lasyonist bir araç olarak kullanmazsanız döngü devam eder.

Giderek faizlerin etkisi de aşınır. Üçlü imkânsızlık da denilen dışa açık ekonomide faiz ve kurların ikisinin birden hedeflenilememesi meselesini AKP 4 yıldır zaman zaman tersinden uygulamakta ve başarısız olmaktadır. Buna rağmen ısrar edince de ne faize ne de kura egemen olabilmektedir. Son 4 aydır yaşanan adeta uygulamalı ders gibidir. Son 4 aya bakacak olursak, kurların kontrolden çıktığını görüyoruz. Ancak öbür taraftan Merkez Bankası politika faizini %14'e indirince piyasa faizlerini de peşinizden sürükleyemiyorsunuz. Hazinesin borçlanma faizleri bile %23'ün altına çekilemiyor ve bankalara çok yüksek faiz marjları bırakmış ve kolay kazanç yolları açmış oluyorsunuz. Sonuç itibariyle, buradan bir çözüm üretmek de mümkün değil.

İki konuda daha uyarı ya da hatırlatma yapmak uygun olabilir. Öncelikle, kur korumalı mevduatın başarısız olması, özellikle AKP sonrası bir iktidar açısından, iyi bir şeydir. Çünkü kur korumalı mevduatın çok başarılı olması durumunda, 1970'den 1980'lere miras kalan Döviz Çevirebilir Mevduat felaketinin daha büyük boyutlusuyla karşı karşıya kalınacaktır. Dolayısıyla bunun başarısız olması, sadece "AKP başaramadı aman ne iyi" üzerinden değil, gelecek iktidara devrilecek kötü miras bakımından da düşünülmelidir.

Bir diğer sorun, ihracat döviz gelirlerinin %25'inin TCMB'na zorunlu satışı uygulamasıdır ki 1999'dan sonra ilk kez olmaktadır. Bu uygulama kuşkusuz geçmiş kötü kararların bir sonucudur ve salt bu bakımdan bile eleştiri kapsamı dışında tutulamaz. Ama dikkat, TCMB rezervlerinin tamtakır olduğu bir ortamdan çıkış için uygulanabilecek bu tür kararları peşinen reddeden bir konuma düşmek, katıksız liberallerle aynı çizgiye gelmek anlamı taşır. Bugünkü muhalefet bile bu uygulamayı sürdürmek zorunda kalabilecektir. Dolayısıyla eleştirelim ama mahkum etmeyelim.

Son ve yedinci saptama, uygulanan politikaların gelir dağılımı, servet dağılımı, işsizlik ve mülksüzleşme süreçleri bakımından emekçilerin ve köylünün aleyhine sonuçlar ürettiği üzerinedir. Bu arada, Türkiye burjuvazisinin ulusal pazar kavgası veren milli bir sermaye sınıfı niteliği kazanamaması da Türkiye'nin çok ciddi bir sorunudur ve bu, AKP döneminde daha da öne çıkmıştır. Kamusal/ toplumsal varlıkların kendi çıkarları için kullanılmasına verdiği öncelik, büyük sermayenin iktidarlara iyi geçinme reflekslerini hep canlı tutmuştur. Bazı sermaye gruplarının sermayenin genel çıkarları aleyhine kayırılmasına veya tam tersine bazılarının iktidarın hedef tahtasına oturtulmasına (Aydın Doğan, Osman Kavala) sessiz kalması da bu niteliklerinin bir sonucu olmuştur. Dolayısıyla, böyle bir burjuvazinin anayasal normların savunulmasında, laiklik ve demokratikleşme mücadelesinde kararlı bir duruş sergilemesi hiçbir zaman söz konusu olmamıştır. Buna oldukça bel bağlayan çevreleri de bu konuda uyarmış olalım.

Sol Alternatif Üzerine

Peki, bütün bunların içinden sol alternatif dediğimiz çerçeve nasıl çizilebilir? Öncelikle yukarıda sıraladığımız kısıtlar aşılmasından AKP sonrası için dahi ümitvar olmanın zor olduğunu söyleyelim. Dolayısıyla, solun hedefi bugünkü ekonomik istikrarsızlık enkazını kaldırmakla sınırlı olamaz. Solun hedefi, faiz-kur-enflasyon göstergelerinin iyileştirilmesi döngüsüne hapsedilemez. Ancak, “bunlar sadece düzen partilerinin işidir, bizi ilgilendirmez” de denilemez. Çünkü, örneğin, enflasyon halkın üzerine yıkılan en ağır, en adaletsiz vergidir ve emekçinin yaşam gücünün emilmesi anlamına gelir. Buna mutlaka çare bulunmalıdır. Fakat solun çareleri sermaye iktidarının çarelerinden farklı olacaktır ve olmalıdır; asıl bunun üzerinde durmak gerekir. Peki nasıl?

Öncelikle başlangıç koşullarını düşünmemiz gerekiyor. Yani AKP'nin anayasadan başlayarak hukuki ve idari yapıda yol açtığı altüst oluşların mutlaka yeniden düzenlenmesi ve ciddi bir temizleme yapılması önemli bir hedeftir. Dolayısıyla, iktidar adayı muhalefetin doğru bir çizgide tutulması için sosyalist solun mutlaka çok etkili bir konumda olması gerekiyor. AKP dönemindeki üst kademe kadroların, sol perspektife sahip kadrolarca ikame edilmesi de sadece bundan sonraki iktidar seçeneğine bırakılmayacak bir meseledir. Yani bu mesele, odağı merkezde ama daha çok sağda olan mevcut iktidar seçeneğine bırakılmayacak şekilde solun müdahalesini gerektiriyor. Ayrıca, kamuda laiklik dışı uygulamaların derhal tasfiye edilmesi ve laik bir eğitim devriminin hemen başlatılması konusunda toplumsal tepkilerin örgütlenmesi gerekiyor.

Alternatif Bir Programın Çerçevesi

Şimdiye kadar söylenenlerin ışığında alternatif bir programın çerçevesi dokuz maddede sıralanabilir: Birincisi, sermaye hareketinin kontrol altına alınması, özellikle bazı iktisat ve maliye politikalarının daha bağımsız, daha müdahalesiz uygulanabilmesi bakımından önemli bir başlıktır. Başlangıçta çok istemerseniz de buna mecbur kalınabilir. İkincisi, Merkez Bankası'nın hedefleri arasına ekonomik kalkınmanın mutlaka koyulması gerekiyor. Üçüncüsü, erken sanayisizleşme sürecinin tersine çevrilmesi için kamunun öncülük yapması, dolayısıyla kamu yatırımlarının üretken sektörlerle ve enerjiye yoğunlaşmasını sağlamak gerekiyor. Dördüncüsü, KİT sektörünün yeniden oluşturulması, özelleştirmelerden geri dönülmesi gerekiyor. Beşincisi, yüksek teknolojiye geçiş ve eğitim politikalarında makas değişimi sağlanırken, yeni bir emek rejiminin de hazırlanması gerekiyor. İyi eğitilmiş, yüksek beceri-

li, yüksek ücretli, örgütlü bir emek sınıfının istihdamdaki payının giderek arttırılmasını hedeflememiz gerekiyor. Altıncısı, programın kaynak sorunlarının çözülmesi gerekiyor. Yedincisi, yolsuzlukla, işsizlikle, gelir-servet uçurumuyla kararlı mücadele gerekiyor. Sekizincisi, tarımda IMF-Dünya Bankası çıpalarının kaldırılması gerekiyor, özellikle de desteklerin sınırlandırılmasına yönelik olanların. Tarımsal desteklerin mutlaka tarımsal katma değerin en az üçte birine eşitlenerek yükseltilmesi gerekiyor. Tarımsal girdi üretiminde rol alacak KİT'lerin yeniden kurulması, kooperatifleşmenin etkin bir biçimde desteklenmesi, gıda egemenliğinin mutlaka hedeflenmesi gerekiyor. Son olarak, kamu gelir ve gider politikalarıyla ikincil bölüşüm ilişkilerini düzeltici yönde müdahale edilirken, programın finansmanına katkının da tasarlanması gerekiyor.

Programın Finansmanı ve Vergi/Gelir Dağılımına Müdahale

Peki, programın finansmanı ve vergi yükü dağılımı ile gelir dağılımının düzenlenmesinde hangi uygulama araçları kullanılabilir? Birincisi, sermayeyle ilgili olan vergi harcamalarının köklü biçimde ayıklanması gerekiyor.

İkincisi, gelir vergisinin ücret dışı gelirlere yüklenmesi sağlanmalıdır. Bunun için gelir vergisi üniter yapıya kavuşturulmalı, yani gelirlerin toplanarak artan oranlı tarifeye tâbi tutulması sağlanmalı ve böylece gelir vergisi bir ücret vergisi olmaktan çıkarılmalıdır. Bu, ciddi bir vergi reformu demektir ve sermayenin kolunun bükülmesi anlamını taşır.

Üçüncüsü, dolaylı vergilerin sistem içindeki payının mutlaka azaltılması gerekiyor. Dolaylı vergilerde özellikle emeğin tükettiği ürünler için çok daha düşük oranlar ya da sıfır oranlar uygulanmasının gözetilmesi gerekiyor.

Dördüncüsü, kurumlar vergisinin etkinleştirilmesi gerekiyor. Şu an, bankalar ve bazı büyük şirketler dışında çok az sayıda şirket gerçek anlamda kurumlar vergisi ödüyor.

Beşincisi, kentsel rant artışlarını kamuya mal etmek gerekiyor. Bu, yeni bir sermaye kazançları vergisinin ve taşınmaz değer artışı vergisinin getirilmesi gerektirir. Ama başka düzenekler de devreye sokulmalıdır.

Altıncısı, artan oranla yıllık bir nominal servet vergisi getirilmesi gerekiyor. Koşullar uygun olduğunda, programda bir kerelik bir gerçek servet vergisi uygulaması olanağı da bir kenara yazılmalıdır; bundan vazgeçmemek, böyle bir olasılık ortaya çıkarsa bunu kullanmak gerekir.

Yedincisi, kamu harcamalarının sağlık, eğitim, aile sigortası, sosyal destekler başta olmak üzere geniş halk kitlelerine yönlendirilmesi gerekiyor. Belki temel yurttaşlık geliri bunu izleyen aşamada düşünülebilir.

En nihayetinde, kamu personelinin gerçek bir toplu iş sözleşmesi hakkından yararlanmasını sağlamak gerekiyor. Bu da bütçedeki personel ödeneklerinde ciddi bir artış anlamına gelir ve finansman sorunlarıyla birlikte çözüme kavuşturulması gerekir.

Sonuç

Sonuç olarak ilk saptamamız, sosyalist solun artı hanesine yazılacak olan gelişmelerin son zamanlarda doğru bir yönde ilerliyor oluşudur. Bir kere sosyalist solun kendi arasında kısır çekişmelere girmemesini, birbiriyle uğraşmayı artık geride bırakmış olmasını önemli bir kazanım olarak görüyoruz. İkinci bir adımın da atıldığını, belirli toplumsal gelişmeler üzerinde ortak açıklamalar yapılabilme ve ortak pozisyonlar belirtebilme aşamasına gelindiğini saptıyoruz. Nihayet sol partiler ara-

sında bir sol odak oluşturmak üzere müzakereler sürdürülmesini de çok önemsiyoruz. Bu görüşmeler seçim öncesinde olduğu kadar seçim sonrasında da sürdürülebilmelidir. Özellikle seçim sonrasında restorasyon projesine karşı tek gerçek alternatifin sosyalist solun elinde olduğunu gösterebilmek, yeni örgütlenme ve kitle kazanma dinamikleri bakımından çok önemli olacaktır.

Sosyalist solun nicel gücünün zayıf ama nitel etkisinin güçlü olduğu bilinir. Ama nicel gücünün dahi görünürde yani seçim sonuçları bakımından düşük olması da gerçeği tam yansıtmıyor olabilir. En son Kadir Has Üniversitesi'nin yaptığı "2021 Türkiye Eğilimler Araştırması"na göre, Türkiye'de deneklerin %4,4'ü kendilerini siyasi yelpaze olarak sosyalist/komünist çizgide görüyorlar. Bu önemli, daha önce hiç ulaşamayan bir orandır. Daha önemlisi, "ikinci yakın hissedilen görüş nedir" sorusuna verilen yanıtlarda bu oranın %13,6'ya çıktığı görülmektedir. Acaba hangi düzen partilerinin tabanında kendini sosyalist/komünist görüşlere yakın hissedenler daha ağırlıklıdır? Bu araştırmanın diğer bölümlerine bakarak buna ancak dolaylı bir karşılık verilebilir sanıyoruz: "Kendini solda konumlandırıranların" oranı CHP seçmeninde %76,7 iken HDP seçmeninde yüzde %58,8 çıkmaktadır. Demek ki kendini solda konumlandırma bakımından CHP seçmeni HDP seçmenin açık ara önündedir.

Özetle, emekçi kesimlerin ne kapitalist sistemden ne onun neoliberal biçiminden ne de AKP'li versiyonundan bir beklentisi, bir umarı bulunmamaktadır. Tam da bu nedenle sosyalist hareketler ve sosyalist mücadele vazgeçilmezdir ve er geç kitlesini bulacaktır.

Ekonomik Kriz ve çözümler

Aziz Konukman

Sosyalist sol, bir başlangıç yapabileceği, somutlaştırıp ete kemiğe b r nd rebileceği bir çerçeveye sahip. Bu ereve benim de katılımcısı olduğum sol platformlarda hazırlanan raporlarda ve sunumlarda ortaya konmuştur. Üyesi bulunduğum Dayanışma Meclisi Ekonomi-Politik Komisyonu tarafından hazırlanan 24 Ekim 2020 tarihli “Yeni Bir Cumhuriyet’e Doğru: Ekonomi-Politik Raporu” bunlardan ilkidir.  kincisi, 8 Mayıs 2021 tarihinde SOL Parti’nin düzenlediği Bağımsızlık Konferansı’nda tarafımdan sunulan “Bağımsız Bir Ekonomiye Doğru Kamuculuk ve Planlama” başlıklı tebliğdir. Bu tebliğ önce  zet olarak 11 Temmuz 2021 tarihli BirGün Pazar’da yayımlanmış sonrasında Levent Hekim tarafından derlenen Ekim 2021 tarihli “Anti-Emperyalizm ve Bağımsızlık Fikri” başlıklı kitapta yer almıştır. Üçüncüsü,  yesi bulunduğum Ekonomide Demokrasi alışma Grubu tarafından 24 Haziran 2021’de düzenlenen Demokrasi Konferansı’nda sunulan “Demokratik Ekonomi Programını Yaratmak” başlıklı tebliğdir. Dördüncüsü “emek gelirlerini koruyacak bir rejim

gerek” başlığını taşıyan 21 Kasım 2021 tarihli BirGün Pazar’da yayımlanmış olan benimle yapılmış bir röportajdır. Dolayısıyla başka seçenek yok, mevcut durum dışında bir formül üretilemez, türü tespitler bu anlamda doğru değil.

Seçeneksizlik belki şöyle anlaşılabilir: Seçenek var ama mevcut rejimin içinde kalan, parlamento içindeki muhalefetle veya sosyalist solun dışındaki muhalefetle yeni bir seçenek mümkün değil. Yani seçenek yok ifadesinin doğru olduğu bir nokta varsa o da yıllar boyunca iktidarlar değişse de politikalarının hep aynı kalmasıyla anlatılabilir. İçinde belirli dönemlerde CHP ve DSP’nin de bulunduğu hükümetleri düşünelim. Kemal Derviş’in geldiği, on beş günde on beş yasanın çıktığı dönemler... Hepsi neoliberal politikaların gediklerini kapatma programlarıyla geldiler. Hiçbir dönemde neoliberal politikalarla hesaplaşma söz konusu değildi. Bugün de tartışma, AKP’nin liyakatsiz kadrolarının sistemi sürdürememesi üzerinden, muhalefetin daha sağlam kadrolarla sistem içerisinde nasıl bir restorasyona gideceği etrafında dönüyor. Deva Partisi’nden Gelecek Partisi’ne ve CHP’ye kadar herkes neoliberal paradigmaların içinden sistemi nasıl koruyabileceklerini anlatıyor.

Şili’de askeri diktatörlük altında uygulanan neoliberal politikalar, 24 Ocak Kararları ile Türkiye’de de uygulanmaya çalışıldı. Ancak bu kararların güçlü muhalefet yüzünden uygulanamayacağı anlaşıncı 12 Eylül darbesi yapıldı. Çünkü neoliberal politikalar ancak otoriter rejimlerde uygulanabilir. Darbe sonrasındaki süreçte de sivil hükümetler döneminde -ki yarısında koalisyon yoktu ve AKP tek başına iktidardır- otoriter 1980 Anayasası ile süreç devam etti. Sistem içinde AKP’nin otoriterleşmesi de, aynı 12 Eylül darbesinde olduğu gibi 24 Ocak Kararları’nın güvencesi niteliğindedir. 12 Eylül’le

hesaplaşma yalanıyla girilen 2010 Referandumu da bunun en önemli yapı taşıdır. Bu noktada, güçlendirilmiş parlamenter rejim tartışmalarının da altının boş olduğunu hatırlatmak gerekir. Reforme edilmeye çalışılan rejimin deforme olması kaçınılmazdır. 12 Eylül hukukunun yarattığı parlamentodan farklı bir sonuç beklenemez.

Bu çerçeveden bakıldığında bugüne kadar değişen siyasetlerin hep aynı iktisat politikalarını uyguladığını görürüz. Sosyal demokratlık iddiasındaki partiler de dahil, bütün düzen partilerinin tıkanıdığı nokta tam da burasıdır. Bu nedenle, düzen muhalefeti partilerinin iktidara gelmesi gayet mümkündür, ancak buralar toplumsal taleplerin karşılanacağı adresler olamaz.

Türkiye, IMF ve Dünya Bankası patentli Washington Uzlaşması programının 1980’li yıllardaki başarısızlığının ardından yine bu ikilinin geliştirdiği Post Washington Uzlaşması denilen programla sermayenin hegemonyası altına girdi.

1990’ların ortalarından itibaren şekillenmeye başlayan bu programa Yeni Washington Uzlaşması ya da Genişletilmiş Washington Uzlaşması da denilmektedir. Bu yeni yaklaşıma göre, devlet (hükümet) ve piyasalar ikame değil tamamlayıcılık ilişkisi içinde görülmeli, hükümetler piyasaların oluşturulmasına yardım eden kurumlar olarak ele alınmalıdır. Yani devletin, mikro aksaklıkları düzelterek, kurumsal önlemleri hayata geçirebilen bir aktör olması istenmektedir. Böylece, Washington Uzlaşması’nın deregülasyon (kuralsızlaştırma) ve minimal devlete dayalı anlayışından çark edilerek, devletin yeniden düzenleyici olduğu piyasa dostu devlet anlayışına geçilmiştir. Yeni işlevlerle donatılmış bu devletin yeni görev alanları ise şunlardan oluşmaktadır: Yönetişimin sağlanması, yeniden düzenleme çerçevesinde düzenleyici kuruluşların

oluşturulması, yolsuzlukla mücadele ve yoksullukla mücadeleye yeniden ilginin sağlanarak yoksulluğun azaltılması ve yönetilmesi. İşte ana akım literatürde “yönetişim” olarak da bilinen bu yaklaşım doğrultusunda neo-liberal otoriter devletin oluşumunun ikinci evresinde bir yandan devletin bütün kurumları neo-liberalleşirken (yasama, yürütme, yargının liberalleştirilmesi yoluyla Washington Uzlaşması evresinde ortaya çıkan devlet-içi çatışmaların önlenmesi amaçlanmıştır) öte yandan da söz konusu kurumlar sermayenin farklı kesimleriyle daha fazla iç içe geçmişlerdir. Bu bağlamda devletin düzenleyici rolünü vurgulayan ve neo-liberal dönüşümleri kurumsallaştırmaya çalışan “kurumsalcı” yaklaşımlar ön plana çıkmıştır. Bu yaklaşımda yönetişimin öne çıkarılmasının nedeni ise toplumlardaki sınıf gerçekliğinin örtülmesi istenmesidir. Bu kavram ayrıca yeni bir siyasal iktidar modelini tanımlıyor. Bu modelde yeni bir devlet ve toplum ilişkisi kurumsallaştırılıyor. Başta işçi sınıfı olmak üzere, diğer emekçi kesim ve kategorileri dışlanarak, bir bütün olarak toplumun geleceği sermaye sınıfının egemenliğine mutlak olarak teslim ediliyor. Yönetişim modelinin karar mekanizmasında üçlü bir katılımcılık söz konusudur. “Ekonominin siyasetten ayrıştırılması” gerekçesiyle siyasetçiler katılım mekanizmasının dışında tutulmaktadır. Üçlü katılımın aktörleri ise şunlardan oluşmaktadır: TÜSİAD, TESEV gibi sivil toplum kuruluşları (STK’lar), özel sektörün bizzat kendi temsilcileri ve bürokratlar.

İlki emek cephesinde “Sermaye Tabanlı Kuruluşlar” olarak adlandırılmaktadır. Çünkü STK’ların büyük bir çoğunluğu sermaye kesiminin katkıları ile oluşturulmuş kuruluşlardır ve dolayısıyla sermayeyi temsil etmektedirler. İkincisi, sermayeyi doğrudan temsil etmektedir. Üçüncüsü de, hükümetlerin

neo-liberal politika anlayışının bir sonucu olarak sermaye çevreleriyle sıkı fıkı olmaları nedeniyle sermayenin etki alanı içerisinde. Özellikle üst düzey bürokratlar ülke içi büyük sermaye guruplarının işbirliği içinde bulundukları uluslararası sermaye çevrelerince akredite edilmektedir. Nerede bir resmi karar alınsa, bir yasal düzenleme çalışmaları yapılsa bu üçlü yapıdan oluşan yönetim modeli geçerli olmaktadır. Ancak bu model, emek tabanlı kuruluşların (TMMOB, TTB, TÜRKİŞ, DİSK vb.) çoğu kez devre dışı kalması nedeniyle oldukça sorunlu ve iddiaların aksine hiç de demokratik değildir. Bu kuruluşlar bu oluşuma ya hiç çağrılmamakta ya da gerektiği durumlarda, konuyla doğrudan ilgili görülüyorlarsa “paydaş” olarak nitelendirilerek çağrılmaktadır. İlgili kuruluşların çağırılıp çağırılmama gereği ise hükümetler tarafından belirlenmektedir.

Dolayısıyla karar mekanizmasında üç koltuğun da sermayeye devredildiği bir yapı söz konusudur. Lenin’in Sovyet modeliyle ilgili meşhur sözünü hatırlayalım: “Tüm iktidar Sovyetler’e”. Burada da tüm iktidar sermayeye verilmiş durumda. Böylece katılımcılık sahteciliğiyle sermaye egemenliğindeki sınıflı toplum meşrulaştırılmaktadır.

Liyakatli bir sosyal demokrat parti iktidara gelse bile sermayenin bu hegemonyasını aşamaz. Farklı düzen partilerinin farklı programları olabilir ama Post Washington Uzlaşısı’nın inşa ettiği kalkınma paradigmasının dışına çıkamazlar. Buradan çıkabilecek tek siyasi güç, bağımsız bir iktisat politikası izleyecek sosyalist partilerin kendileridir.

Böylesi bağımsız bir politika da piyasacı mantıkla değil, örgütlü yapılarla sağlanabilir. Örneğin, en başta, merkezi planlı bir ekonomi şarttır. Bugün sistem, burjuvazinin talepleri doğrultusunda çalışan bir planlama örgütüne bile tahammül

edememiş, neoliberal piyasaların öngördüğü ölçüde planlama yapan bir örgütü bile tasfiye etmiştir. Bu nedenle, sosyalist solun eskisinden farklı olacak biçimde, yerel dengeleri dikkate alarak, bir planlama örgütünü yeniden merkezi hale getirmesi gerekir. Burada dikkate alınması gereken önemli bir konu, toplumsal cinsiyet eşitliği esaslarının gözetilmesi ve çevre dostu bir bütçe anlayışının benimsenmesidir. Ancak burada, Avrupa Birliği'nin şimdilerde gündeme getirdiği Yeşil Uzlaşma (Anlaşma) palavrasından bahsetmiyorum.

Bunların tümünün yolu öncelikle bir mıntıka temizliğinden geçer. Bu temizlik, mevzuattan yerleştirilen liyakatsız tüm kadrolara kadar her alanı kapsamalıdır. Bugüne kadar ne kadar tahribat yapıldıysa, nerelere hangi kadrolar yerleştirildiyse hepsinin bir gecede, bir kararnameyle temizlenmesi gerekir. Güçlü parlamenter rejim diyenlerin böyle bir arayışın içerisinde olacağını düşünmüyorum. Çünkü sermaye zaten bu tür kökten dönüşümlere kapalıdır. Düzen muhalefeti de sermayeden bağımsız hareket edemez ve böyle bir mıntıka temizliği yapamaz.

Dolayısıyla, bu sistemin yedeğini bulmak, yeni bir model yaratmak zor değil. Zaten sermaye de sistemin gediklerini her zaman yedekleriyle kapatır. Asıl olan kendi seçeneğimizin arkasında örgütlü ve istikrarlı bir toplumsal muhalefet gücü ile durabilmektir.

Peki sürdürülmesi giderek imkansızlaşan bu ekonomik modelden çıkış mümkün müdür? Bunun için ne yapılabilir? Öncelikle, Türkiye bir yol ayrımına girmelidir. Çıkış koşulları eskisinden daha elverişlidir. Yeter ki gerekli siyasi irade sergilenebilmiş olsun. Bu neoliberal sistemin özellikle salgın boyunca handikapları görüldü ve sistem büyük yara aldı. Ticarileştirilmiş sağlık hizmetlerindeki sıkıntılar kitleleri rahat-

sız etti, halk ayağa kalktı. Ama yine de restorasyona yönelik yeni araçlar devreye sokularak sıkıntılar aşılabildi. Örneğin İspanya'da ilk tedbir olarak özel hastaneler kısa süreliğine kamulaştırıldı. Niye kısa süreliğine olsun? Neden tamamen ve süresiz kamulaştırılmasın? Piyasacı anlayışın yerine kamucu bir anlayış neden egemen kılınmasın? Ne yazık ki, Türkiye'de bu bile yapılmadı, çünkü her türlü kazanım ve regülasyon güç dengeleri ve sınıf mücadelesi sonucu elde edilir. Bir şeyin kanuna, yönetmeliğe yazılması sınıf mücadelesinin sonucudur. Eğer emek bir bilek güreşi yapmadıysa, ciddi bir mücadeleye girmediyse hiç kimse emek lehine bir düzenleme yapmaz. Bu nedenle geçiş dönemi ve buna yönelik mücadele üzerine tartışırken bu dengeleri ve mücadelenin olanaklarını göz önünde bulundurarak gerçekçi öneriler yapmak mümkündür.

İlk önerimiz acilen yeni bir kur sistemine geçilmesidir. Sol açısından en doğru tavır emeğin gelirlerini koruyacak bir kur sistemini getirmek olmalıdır. Döviz patlamaları sonucunda emeğin mağdur edildiği bu mevcut yapıdan kurtulmak, kurun da öngörülebilir bir şekilde sürdürülebileceği bir yapıya geçmek gerekir. Yeni bir iktidar özellikle sol bir iktidar bunu iki şekilde yapabilir. İlk seçenekte sermaye hareketlerini kontrol altına alabilir. İkinci Dünya Savaşı sonrası çeşitli ülke deneyimleri sermaye kontrollerinin uzun dönemli amaçlara ulaşmak için başarıyla kullanılabileceğini göstermiştir. Gerçi o dönemde uluslararası finans hareketleri bugünkü boyutta değildi ve küreselleşme dediğimiz olgu söz konusu değildi. Şimdi ise Küresel Sistem dediğimiz yeni bir sistem var. Ancak bu yeni sistem de özellikle çevre ülkelerde sermaye hareketi kaynaklı krizlere ciddi bir zemin yaratmıştır. Dolayısıyla bugün yine sermaye kontrolleri hem sermaye akımlarının yol açtığı sorunların giderilmesi hem de istihdam ve gelir dağılı-

mı öncelikli politikaların önemli bir bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak uygulamaya konabilmesi kolay değildir. Çünkü bu tür bir politikaya başvurmak ciddi tepkiler alabilir ve bir direnmeyle karşılaşabilir. Uluslararası sermaye çevreleri Türkiye üzerinde büyük baskılar kurabilir. Ayrıca genellikle Türkiye’de büyüme sermaye hareketleriyle ilişkili olduğu için bunu yapmak kolay değildir. Bu tür bir politika ancak yeni bir ithal ikameci sanayileşme stratejisine dayalı, kamucu bir planla uygulanabilir. Bu ise ancak sosyalizme geçiş sürecinde mümkün olabilir.

İkinci seçenekte sermaye hareketlerinin serbest olduğu bugünkü durum korunabilir, sabit kur rejimine geçilerek kur hedeflenebilir ve Merkez Bankası’nın bağımsızlığına son verilerek bir para kurulu gibi işletilmesi önerilebilir. Bu para kurulu, döviz geldikçe para basan bir Merkez Bankası gibi işleyebilir. Böylece faizler piyasaya bırakılırken döviz kuru sabit tutulur. Çünkü, döviz kurunun sabit tutulduğu rejimlerin emek gelirlerinin korunmasında önemli payı vardır.

İkinci öneri, nominal servet vergisinin getirilmesi olabilir. Servet vergisini servetleri eriterek getiremeyiz, bu çok zor bir süreç olur. Çünkü bazı vergiler, kişileri vergiyi ödemek için servetini satmak zorunda bırakır. Örneğin 1940’lı yıllarda uygulanan Varlık Vergisi’nde asıl mağdurlar o servetlerin sahibi olan azınlıklar oldu. Gerçekten, reel bir servet vergisi ancak sosyalist bir rejimde mümkündür. Geçiş dönemlerinde ise nominal servet vergisi uygulanabilir. Burada, Hayri Kozanoğlu’nun da önerdiği gibi, bankalarda belirli bir mevduatın üzerinde olanlara uygulanacak bir işlem vergisi düşünülebilir. Bu artan oranlı küçük verginin uygulanması da çok basittir, yukarılara çıkıldıkça sabit oranlı yapılabilir.

Motorlu taşıtlar vergisi örneğine bakalım. Bunun nominal bir servet vergisi olması için lüks arabalardaki vergiye ağırlık verilmeli. Çünkü bugün arabalar bir ücret malı olarak görülmemelidir. Marx'ın meşhur ücret sepetini hatırlayalım. Bu sepet, sosyal yönden gerekli emek zamanının ihtiyaçlarını içerir. Örneğin buzdolabı, bilgisayar ya da araba emeğin ücretinin bir parçası olmalıdır.

Bir diğer öneri, bütün kamusal projelerin ve yatırımların toplum yararı ilkesine dayanarak tasarlanmasıdır. Örneğin elektrik ve enerji toplumsal mal olarak görülüp öyle üretilmeli ve yoksulların bunlara erişimi sağlanmalıdır. Bir diğer örnek ise, gerekli mal ve hizmet kalemlerinden %18 oranında alınan KDV'dir. Bunun %1'e düşürülmesi için Meclis'e önerge verildi, ancak muhatap bile alınmadı. CHP'nin bu önerenin arkasında durması gerekir. Sonuç olarak, mutlaka ve mutlaka temel mal ve hizmetler en düşük vergi oranında KDV'ye tabi tutulmalıdır.

Bunların yanında, ÖTV'nin kesinlikle tasfiye edilmesi gerekir. Temel ihtiyaçlardan alınan vergi, toplumsallaşmaya aykırıdır. Bu noktada, toplum yararı ile kamu yararı arasındaki farka değinmek faydalı olabilir. Toplum yararı, üstün kamu yararı anlamına gelir. Örnek verecek olursak, trafiği rahatlatmak bir otopark yapımı bildiğimiz kamu yararına hizmet eder. Ancak toplumsal yarar perspektifiyle bakıldığında, otopark yapmak yerine toplu taşıma olanakları geliştirilmelidir. Böylece bireysel otomobil kullanımı mümkün mertebe en aşağı çekilmiş ve fosil yataklara dayalı enerji üretimi azaltılmış olur.

Ayrıca, sadece fosil yakıtlara dayalı enerji arzını değil, enerji talebini de aşağı çekerek, yüksek büyüme fetişizminden uzaklaşılması gerekir. Emegi ve emek haklarını gözetken bir sosyal kalkınma hedeflenirken; düşük büyümeyi de göze alan,

(karbon vergisi ile) karbondioksit salınımını azaltan, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı ve katılımcı bir bütçenin uygulandığı ve bu kavramların içinin boşaltılmadığı yeni bir sistem üzerine düşünmeliyiz.

Gerçek Bir Kamuculuk İçin Yeni Cumhuriyet

Gamze Yücesan Özdemir

Hayat pahalılığı, enflasyon, işsizlik, borçluluk... Geniş halk kesimlerinin içinden geçmekte olduğu süreci biliyoruz. Birçoğumuz bunu gayet yakından deneyimliyoruz. Geniş halk kesimlerinin içinde bulunduğu bu durum, aslında bize şunu gösteriyor: Halk sınıflarında biriken bir öfke var. Sokak röportajlarına yansıyan, halk kesimlerine dokunulduğunda hissedilen bir öfke var. İtirazlar ve talepler var. Ama bunların yeteri kadar siyasallaşmadığını deneyimliyoruz. Bu noktada sosyalistlere önemli bir sorumluluk düşüyor, önemli bir varlık alanı açılıyor: Halk kesimlerinin içinden geçmekte olduğu bu zor günlerdeki öfkeyi, talebi onlarla birlikte örmek ve siyasallaştırmak zorunluluğu. Sosyalist solun, kendi siyasal taleplerini, teorisini gidip halk sınıflarına okumasını, anlatmasını değil; tam da onların içinden, onların öfkeleriyle, talepleriyle bir arada sesini yükseltmesini, varlığını konumlandırmasını söylüyoruz. İşte bu perspektiften baktığımızda kamusal dönüşüm aslında halk sınıflarının büyük öfkesini, büyük taleplerini bir araya getirebileceğimiz çok önemli bir hat. Kamusal

dönüşüm talebini yükseltmemiz, kamunun yeniden inşası talebini yükseltmemiz gerekiyor.

Kamusal dönüşüm tam da halk kesimlerinin içinde bulunduğu zorlu süreci aşabilecek, onların öfkesini, itirazını, talebini bir yere akıtabilecek bir siyasal program aslında. Bu tartışmayı dört kısa bölümde yapacağım. Birinci bölümde kamusal dönüşümün bütünselliğinin altını çizeceğim. Kamulaştırma, kamuculuk dediğimiz zaman bazen parçalı düşünebiliyoruz. Fabrikalarının kamulaştırılması ya da kamu hizmetleri, devletin kamu hizmeti vermesi gibi parçalı değerlendirebiliyoruz. Esas soru ise kamusal dönüşümü nasıl bir bütünsellik içinde düşünmeliyiz? Bu bize taleplerimizin de bütünsellik içinde olması imkanını verecek. İkinci bölümde kamunun çözülmesinin emekçiler üzerindeki etkilerine değineceğim. Sistematik olarak kamunun çözülmesi emekçiler üzerinde son yıllarda ne gibi etkiler yarattı? Dünya üzerinde kamunun çözülmesine karşı belli siyasal arayışlar var. Salgından önce başlayan ama salgınla birlikte iyice yükselen kamucu politikalar, kamuculukla ilgili siyasal tartışmalar var. Üçüncü bölümde, bu arayışları inceleyeceğim. Dördüncü bölümde ise; “bizim kamucu yolumuz” anlamında kamuculuğun yeniden inşası için neler söylenmeli, neyin üzerine siyaset kurulmalı konularına odaklanacağım.

Kamusal dönüşümün bütünselliğiyle başlayalım. Kamuculuk hayatın her alanına nüfuz eden bir bütünsellik içinde kavranmalıdır. Çalışma yaşamı da denilen üretim noktasında, kamuculuğun belli yansımaları var. Bu üretim noktası ise toplumun iktisadi, siyasi ve ideolojik yapılarının içine gömülüdür. Diğer bir deyişle çalışma yaşamı ve emekçilerin kendilerini yeniden ürettikleri tüm alanlar kamuculuğun düşünülmeli gereken alanlar. Tam da bu noktada kamuculuk

bir bireysel ve toplumsal varoluşa işaret ediyor. Bireyin hem çalışma yaşamında, hem çalışma yaşamının dışında gündelik hayatında kendisini değerli ya da değersiz hissetmesi, irade sahibi olup olamaması, kendisini bir yurttaş olarak konumlandırıp konumlandırılamaması tüm bunlar kamuculuğun bütünselliği içinde anlaşılabilir. Dolayısıyla kamuculuk, üretim noktası ve onu çevreleyen iktisadi, siyasi ve ideolojik yapılarla birlikte bireysel ve toplumsal varoluş olarak ele alınmalıdır.

Bugün kamunun çözülmesinin emekçiler üzerindeki etkileri nelerdir? Son dönemde ciddi bir işçileşme dalgasıyla karşı karşıyayız. Emekçilerin işçileşme dalgasıyla emek piyasasına fırlatılmayla karşı karşıyayız. Diğer yanda ise yeniden üretim alanlarında kamusal hizmetlerin olmaması ücret geliri hariç bir yaşam imkanını ortadan kaldırıyor. Kamunun çözülmesi işçilerde ücret gelirine tam bir bağımlılık yaratmış durumdadır. Emekçileri hayata bağlayan tek bağ ücret bağıdır. Bu işçileşme dalgası ise büyük bir işsizlik olarak deneyimlenmektedir.

Kamunun çözülmesini emekçi sınıflar güvencesizlik olarak deneyimliyor. Güvencesizlik denildiğinde ilk akla sosyal güvence, kayıt dışı çalışma geliyor. Fakat güvencesizlik birbirine içkin katmanlardan oluşan çok karmaşık bir olgudur. İstihdam güvencesizliği, yani yarı zamanlı çalışma, sözleşmeli çalışma, taşeron çalışma ve benzerleri. İş güvencesizliği, her an işten atılabilme. Gelir güvencesizliği, emekçilerin yarın bir gelirinin olup olmayacağını bilememesi. Sendikal güvencesizlik, emekçilerin arkasında güçlü bir örgütlülüğün olmaması. Demokratik güvencesizlik, sözün, itirazların ve taleplerin söylenebileceği mekan ve zamanların olmaması. Ve en büyük halka irade güvencesizliği. Emekçilerin yaşamı değiştirecek gücü artık kendinde bulamaması.

Emekçi halk kesimleri yeniden üretim alanlarında ise kamunun çözülmesini metalaşma olarak deneyimliyor. Eğitimin, sağlığın, barınmanın, sosyal güvenliğin piyasaya devredildiğini çok iyi biliyoruz. Kamunun çözülmesi, metalaşma dediğimiz bu. İşçi sınıfının kapitalizmdeki en büyük mücadelesi meta dışı alanlar yaratmak olmuştur. Yani piyasa işleyişinden ayrı alanlar yaratmak. Orada nefes alıp vermek. Son dönemde kamunun çözülmesiyle birlikte eğitimden sağlığa, sosyal güvenliğe tümüyle piyasa şiddetine terk edilmiş yaşamlar var.

Kamunun çözülmesinin bireysel ve toplumsal varoluşa etkisi ne diye baktığımızda, yurttaşın ve sosyal hakların ortadan kalktığını görüyoruz. Bireysel ve toplumsal varoluş alanlarında deneyimlenenler şunlar: intiharlar, çöküş, sözünü söyleyememe, içine kapanma, siyasete ulaşamama, nereye gideceği belli olmayan bir şiddet...Bütün bunlar aslında kamunun çözülmesinin emekçiler üzerindeki etkilerinin farklı veçheleri.

Kamuculuğun çözülmesiyle birlikte özellikle salgın döneminden önce başlayan ve salgın döneminde devam eden arayışlar var. Emeğe ve emekçilerin hayatına dair uluslararası örgütler, uluslararası sendikal konfederasyonlar üzerinden yükselen bazı talepler var. Onların programlarında şöyle tespitler yer alıyor: Güvencesizlik çok yoğun, yoksulluk var, çalışan yoksulluğu var. Ortaya çıkan manifestolarda müzakereci demokrasi talep ediliyor. Emekçilerin kendi taleplerini siyasal alana taşıyabileceği mekanizmalar, güvencesizliğin her boyutuyla ortadan kaldırılması, esnek çalışmanın düzenlenmesi, insan onuruna yaraşır, güvenceli işler talep ediliyor. İlk bakışta gayet insancıl ve iyi gözükken bu taleplerin çok ciddi bir sorunu var. Bütün bu talepler gerçek nedene hiç ışık tutmuyor. Piyasa işleyişi, sermayenin kâr hırsı, kapitalizmin kal-

binin emek sömürüsüyle atması gerçek nedenler ve bu gerçek nedenlere hiç değinilmiyor. Yani nedene değil sonuca odaklı bir yaklaşım. Dolayısıyla bu programlar piyasayla karşı karşıya gelmeyen, sol liberal programlar. İşçilerin hayat standartlarını ve ücretlerini yükseltmeye dönük sol bir tını taşıyıcılar da kapitalizmin işleyişini çözümleyen tespitleri ve analizleri yok. Bu anlamda bunları yapısal ilişkilere dokunmayan ama ahlaklı sesler olarak düşünebiliriz.

Diğer bir yaklaşım ise daha kamucu bir perspektife sahip. Kamucu perspektif derken bu yaklaşımda piyasayı ehlileştirilmeye dönük ve kamuyu var etmeye dönük politik önerileri var. Jeremy Corbyn, Bernie Sanders üzerinden ve Latin Amerika coğrafyasından yükselen kamuculuğu bu yaklaşım içinde değerlendirebiliriz. Vergi politikalarına müdahale etmeyi ve zenginlerden daha çok vergi almayı amaçlayan; kamusal sağlık hizmetlerinin ve kamusal eğitimin yaygınlaştırılmasına çalışan, kamu istihdamının artırılması ve özel sektör harici alternatif mülkiyet biçimlerinin oluşturulmasını amaçlayan görece bir sol program var. Bu yaklaşımda piyasa şiddeti karşıya alınmış durumda. Piyasa şiddetini ehlileştirecek kamucu politikalar olarak halka yönelik, halkın sağlığına, barınmasına, gelir dağılımındaki adaletsizliğe dönük politika önerileri görebiliyoruz.

Peki biz kamuculuğu toptan bir yeniden inşa olarak düşünüyorsak, bizim yolumuz ne olacak? Üretimden topluma, bireysel ve toplumsal varoluşa bir bütünlük içinde düşünüldüğünde bunun adı yeni bir cumhuriyet ve yeni bir yurttaşlık düşüncesidir. Bu bütünsellik içinde kamuculuk bir şey ifade edebilir. Ancak devrimci bir cumhuriyet, devrimci demokratik bir cumhuriyet, sosyal cumhuriyet, emekçilerin cumhuriyeti, yaşamı, üretim noktasından gündelik hayata, oradan top-

lumsal ve bireysel varoluşa kadar besleyebilir, filizlendirebilir. Dolayısıyla kamusal dönüşüme ve kamuculuğa bu ülkenin cumhuriyetini yeniden inşa edeceğimiz ve yeniden bir yurttaşlık tanımlayacağımız bir öngörüyle bakmalıyız.

İlk olarak hayatı üreten emekse, ki biz bunu salgında damarlarımıza kadar hissettik, şimdi bu emeğin kendi cumhuriyetini, kendi toplumunu kurma günüdür. Bu açık ve net olarak emekçilerle birlikte söylenmelidir. İkinci olarak toplumun örgütlenmesinde emekçilerin özgüveni çok değerlidir. Salgında filizlenen özgüven. O özgüven, “bu yaşamı biz üretiyorsak, bu hayatın örgütlenmesine de siyasal olarak biz talibiz” demektir. Üçüncü olarak, salgında çok daha iyi farkına vardığımız, çok önceden edilmiş kıymetli bir söz var: “Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre.” Salgın bize tam da bunun örgütlenmesini gösterdi. Herkes yeteneğinde ne varsa onu verdi, ihtiyacına göre aldı. Bunun tekrar var edilmesi önemlidir. Ve dördüncü olarak, planlama. Emekçilerin kendi yaşamlarını, çalışmalarını, eğitimlerini, sağlıklarını, kültürlerini planlayarak bir toplum ve bir cumhuriyet ufku yaratması. Yeni cumhuriyet ve bu cumhuriyetin çalışma hakkına sahip; eğitime, sağlığa ulaşabilen; iyi konutlarda barınan, kültürel ve sanatsal faaliyetlerini yürüten, toplumun gerçek bir parçası olan yeni yurttaşı. Yurttaşlık bugün sınıf siyasetinin örülebileceği önemli bir kavramdır. Çünkü bu talepler etnik, mezhepsel, kimliksel bölünmelerden değil, temel insani varoluştan kaynaklanan taleplerdir. Bu talepler; beslenmeden, her çocuğun her sabah bir bardak süt içmesinden başlayıp, kültür-sanat faaliyetlerine kadar uzanan bir bütünsellik içinde olmalıdır. Şu an yaşadığımız hayat adaletsiz, eşit olmayan ve berbat bir hayatsa önümüzdeki seçenek onun eşitsizliğini azaltmak, adaletsizliğini törpülemek değil, yaşadığımız hayatı başka bir hayatla değiştirmektir.

Kamusal Dönüşüm İçin Satır Başları

İlknur Başer

Herkese merhaba. Ben konuşmamı yaptığımız işbölümü, verilen süre doğrultusunda dört ana başlıkta irdelemeye çalışacağım. Cumhuriyetin ilk dönemlerindeki Türkiye'deki kamuculuğa kısaca bakmak.Türkiye'de kamuculuk mirası (60-70 planlama dönemlerindeki) kamuculuk birikimleri. 1980 sonrası kamuculuğun tasfiyesi, piyasalaştırma süreci. Türkiye'de sosyalist solun kamuculuk mücadelesi ve yarınlara devreden devrimci mirası üzerine konuşacağız. Yarınlara devreden bu miras üzerinden ipuçlarını başlıklar halinde birlikte çıkarmak için bir tartışma da açmaya çalışacağım.

Evet kamuculuk dünya siyasal tarihin gelişim sürecine baktığımızda kapitalizmin refah devleti döneminde Keynesen politikaların uygulandığı, fordist üretimin kitlesel üretimin fabrikalarda sürdüğü, işçi sınıfına-emekçilere (sosyalizmin tehdit olarak görülmesiyle de) bazı sosyal hakların; lojman-eğitim-sağlık-tatil vb. olanakların devlet eliyle ücretsiz olarak sunulduğu, işçi ücretlerinin yüksek tutularak satın alma gücünün de yükseltilmesiyle kapitalizmin krizinin aşılmaya çalışıldığı dönemi kapsıyor. Ve kapitalist sistem içerisindeki kamuculuk tartışmasıyla Türkiye'de de kamuculuk dene-

yimleri Cumhuriyet'in kuruluşuyla geliyor. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında savaştan yeni çıkmış ülke, nüfusu az, devlet kasasının neredeyse boş olduğu bir durumdadır. Anadolu'da yaşayan üretici köylülerin, halkın üzerinde vergi yükünün ağır olduğu bu dönem sahip olunan büyükbaş hayvan başına ve hanede yaşayan kişi başına yüksek vergilerin olduğu, bir dönemdir. Şubat 1923'de toplanan İzmir İktisat Kongresi'yle üretici köylü birliklerinden küçük kamucu öneriler geliyor. Tarımda üreticilere devlet desteği yapılması yönündeki öneriler İktisat Kongresi'nde gündeme gelir. Cumhuriyet'in kuruluşunda yeniden inşa edilmeye çalışılan bir ülkede yokluklarla boğuşulmaktadır. Şeker fabrikalarının kurulması bir ihtiyaç üzerine şekillenir. Savaş sonrası salgın hastalıklarla mücadele ve ishal vakalarının artışında çocuklara şekerli su vermek için şeker yokluğu yaşanıyor. Ve ilk şeker fabrikasının kuruluş hikayesi de böylelikle başlamış olur. Daha sonra ülkede fabrikaların dokuma-bez vb. artarda kuruluş dönemi yaşanır. Milli sermayenin oluşturulması süreci, şirketlerin kurulması yönünde desteklemelerle adımlar atılır. İşçiler için düzenlemelerin yapıldığı dönemler. 23 Eylül 1921 de 151 sayılı "Ereğli Havza-ı Fahmiye Maden Amalesinin Hukuna Müteallik Kanun" çıkarılır. Maden ocaklarında çalışan işçilerin insani çalıştırılma şartlarına yönelik olarak düzenlenen kanun çalışma hürriyeti, günlük mesai, asgari ücret, sosyal güvenlik, iş teftişi ve ceza-i müeyyideler konusunda önemli hükümler getirmekteydi. Bireysel iş ilişkilerini belirleyen Borçlar Kanunu 1926 yılında kabul edilir. 1930'da kabul edilen Umumi Hıfzısıhha Kanunu ile halkın sağlığının korunması amaçlanmıştır. Bu kanun çocuk ve kadınların çalışma şartlarına ilişkin getirdiği hükümlerle geniş kapsamlı sosyal politika tedbirlerini de içermektedir. 1932 yılında Halkevleri Cumhuriyet'in getirdiği değerlerin laik ve çağdaş bir toplum kurulması, örgütlenmesi

için halka anlatılması ve benimsetilmesi amacıyla kurulmuş ve ülkenin dört bir yanına yayılmıştır. Ve Köy Enstitülerinin kuruluş süreci. Köy enstitülerinin kuruluşu okuma-yazma seferberliğinin geliştirilmesi, kendi öğretmeninin, kendi sağlık memurunun yetiştirilmesi, köyle eğitimin iç içe geçirildiği dönemler. Bir aydınlanma süreci. Buralara çok girmeyeyim zaten bilinen bilgiler.

Planlamadan Neoliberalizme

1960-70'li yıllara geldiğimizde planlama dönemiyle karşılaşıyoruz. 5'er yıllık planlama dönemleri. Kaç öğretmen yetiştirileceği vb. planlamaların yapıldığı dönem olarak ele alınır. Sağlık alanında 1960'lı yıllarda Sosyalizasyon yasasını görüyoruz. Köylere, mahallelere nüfus ve bölge tabanlı olarak kurulan Sağlık Ocağı modeliyle karşılaşıyoruz. Sağlığa hastalık haliyle yaklaşmayan, sağlığı çevre sağlığı, barınma, beslenme vb. bütüncül yaklaşımla ele alan, aşılama, gebe-bebek takiplerinin hekim-ebe-sağlık memuru-çevre sağlığı teknisyeni ile ekip hizmetiyle yürütülen bu modelle ve köy okullarıyla beraber kamu hizmetlerinin ülkeye yayılarak örgütlenmesi sürecidir aynı zamanda. Tabii ki bu hizmetlerin finansmanı vergilerden oluşan genel bütçeden karşılanmaktaydı. Et-balık kurumunun kurulması, Seka.. Bu dönem Türkiye'de kamuculuğun parlama noktaları olarak görebiliriz.

1980'le birlikte neo-liberal politikalar hayata geçirilmeye başlanıyor. Zaten 12 Eylül darbesinin yapılma sebeplerinden olan neo-liberal politikaların uygulanması, 24 Ocak kararlarıyla hayata geçirilmeye başlandı. Tüm dünyada uygulanan "bırakınız yapsınlar" ve "bırakınız geçsinler" politikaları Özal'la birlikte hızlandı. 1980 öncesi devlet eliyle kurulan fabrikalar, kamu malları, KİT'lerin, kamu hizmetlerinin (eğitim, sağlık, sosyal hizmetler vb.) özelleştirme ve piyasalaştırılma

süreci toplumsal muhalefetin darbeyle bastırılmasıyla beraber hız kazandı. Bu süreçte imza atılan uluslararası anlaşmalar da var. Tahkim ve GATTS gibi anlaşmalar piyasalaştırma sürecinde önemli rol oynadı. Özellikle GATTS anlaşması tüm kamu hizmetlerinin ve kamu varlıklarının zincirleme şekilde su vb dahil ticarileştirilmesini düzenleyen anlaşmalardandır.

Tabi bu arada biz kamuyu sadece kamu hizmetleri olarak devlet eliyle yürütülen hizmetler olarak algılamıyoruz. Hizmeti üreten işçi sınıfı, emekçiler bu süreçte ne yaptılar? Bu özelleştirme ve piyasalaştırma sürecine nasıl müdahale ettiler? 1980 darbesiyle kapatılan sendikalar, dağıtılmaya çalışılan devrimci örgütlenmeler, toplumsal baskı abluka ortamı, 1990 lı yıllarda kabaran Zonguldak'tan başlayan Büyük Madenci Yürüyüşü'yle yerini mücadeleye bıraktı. Kamu emekçileri sendikaları konfederasyonunun devrimci dinamiklerle, özellikle bizim de devrimci kamu çalışanları olarak içinde yer aldığımız, fiili-meşru-militan ve kamu hizmetleri sürecini sadece emekçi boyutuyla değil, toplum boyutuyla da ele alan bir mücadele perspektifiyle yol alan KESK'in kuruluşu. Aslında partinin de kuruluş dönemi. Piyasalaştırma süreci, aşırı üretimin durdurulması, eğitim ve sağlığa bütçeden ayrılan kaynakların kısılması özel okul ve özel hastanelerin bütçeden kaynak aktarılarak palazlandırılması..

2002 yılından sonra AKP ile SSK ilaç fabrikasının kapatılması, üniversitelerin ticarileştirilmesi, yer altı-yer üstü kaynakları, enerji. Telekom, Tekel, Şeker fabrikaları, karayolları vb yerlerin özelleştirilmeleriyle hızlandırıldı. Hatta ticarileştirilme süreci AKP sonrası dönemde çeşitlendirildi, farklılaştırıldı. Kamu-özel ortaklığı modeli, taşeronlaştırmalarla devam eden süreçte emekçilerin istihdam ve ücret politikalarının da esnek, güvencesiz, parçalı istihdam modellerine geçildi. İşçileri güvencesizlikle, işsizlikle tehdit ederek sendikal

örgütlenmeyi de etkisizleştirme, parçalama politikaları yürü-tüldü. Tüm dünyadaki neo-liberalizmin ürettiği bu politikala-rı uygulayan AKP, halen son kalan kamu hizmetleri ve kamu varlıklarını şirketleştirme politikalarına hızla devam etmekte.

Sosyalist Sol ve Kamuculuk Mücadelesi

Bugün geldiğimiz süreçte her şeyin metalaştığı bir dö-ne-mi yaşıyoruz dedi Gamze. Evet hatta dikkat ve alginın dahi metalaştırıldığı süreçlerdeyiz. Teoriyi pratikten geliştiren, inşa eden bir anlayışa sahip olan bir hareket olarak da bizim geç-mişte üretilmiş bazı pratiklere hep birlikte bakmamız gereki-yor.

Türkiye de sosyalist solun kamuculuk miraslarından biri 15-16 Haziran direnişidir. Kamuculuğu tüm toplumun ve emekçilerin yönetime katılma süreçleri olarak görüyor, ka-munun her yerden inşası olarak okuyorsak, 15-16 Haziran di-renişi kamuculuk anlamında önemli bir direniştir. İşçi sınıfı-nın kısmen sendikaya rağmen (ki tarihini okumuşsunuzdur..) haklarını aradığı bunun için birleştiği ve dayanışmayı örgüt-lediği, kolektif bilinçle hareket ettiği bir direniş. İşçi sınıfı-nın kendi geleceğine sahip çıkmak, geleceğine dair getirilen düzenlemelere itiraz etmek, itirazının yerine yenisini koyma konusunda kararlı bir mücadele deneyimi.

Yeni Çeltek Yeraltı Maden-İş süreci. Yeni Çeltek'te inşa edilen yeni bir kamuculuk deneyimiyle karşılaşıyoruz. Sendi-kal anlamda yeni sayılabilecek bir anlayış da inşa edildi. İş-çiler sadece çalıştıkları sürede örgütlü olmuyor, örgütlülüğü gelmiş oldukları köylere, evlere yayıyorlardı. Yeni Çeltek'te iş yerinde sendikanın fikri olarak ortaya çıkan sonra sendikayı da aşan komite-konsey deneyimine rastlıyoruz. 10-15 işçiden oluşan komitelerin kurulması ve her komiteden birer kişinin katılımıyla konseylerin oluşturulması. Ve maden işçilerinin

desteğiyle şeker fabrikasında çalışan pancar yabacıları YA-BA-DER'de örgütlendi. Yörede işçi-köylü-gençlik dernekleri kuruldu. Politik bir örgütlenme sürecinin çıktısı olan bu örgütlenmeler halkın sorunlarıyla iç içe çözümler üreten bir şekilde işledi. Şirketin madeni kapatma söylemi sonrasında yabancı sermayeye devredilmeye kalkılması üzerine, işçiler işletmeye el koydular. Sendikal örgütlenmenin dışına çıkan, grev ve lokavt kavramlarını aşan işgal, işçilerin “üreten biziz yöneten de biz” olacağız şiarının nüvesini ortaya koymasındır. Üretim-yönetime müdahale eden, karaborsa ve mafya dönemi olmasına rağmen çıkan ürünün satış ve tanıtımını, örgütlülüğünü de yürüten bir deneyimdir Yeni Çeltik. Yörede yaşayan halkın da karar sürecine katıldığı bir yönetimin-kamuculuğun nüvesi. Bu deneyim bize nasıl bir kamuculuk sorusunda önemli bir cevap sunuyor. Üretimin-yönetimin kollektif olarak yürütüldüğü bir kamu.

Fatsa ve direniş komiteleri de önemli deneyimlerdir. Faşizm karşı mücadele için bölgede yaşayan her görüşten insanla birlikte kurulmuş olan komiteler. Ancak tek işlevi faşizm karşı mücadele olmayan, o bölgenin, yörenin ihtiyacının birlikte tespit edilip, birlikte çözüm üretildiği, örgütlendiği, halkın kendi kendini yönetme kapasitesinin geliştirilmesi anlamında çok önemlidir. Belediyenin kazanılmasıyla taçlanan, söz ve kararın halkta olduğu bir yerel yönetimin, kamuculuğun inşasında yol göstericiliği halen devam etmektedir Fatsa'nın. Bu deneyimler çoğaltılabilir.

1980 sonrası ise KESK içinde bir dizi deneyimler de karşılıyoruz. Örneğin; SES'in inşa etmeye çalıştığı sağlık hakkı meclislerinin, iş yerlerinde statü farkı olmadan, sendikali-sendikası tüm çalışanların katılarak ortak karar alma süreçleri. Bu meclislerin halkın katılımıyla örgütlenmeye çalışılması. Ya da taşeron şirket aracılığı ile çalışan güvencesizlerle, güven-

celilerin ortak örgütlenmeye çalışılması çabaları. İşyerlerinde iktidarın-idarenin politikalarına karşı isyan hareketlerinin gelişmesi, grevlerin örgütlenmesi, yeniyi isteme-inşa etme hareketleri.. KESK'in kuruluş sürecinde hem fiili, hem meşru, hem militan, hem kolektif hem de işyerlerinde söz ve karar süreçlerini ortak işletme pratiklerinin yaşandığı örnekler görüyoruz. Her ne kadar KESK'in yıllar içinde bugün geldiği aşama farklı boyutlara ulaştıysa da bu konuya girmeden pozitif deneyimlerden yarına neler kaldığını çıkarabiliriz. Tekel direnişi, gezi direnişi de kamucu modellerin nüvelerin inşa edildiği deneyimlerdir.

Bu deneyimlerden de yola çıkarak, kamuculuk tartışmalarında ipuçları nelerdir;

-Bizden alınan-çalınan tüm hizmetlerin tüm kamu varlıklarının, değerlerin tekrar geri alınması, ele geçirilmesi.

-Geri alındıktan sonra emekçilerin ve halkın söz ve karar süreçlerine katıldığı, kolektif, ihtiyaçların yerelden belirlendiği, demokratik planlama ile örgütlendiği, eşit bir şekilde-ücretsiz ihtiyaca göre dağıtıldığı bir kamuculuk.

-Birey odaklı değil, toplum odaklı bir kamuculuk. Elbette ki bireyin ihtiyaçlarını göz ardı etmeyen, bireyin özgürce yaratıcı kapasitesini açığa çıkardığı mekanizmaları da geliştiren ancak toplum odaklı, dayanışmacı kamu.

-Emekçi ve sınıf kültürünün, toplumun, yaşamın her noktasında inşa edildiği kamu.

-Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılarak, kadınların bedenleriyle, kimliğiyle eşit olarak her alanda var olduğu, bakım hizmetleri ve ev işlerinin toplumsallaştığı bir kamu.

Bütün bu bahsettiğim maddeleri tabi ki üretim ilişkilerinde devrim niteliğinde değişim ve dönüşümle gerçekleşeceğini unutmadan irdelememiz gerekir. Ancak bugünden yaşamın içinde düşlediğimiz kamunun nüvelerini örgütlememiz

mümkün.

Aslında kamuculuk, başka bir toplumsal yaşamın yeniden örgütlenmesidir. Yani kamuculuk; eşit, özgür, laik, halkın söz ve karar süreçlerine katıldığı bütünsel bir yaklaşımın örgütlenmesinin kendisidir.

Bugün neo-liberalizmin de etkisiyle bireyciliğin köpürtüldüğü, toplumsal mücadelelerin bütünlüklü olarak, politikleserek yol yürümediği, iktidar perspektifinin kaybettirilmeye çalışıldığı bir dönemdeyiz. Bu dönemde toplumsal mücadelelerin siyasetten arındırılmış olması gerektiğine yönelik hakim bir ideolojik hegemonya yaratılmaya çalışılıyor. Bunu her alanda yaşıyoruz. Örneğin; ekoloji mücadelesinin kendisi de sınıfsal, anti-emperyalist ve siyasal bir perspektife sahip olmasına rağmen basit bir çevrecilik hareketine indirgenmeye çalışılıyor. Aynı durum sendikal mücadelelerde de karşımıza çıkıyor. Açığa çıkan her mücadele bir sivil toplumcu yaklaşımla ele alınmaya, politik bir perspektiften koparılmaya çalışılıyor. Bugün yürüteceğimiz her mücadelenin politik, ideolojik bir arka planı olması gerekiyor. Aynı zamanda mücadeleye katılan her emekçinin, bireyin mücadele sonucunda özgüveninin- örgütlenme kapasitesinin gelişmesi gerekiyor. Bugün, siyasetin toplumun her alanında halkın içinde, halkın sözü ve talepleriyle kolektif örgütlenmesi, siyasetin toplumsallaşması önemli görevlerdendir. Devrim niteliğindeki değişimi; halkın söz-karar süreçlerine katıldığı deneyimleri iş yerlerinde, okullarda, mahallelerde çoğaltarak, başka bir yaşamı, sol kültürün inşasını bugünden örgütleyerek gerçekleştirebiliriz. Ütopyalarımızı gerçeklik haline dönüştürecekimize olan inancımla...

Kurucu Güç Olarak Halk ve Devrimci Siyaset

Halkın Kurucu Gücü ve Devrimcilik

Necmi Erdogan

Devrimci bir seçenekten söz ettiğimiz zaman, aslında devrimci bir halk hareketinin yaratılmasından söz ediyoruz. Öncelikle bir hikaye ile başlamak istiyorum. 2001 krizi sonrasında yoksullukla ilgili bir araştırma yapıyorduk, Ankara’da da yaptık. Sosyal Hizmetler’den aynı yardım alan bir aile vardı, onları bulduk. Mamak’ta Tuzluca’yır civarında oturan, küçük bir bebekleri olan bir aile. Tanışmamızdan yarım saat sonra kadın ağlayarak beslemekte zorlandığı çocuğunu öldürmeyi aklından geçirdiğini söyledi. Bir annenin kendi çocuğunu boğmayı aklından geçirmesi vahim bir de bunu ağlayarak dillendirmesi bir başka vehamet olmalı. Memlekette aslında sıklıkla karşılaşılabileceğimiz bir tablo bu. Tam mülakat biterken adam “Dev-Genç’liler olsaydı” gibi yarım ağız bir cümle etti. Tuzluca’yır’da tabi, beklenebilir ama yine de anlayamadım önce, tabii sonra biraz daha sohbet ettik. 12 Eylül öncesinde Devrimci Yol hareketine bir şekilde dahil olmuş, hatta birkaç ay cezaevinde kalmış bir insan. Benim yaptığım yoksulluk araştırmasının doğrudan muhatabı olan eski bir Devrimci

Yolcu. Bu hikayeyi konuşmama da temel oluşturacak halkla sol arasındaki ilişkiyi konu alan Kayıp Halk yazısına atıf yapmak için anlattım.

Hareketin Halk İle Bağı

Halkla sol arasında kurulması gereken bir bağ var ancak kurulamayan bir bağ da bu. Burada bir hatırlatmaya gerek var. 1970’lerde pavyon fedailerini dahi devrimcileştiren bir bağdan, bir hareketten söz ediyoruz. Bu kesimlerin örgütlenmesinin hiç de kolay olmadığı tahmin edilebilir, hatta örgütlendikleri durumlar tehlikeli de bulunabilir siyasal yönelimleri itibariyle. Tam da bu çerçevede Türkiye solunun tarihini düşündüğümüzde onun bir kitle hareketi olarak, bir halk hareketi olarak ortaya çıkması esasen 60’larda başlayan ve karakterini büyük ölçüde 70’lerde kazanan bir gelişme gösteriyor. 60’lar öncesinde de kuşkusuz hareketler var ama bunların bir halk hareketi tarihi olduğu söylemek mümkün değil. Bu süreçte, solun, sosyalizmin bir halk hareketi olarak ortaya çıkması ve halk kitlelerinin böyle bir harekete dahil olması önemli eşiklerden geçerek gerçekleşiyor. O hareketin şekillenmesi açısından da günümüzde devrimci halk hareketinin tasavvur edilmesi, yaratılması bakımından dönüp bakılması gereken yönleri var.

Şimdi biraz önceki noktaya dönersem bu istisnai bir durum mu? Hayır değil! Gene o tarihe baktığımızda, hareketin bir gençlik hareketiyle sınırlı olmadığı aşıkardır. Böyle bir halk hareketinin nasıl ortaya çıktığını anlamak konusunda birbirinden çok farklı örnekler verebiliriz. Böyle bir halk hareketi nasıl ortaya çıkmıştır? Bu hareketin bilirsiniz “Baleti” vardır, Balet Aydın. Bu hareketin ilk opera sanatçısı olan bir ailenin kızı olan mensubu vardır. Küçük burjuva hayatları açısından

düşünebilecek bu kesimin yanında harekete tütün köylerinin pehlivanlık yaparak para kazanmış çocukları da dahil olmuştur. Daha da devam ettirerek söyleyelim. 12 Eylül'den sonra Bent deresindeki kadınların iki ay boyunca devrimcileri sakladığı bir ilişki vardır. Dolayısıyla belirli bir tarihsel dönemde halk kitlelerinin içinde her ne varsa onun içinde hangi kesimler varsa oralara nüfuz edebilmiş, oralarda örgütlenmiş bir hareketten söz ediyoruz. Bunu bugün açısından da düşünmek durumundayız.

Merih Cemil Taymaz, yıllar önce yazdığı bir yazıda Devrimci Yol hareketiyle gecekondu arasında bir bağ kurmuştu. Bir mekan olarak gecekondu mahalleleri ile onların örgütlenişi, düzeni ve mimarisi açısından ilişki kuran bir değerlendirmeydi. Gecekondu tipi yapılaşmanın kendisinin aslında Türkiye halkının kentleşme, proleterleşme, göç süreçlerine adapte olmasının, bunlara eklenmesinin bir yolu, tarzı olarak ortaya çıkması olarak düşünmeliyiz. Mevcut topraklara göre de şekil alan ona da kendini uyduran öyle olduğu ölçüde sahiden de ayakları toprağa basan bir niteliği sahip bir hareket. Şimdi de mekanlar terimlerle düşünmeliyiz ki biliyorsunuz kentsel dönüşüm var. Birçok alan zaten dönüştürülmüş durumda.

Günümüzün bir devrimci halk hareketinin bir mekansal karşılığı var mı? Böyle bir karşılık olacaksa orası TOKİ konutları olacak. Tam da oraya uygun, oraya denk. Onların bizzatı dahil oldukları bir hareket olarak örgütlenmekten söz etmemiz gerekecek. Bu çerçevede geriye dönecek olursak eğer Sedat Göçmen'in Karadeniz devrimci hareket deneyimini anlattığı Fırtınalı Denizin Yolcuları kitabında doğrudan söz etmediği bir nokta var. Kitaba ilişkin bir sohbette aktarmıştı bana. Devrimcilerin o süreçlerde İmam Hatip okullarında etkin olduklarını anlatıyordu. Günümüz açısından bakıldığında

da alt sınıfların çocuklarının büyük bir çoğunluğunun İmam Hatiplere mahkum edildiğini biliyoruz. Evet, bu sözünü ettiğimiz var olma biçimleri zor olabilir ama tam da alt sınıfların ve onların dünyasında her ne varsa oraya hitap eden ve orada kendini üretebilen, var edebilen bir hareket olmaktan söz ediyoruz.

Kültürel Bağların Etkisi

Bir halk hareketinin ortaya çıkarılması, bu bağın yeniden kurulması ama bunun dışarıdan bir ilişki, temas olarak değil bir organik ilişki olarak geliştirilmesinin yeni yollarını bulmak gerekir. Bu noktada hatırlamamız gereken bir örnek daha var, yine gecekonduya dönelim. Devrimci Yol hareketi dışsal bir ilişki kurmamıştır, dışarıdan gidenler elbette olmuştur ama ilişki dışsal olmamıştır. Devrimci hareketin önderlerinden Ali Başpınar'ı düşünün, bir gecekondu çocuğudur nihayetinde. Dolayısıyla doğrudan alt sınıfların, halkın yaşadığı mekanlardan çıkan, onların bizatihi yarattıkları, onların eseri olan bir hareketten söz ediyoruz. Şimdi tam da bu çerçevede aslında hesaba katmamız gereken bir nokta var. Türkiye halkının geleneklerini, kültürel geleneklerini, büyük ölçüde İslamcı, muhafazakar vesaire bir eksende düşünüyoruz. Ama biliyoruz ki kültürel gelenekler sabahdan akşama değişmez, kolay değişmez. Değiştirdiği durumlarda bile hala eskisinin izlerini, etkilerini taşır. Şimdi Türkiye halkının kültürel geleneğiyle sol ve sosyalizm arasında bir doku uyumsuzluğu mı vardır? Tarihsel olarak bunu söyleyemeyiz. Yani hakim, muhafazakar, İslamcı, vesaire bir eğilimden söz etmek gerekir elbette. Bunun bugün itibarıyla hakim olduğundan da söz etmek mümkün ama öte yandan da o kültürel geleneklerin içinde güçlü bir sol damardan da söz etmek gerekir.

“Kayıp Halk” yazısında bir sandıktan söz etmiştim. Bu Yeni Çeltek’li bir kadının hikayesinde, öldüğünde tabutun üzerine serilmek için sardığında Devrimci Yol bayrağı saklayan yaşlı kadının hikayesi. Bir başka örnek de Çakırcalı Efe’nin çarığını sandığında saklayan kadının hikayesiydi. Ama yalnızca bunlar da değil, konar göçerlerin tarihine bakarsanız da orada da kadınların çeyiz sandığında bir şey taşıdığını görürsünüz. Yüz yıl öncesine kadar varan bir eğilimden söz ediyoruz. Kadınlar sandıklarında sakladıkları feraceyi dışarı çıkarıp taktığı zaman kocasının hiç söz hakkı olmaksızın, kocasını boşanmış anlamına geliyordu. Kocasının hiçbir söz hakkı bile yoktur. Şimdi yaşadığımız tarihsel, toplumsal, kültürel dönüşümleri düşünürken bunları da hesaba katmak durumundayız. Bunların bugün itibarıyla bir anlamının olmadığını düşünebiliriz. Ama tam da aynı zamanda siyasal, kültürel bir bilinç dışında bunların hala etkili olduklarını söylemek mümkün. Ama yalnızca bunlar değil. Cumhuriyet tarihi ile iyi kötü şu ya da bu biçimde kendini var eden demokratik yurttaşlık bilincinin şu ya da bu ölçüde geliştiğini biliyoruz. Bunlar öyle kolayca yok edilebilir şeyler değildir. Tam da aslında üzerine yükselebileceğimiz bir siyasal, kültürel gelenekten söz etmek pekala mümkün.

Hareketin Yeniden Kuruluşu

Tam da orada bir yalıtılmanın, bireyselleşmenin, ayrışmanın yaşandığı koşullar. O koşullar aslında gecekondu da kendini var eden şey. Bugünün apartman hayatını yalıtılmışlığını TOKİ’leri bile orada öyle düşünebilirsiniz. Ondan farklı olarak. Bir kolektifliğin hayatı, imecenin hayatı Bakın biraz önceki bağlamda kayıt belgeselini düşünün. Orada bir Uşak’ın bir köyünde kurulan toplumsallığı ve ortaklığın kendisini dü-

şünelim. Veya şimdinin arsız İslamcılığının o gösterişçi tüketimini zenginliğini gösterip durmasını ben çocukken hakikaten yeni çıkmış bir meyveyle sokağa çıkamazdınız bu ülkede. Ben öyle büyüdüm. Şimdi tam da burada aslında bütün bunların silindiği, unutulduğu bir tablodan söz etmiyoruz. Bütün bunların işaret ettiği bence bir nokta var ki, böyle eşitlikçi bir damar ve toplumsal sınıfsal farkların, hiyerarşinin, sömürünün içe sindirilemediği benimsenmek zorunda kalsa bile, bunlara dönük en azından bir gücenmenin, bir isyan değilse bile, gücenme duygusunun bu topraklarda hala yerleşik olduğunu söylemek mümkün. Bütün bunlar bir devrimci hareketin yaratılması açısından önemli imkanlar sunuyor. Gramsci, tam da bu çerçevede “alt sınıflar anlayışlarını yavaş değiştirirler, sağ biçimleriyle değil daima heterojen ve tuhaf biçimleriyle kabul etmek anlamında değiştirirler” der. Şimdi tam da bu açıdan büyük ölçüde çelişkiler var. Birbirlerinden farklı zihniyetlerin iç içe geçtiği, yan yana durabildiği bir çelişkiler yumağından söz ediyoruz. Bu da böyle bir hareketin tam da eleştirel muhalif unsurların üzerine yeniden kurulması ve aynı zamanda onu yeniden işlenmesi noktasında gelişeceğini söyleyebiliriz. 70’le baktığımızda Türkiye solunun Türkiye halkının geleneklerini kendine yeniden eklemelerimizi sökmek mümkün. Bugün de aslında ihtiyacımız olan o.

Kitlelerin Rengi

Neden söz ediyorum? İmaj olarak düşünün. Bugün itibarıyla aslında bize ters gelebilecek ya da ters geldiği düşünülen imajlar da çıkıyor karşımıza. Özellikle 12 Eylül’den sonra üretilen bir söylemden söz etmemiz mümkün. Nedir devrimci tipi? İşte “bacı kültürü”, “delikanlılık” bir tür “feodalizm”, “şeflere itaat” üzerinden negatif bir imajın üretildiğini görürüz.

Banan sorarsanız tam da burada bir halk hareketinin ister istemez kitlelerin rengini bürünme zorunluluğu var. Aksi düşünöldüğü bir halk hareketinden, bir kitle hareketinden söz etmek pek de mümkün olmaz. Bu niteliğı gösteremeyen başka hareketlerden de söz etmek mümkün. Türkiye'nin daha köklü siyasi geleneklerine, mesela TKP'ye bakınca tabanda böyle bir tablodan söz etmek mümkün değildir. Kitlesellik bir yanıyla kitlelerin harekete rengini vermesidir ama aynı zamanda dönüşmesidir de. Bu basitçe "halkın geri duygularının beslenmesi" değil, aksine orada kurulacak bağ aynı zamanda bunun da eleştirisi olmak zorunda olmasıdır.

Gene dönelim geriye. Nelerle, hangi imajlarla karşılaşırız? İşte grev olur, davul olur, zurna olur, halay olur. Bunlar bir dönemin işçi hareketinin ritüelleri öyle değil mi? Şimdi bugün düşünmemiz gereken şey bunun bugün bir karşılığı var mı? Hala olduğunu söyleyebiliriz. Ama bugün gidin Sincan'a rap yapan çocuklar var. Dolayısıyla bugün bir devrimci halk hareketinden söz ediyor isek, sahiden de o çocukların diliyle de aynı zamanda konuşan, konuşabilen bir hareket olmak durumunda.

Bir halk hareketinden söz ediyorum ama o halk hareketine hangi kesimlerin nasıl dahil olacağı, nasıl damga vuracağı da konjonktürün de etkili olabildiğı imkanlara bağılı bir özellik gösteriyor. Halktan söz ettiğimizde bir heterojenlikten de söz ediyoruz. Halkın yoksulluğundan, mutlak yoksulluktan söz ediyoruz öte yandan bir halk hareketinin dinamiklerinin neler olabileceğı üzerine de düşünmeliyiz. Anıl Aba, Kamusalılık sunumundan kamu işçilerine bakabiliriz mesela. Tarihsel olarak değerdendirdiğimizde kamu sektörü işçileri sosyalist mücadele açısından çok geride kalmıştır. Hatta o dönem içinde örgütlenmenin en geri olduğu noktalar olduğunu da söy-

lemek mümkün. Kamu sektörü işçiliğinin kendisi neredeyse bir işçi aristokrasisi türünden bir üstün statü olarak ortaya çıkıyor. Dolayısıyla öyle bir hareket yaratma iddiasındaki siyasi iradenin bunun da hesaba katması gerekir. Bir başka açıdan da Hayri Kozanoğlu'nun sunumunda vurgu yaptığı beyaz yakalılar üzerine de düşünmek gerekiyor. Beyaz yakalıların durumu çok daha elverişli olabilir. Zira bu kesim güvencesizliğin envai çeşidini yaşıyor. O zaman bir kitle hareketinin bu güvencesiz kesimler ve onların aslında güçlenen değiştirme ve örgütlenme çabasıyla nasıl birleşeceğini değerlendirmesi gerekiyor.

Devrimci İrade İhtiyacı

Bu çerçevede biraz önce de örnek verdiğim kendi sözünü söylemek isteyen, bunu mesajla TikTok'ta ya da başka bir ortamda gerçekleştiren Sincan'ın o çocuklarına bakmak gerekir. Kendi sözünü söyleme isteğinin devrimci hareket için nasıl uygun bir zemin olduğu açık. Mutlak olarak öyle bir yola gideceğini söylemesek, düşünmesek de nihayetinde bizim sloganımız söz halka, yetki halka, karar halka, iktidar halka ise tam da buralarda böyle dinamikler çıkıyor karşımıza. Muhtelif biçimleriyle o sözü söylemeye çalışan, kendi sözünü ortaya koymayan çalışan insanlar. Nihayetinde buradan baktığımızda başında bir efendi, bir otorite isteyen değil kendi hayatının sahibi olmak isteyen bir genç kuşak. Şimdi bu açıdan nesnel bir çelişkiden söz etmemiz gerekiyor.

Türkiye açısından o nesnel çelişki nedir? Bir yanda Sultan'ın iradesine tabi olmayı, kullanmayı, tebalaşmayı isteyen bir hal bir başka taraftan da tam da biraz önce sözünü ettiğim üzere kendi sözünü söylemek, kendi hayatı hakkında karar vermek isteyen insanlardan söz ediyoruz. Bunun

bizim açımızdan, özellikle gençlik açısından bir karşılığı olduğunu söyleyebiliriz. Sol, sosyalist fikirlere sahip olsa dahi örgütlenmekten kaçınan yaygın bir tavır aşıkâr bence. Bir iradeye kendini teslim ediyormuş gibi olmayı istemeyen bir tavır söz konusu. Bu bir tür merkezîsizlik, kendi sloganın kendisini üreten bir tür kendiliğinden ve yatay inisiyatifleri gerçekleştirmeye yönelmiş bir eğilim. Bu da bize tepkilerin, örgütlenme eğilimlerinin eş güdümünü sağlayacak, birbirine besleyecek ve bir biçimde düzenleyecek merkezi, devrimci bir kolektif iradenin yaratılması ihtiyacını ortaya koyuyor.

Bunun için sol açısından uygun bir zemin var. Yeni Çeltek'i bunun üzerinden düşünebiliriz. Hayatında kürsüye çıkmamış, konuşmamış madencilerin konuştuğu bir durumdan söz ediyoruz. Yalnızca eşit paylaşmanın ötesinde insan olarak sözü dinlenmek, saygı duyulmak ve kendi iradesini ortaya koymak tam da burada gerçekleşen şey. Bu aynı zamanda sadece bir iş yeri örgütlenmesinin de ötesine geçerek yörenin kömürünün nasıl dağıtılacağını planlayan bir organizasyon. Bunu isterseniz Fatsa'ya taşıyın. Söz halka sloganın gerçekleştiği bir yer ama oradaki irade aynı zamanda MSP'linin de AP'linin de dahil olduğu bir iradeye dönüşebilir. Yükselttiği toplumsal talepler etrafında yörenin muhafazakarlarını da buluşturan, onları bile cezdebilen bir iradenin yaratılmasından söz ediyoruz.

Bizi de Devrimciliğe Yazın

Önder İşleyen

Sol Fikirler Sempozyumu ülkenin bu karmaşık fikri ortamı içinde çok önemli bir SOL politika birikimini ortaya koyuyor. Türkiye'nin çıkış yoluna ilişkin tartışmalarımız için bu sempozyum bir başlangıç olacak, tartışmalarımızı Atölyeler ve Çalıştaylarla sürdüreceğiz. Burada iki gündür bizimle birlikte olan ve çok değerli katkılar sunan tüm katılımcılara SOL Parti adına teşekkür ederim.

Türkiye'nin devrimci bir çıkışa, onu mümkün kılacak devrimci bir fikre ve bunu örgütleyecek bir devrimci örgüte ihtiyacı var. Bunu birlikte başaracağımıza inancımız var.

SOL Fikirler Sempozyumu'nu özetlemek kuşkusuz mümkün değil; ancak bazı noktaların altını çizebiliriz. Bunlardan birisi önümüzdeki acil görevin bu iktidardan kurtulmak olduğu fikridir. Sosyalist SOL bir politika mutlaka bunun üzerinden gelişecektir. Bu çok önemlidir ama tek başına da yeterli değildir. Emekçilerden ve ezilenlerden yana gerçek bir çözüm yolu için, devrimci bir dönüşüme ve bizi buraya götürebilecek devrimci bir yola ihtiyaç var. İkinci ortak saptamamız da bu!

Tüm muhalefetle birlikte sosyalist SOL'un da seferber olacağı nokta bu rejime son vermek; bunun için de Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Erdoğan'ı yenilgiye uğratacak şekilde hayır politikasını hayata geçirmektir. Sosyalist SOL hareketin 2000'lerin ortasından itibaren izlediği bu siyaset, bugün de bir zorunluluk olmaya devam ediyor ki (daha önce farklı tutumlar içinde olan) farklı muhalefet anlayışlarının burada toplanmış olması da bunu ortaya koyuyor.

Sayılarla Değil Fikirlerle Düşünelim

Burada ayrılık gayrılık olmaksızın bir ortak tavır alınacak; ancak öte yandan da farklılıklarımız var ve farklılığımızı da örgütlemek en az birinci görev kadar hayatidir. Çünkü, Meclis muhalefetine (kimi farklıları olsa da) sonunda Türkiye'yi AKP'nin ilk dönemine götürmeyi hedefleyen bir dönme dolap siyaseti var. Bu muhalefet biçimi toplumun değişim talebinin önüne geçerek; bir şekilde toplumu o dönme dolaba bildirip sonunda hep aynı yere çıkaran bir muhalefet. Bugün, Türkiye'nin siyasetinin ihtiyacını burada aramak gerek; AKP'yi yenmek salt bir matematik değil aksine artık bir politika meselesidir. AKP ve MHP karşısında çok geniş bir cephe oluştu ve uzun zamandır çoğunluk gücü de bu cepheye geçmiş durumda. Ama buna rağmen AKP yeni manevralarla muhalefeti dengeleyebilecek bir potansiyeli de ortaya koyuyor. Bu anlamda iktidar ve muhalefet arasında bir pat durumu oluşmuş durumda.

Bunun en önemli nedeni ise düzen muhalefetine politik bir alternatif ortaya koyamamış olmasıdır. Sermayenin çıkarlarına zincirlenmiş; siyasal İslamcı rejimle uzlaşmayı merkeze almış bir gerici restorasyon programı ve onunla zimmi farklılıktan ibaret muğlak bir demokrasi eksenine b1 rejimden gerçek çıkış mümkün değildir. Dengeyi bozacak ilke faktör

var; bunlardan birincisi şu aşamada iktidarın baskılarını dengeleyecek bir toplumsal mücadelenin güçlenmesi ikincisi de toplumdaki değişim talebini örgütleyecek ve ona yanıt verebilecek bir politik alternatifin ortaya konulması. Siyaset sayılara hesaplara indirgememeli, siyaset bir politikaya, politik alternatif yaratmayı öne alan bir toplumsal mücadelenin aşağıdan kurulması olarak kavranmalıdır. En azından devrimci siyaset buna dayanır!

Atları Hatırlayın

Biz bir devir teslim törenine gitmiyoruz. Herkes en güzel kıyafetlerini giyinmiş, kravatlarını takmış. Düğün derneğe gidiyormuş gibi bir havaları var.. Herkes bu iktidarı yenilmiş sayıyor, herkes ilk seçimde mevcut iktidar kaybetmiş de iktidarını güllük gülistanlık devir teslim edecek sayıyor; herkes hangi koltuğa geçeceğinin hesabını yapıyor.

Seçime indirgenmiş siyaset genellikle Kılıçdaroğlu'na atfedilir, ama seçime indirgeme konusunda diğerleri de hatta sosyalist solun bir kısmı da Kılıçdaroğlu'ndan farklı değil. Herkeste seçimcilik, seçim telaşesi var bu dikkat dağıtır. Dikkatin toplanması gereken yer seçimin hangi koşullarda yapılacağıdır. Biz bugünkü etapta seçimin hangi koşullarda yapılacağını belirleneceği bir muhalefeti örgütlemekle mükellefiz. Bu kez atı alıp Üsküdar'ı geçemeyecekleri bir muhalefeti örgütleyeceksek bugün atları tutmanın yollarını bulacağız.

Türkiye'nin önümüzdeki sürecinin dönme dolap muhalefetine ötesine götürülmesi bakımından dönüştürücü bir güce, örgütlü bir siyasete ihtiyaç var. Fikrimiz var, eylemimiz de var ama bunlar henüz Türkiye'yi önümüzdeki gerici restorasyonun ötesine geçirmeye yetmiyor. Bu yüzden gücümüzü ve eylemimizi arttırarak gerçek mücadeleyi önümüze koymalıyız. Çünkü hayatımız dün başlamadı bugün de bitmeyecek.

Bu mücadele de iktidar seçimde yenildi, her şeyi teslim etti, gitti şeklinde bitmez. 20 yıldır bütün kötülükleriyle Türkiye devletini teslim almış bir iktidar var ortada. Bu çok yoğun ve çeşitli etaplardan geçecek bir alt üst oluş süreci olacak, mücadele süreci olacak ve biz tüm bu etaplarında güçlenerek mücadele edeceğiz.

Bizi de Devrimciliğe Yazın

Bunu nasıl değiştireceğiz? Yakın dönemde yayımlanan “Sen Ben Lenin” filmi, SSCB yıkılınca bir Lenin heykelinin Akçakoca’ya vurması üzerine bir hikâye. Filmin yönetmeni, filmi yaparken bunu bir müzisyen arkadaşına izlettiğini aktarıyor ve arkadaşının da Lenin için “Batman” gibi dediğini anlatıyor. Bu şunu gösteriyor: Lenin’in fikrinden bağımsızlaştırıp, bireysel bir kahramana, Batman’e dönüştürüldüğü bir çağdayız. Bu çağımızın büyüü “hepiniz bir kahramansınız, hepiniz kendinize has bir kahramansınız” derken öte yandan da “hayatı değiştiremezsiniz, toplumu değiştiremezsiniz ancak kendinizi değiştirebilirsiniz” diyen bir durumu ortaya çıkarttı. Bunun siyaset düzlemine yansımaysa tamamen imaja, bireysel kahramanlıklara dayalı bir siyaseti de toplumun önüne koydu. Yeni medya çağının, imajlar çağının, imajlar siyasetinin bir yansıması da bu.

Toplumun bütün dönüştürücü gücünü kaybettiği, birbiriyle ilişkisini yitirdiği, birbiriyle ilişkisiyle açığa çıkacak gücünü kaybettiği, dolayısıyla da gerçek bir değişimi istese dahi yapamayacağını düşünen pasif bir vaziyetteyiz. Bunu değiştirmemiz lazım. “Lenin’in Büyüsü” isimli metinden atfı yapalım: “Lenin’in büyüünün özgün tarafı mucizelerin bireyler tarafından değil birleşmiş insanlar tarafından gerçekleştirildiğine inanmasıydı. Lenin’in mucizesini mümkün kılan şey bizzat kolektif mücadelesiydi.”

O zaman bunu yeniden başarabilirsek, bunu yeniden daha iyi yapmaya, bireylerin değil birleşmiş insanların örgütlü siyasetini geliştirmeye, bu anlayışı derinleştirmeye, ancak böyle değiştirebileceğimizi göstermeye başlarsak, tam da bugünden acı içindeki toplumun içerisinde yapabilirsek çok başka bir noktaya gidebiliriz. Son sözüm şu olsun, herkes çıkıp “bizi de şuraya yazın” diyor “bizi de buraya yazın” diyor. Bizi de devrimciliğe bir daha yazsınlar, biz de bu ülkenin devrimciliğine talibiz, biz bu ülkenin devrimci geleceğini kurmaya talibiz.

LENİN'İN BÜYÜSÜ

"Lenin'in Büyüsü" üzerine bir değerlendirmede
"Lenin'in büyüünün özgün tarafı mucizelerin bireyler
tarafından değil birleşmiş insanlar tarafından
gerçekleştirildiğine inanmasıydı. Lenin'in mucizesini
mümkün kılan şey bizzat kolektif mücadelesiydi"
deniyor. Bugün ülkemizi ve hayatı değiştirmek da
birleşmiş insanların gücünü hatırlayarak, tam da
Lenin'in büyüünü yeniden keşfederek
gerçekleşebilecek.

SOL
fikirler